

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

İSVİÇRE'DE REFORM HAREKETİNİN YÜKSELİŞİ VE ZWİNGLİ'NİN BU
HAREKETE KATKILARI

BÜŞRA HULKU

YÜKSEK LİSANS

DANIŞMAN

PROF. DR. NERMİN ÖZTÜRK

KONYA – 2024

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilimsel Etik Sayfası

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Büşra Hulku		
	Numarası	20810201072		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri ABD / Dinler Tarihi BD		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İsviçre’de Reform Hareketinin Yükselişi Ve Zwingli’nin Bu Harekete Katkıları			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Büşra Hulku
İmzası

ÖZET

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Büşra Hulku		
	Numarası	20810201072		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri ABD / Dinler Tarihi BD		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nermin Öztürk		
Tezin Adı	İsviçre’de Reform Hareketinin Yükselişi Ve Zwingli’nin Bu Harekete Katkıları			

XVI. yüzyılda Kilise’nin yozlaşması Avrupa’nın birçok yerinde Reformasyon hareketinin başlamasına zemin teşkil etmiştir. Bu hareketi Almanya’da Martin Luther başlatıp Protestanlığın doğmasına sebep olurken İsviçre’de de Huldrich Zwingli önde gelen şahsiyetlerinden olmuştur. Zwingli’nin görüşlerini şekillendiren ve Tanrı uğrunda mücadele etmesine yol açan etken Erasmus’un yayınlamış olduğu Yunanca Yeni Ahit olmuştur. Grossmünster’de rahip olarak görevde bulunan Zwingli, İncil anlayışını yaymayı kendine görev göerek Kilise’nin dini uygulama ve geleneklerine karşı bir mücadele başlatmıştır. Kilise’ye ait dini kalıp ve geleneklerden uzaklaşmaya çalışmış, oruç düzenlemesi, azizlere tapınma, rahiplerin bekarlık meselesi gibi konuları reddetmiştir. Bununla birlikte ikon ve resimlere tapmayı yaratıklara tapınma olarak tanımlamıştır. Zwingli’nin görüş ve faaliyetleri huzursuzlukları da beraberinde getirmesi Birinci Zürih Görüşmesi’ne sebep olmuştur. Görüşme için hazırlamış olduğu altmış yedi teziyle papanın vermiş olduğu kararlar yerine Tanrı sözü üzerine Zürih’te kurulacak din devletini oluşturmayı hedeflemiştir. Zwingli ilahi ve dünyevi adaletin uyumlu hale getirilmesiyle iyi bir hükümet düzenin meydana gelebileceğini savunmuştur. Zwingli din adamlarının yeniden eğitim alabileceği ve Reformun kalbi olarak görülen Prophezei adlı eğitim kurumunun kurulmasında etkili olması İsviçre Reformasyonu’na katkılarındanadır. İncil’i doğrudan okuma ve anlamayı savunan Zwingli topluluk çalışmasıyla Zürih İncil’ini Almanca olarak düzenlenmiştir. Ayrıca sakramentlere sembolik bir anlam yükleyen Zwingli diğer reformculardan ayrılarak anlaşmazlıklara düşmesine sebep olmuştur. Üç bölümden oluşan bu çalışmamızda, birinci bölümde Eski İsviçre Konfederasyonu ve Zwingli’nin hayatı, ikinci bölümde Zwingli’nin Zürih’teki Reform faaliyetleri ve son bölümde ise Zwingli’nin Reform teolojisi ele alınmıştır. Çalışmada literatür taraması yapılarak çoğunluğu Almanca olan kaynaklar kullanılmış ve deskriptif metot benimsenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Huldrich Zwingli, Reform, Evanjelic Anlayış, Zürih, Eski İsviçre Konfederasyonu

ABSTRACT

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Büşra Hulku		
	Student Number	20810201072		
	Department	Philosophy and Religious Sciences / History of Religions		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Nermin Öztürk		
Title of the Thesis/Dissertation	The Rise Of The Reform Movement In Switzerland and Zwingli's Contributions To This Movement			

The corruption of the Church in the XVI. century led to the Reformation movement in many parts of Europe. In Germany, Martin Luther initiated this movement and gave rise to Protestantism, while in Switzerland Huldreich Zwingli was one of its leading figures. It was the Greek New Testament published by Erasmus that shaped Zwingli's views and led him to fight for God. As a priest in Grossmünster, Zwingli took it upon himself to spread the understanding of the Gospel and began a struggle against the religious practices and traditions of the Church. He tried to move away from the religious moulds and traditions of the Church and rejected issues such as fasting, the worship of saints, and the celibacy of priests. In addition, he defined the worship of icons and paintings as the worship of creatures. Zwingli's views and activities brought troubles and led to the First Zurich Conference. With his sixty-seven theses prepared for the meeting, he aimed to create a religious state to be established in Zurich on the word of God instead of the decisions made by the pope. Zwingli argued that good government could be achieved by harmonising divine and secular justice. Among his contributions to the Swiss Reformation, he was instrumental in the establishment of the Prophezei, the educational institution seen as the heart of the Reformation, where Zwingli clergy could be retrained. Zwingli, who advocated direct reading and understanding of the Bible, edited the Zurich Bible in German through community work. In addition, Zwingli, who attributed a symbolic meaning to the sacraments, caused disagreements with other reformers. In this study, which consists of three parts, the first part deals with the Old Swiss Confederation and Zwingli's life, the second part with Zwingli's reformative activities in Zurich, and the last part with Zwingli's Reformed theology. In the study, a literature review was conducted, mostly German sources were used and a descriptive method was adopted.

Keywords: Huldreich Zwingli, Reformation, Gospel, Zurich, Old Swiss Confederation

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası.....	2
Özet	3
Abstract	4
İçindekiler	5
Kısaltmalar	8
Önsöz	9
Giriş	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	2
4. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	2

BİRİNCİ BÖLÜM

İSVİÇRE KONFEDERASYONU VE HULDRİCH ZWİNGLİ'NİN HAYATI

1. Zürih'in Coğrafi Konumu	4
2. Eski İsviçre Konfederasyonu ve Yapısı	6
2.1. On Beşinci Yüzyılda İsviçre Konfederasyonu	8
2.2. Zwingli Döneminde Zürih	9
2.3. Reformasyon Öncesi Zürih'in Kilise Hayatı ve Yapısı	11
3. Huldrich Zwingli'nin Hayatı.....	12
3.1. Ailesi ve Okul Hayatı.....	12
3.2. Zwingli'nin 1506-1516 Yılları Arasında Glarus ve Einsiedeln'deki Rahiplik Dönemi.....	14
3.3. Zwingli'nin Hayatının Dönüm Noktası 1516 Yılı	17
3.4. Zürih Grossmünster Manastırı'na Tayini ve Vaaz Çalışmalarının Başlangıcı	19

İKİNCİ BÖLÜM

ZWİNGLİ'NİN ZÜRİH'TEKİ REFORM FAALİYETLERİ

1. Birinci Zürih Görüşmesi 29 Ocak 1523.....	24
1.1. Altmış Yedi Tez	28

1.2. Birinci Zürih Görüşmesi'nin Sonuçları.....	30
2. İkinci Zürih Görüşmesi.....	35
3. Üçüncü Zürih Görüşmesi: Zwingli'ye Karşı Olanların Görüşleri	39
4. Reform Hareketleri ve Sosyal Hayatın Yeniden Düzenlenmesi.....	41
4.1. Onda Birlik Vergisi ve Köylüler.....	41
4.2. Manastırların Kaldırılması ve Yoksulluk Kararnamesi	44
4.3. Grossmünster'in Yeniden Düzenlenmesi ve Tefsir Çalışmaları.....	45
4.3.1. Zürih İncil'inin Tercümesi	48
4.4. Evlilik ve Ahlak Mahkemesi.....	49
4.5. Katolik Kilisesi'nin Uygulamaları ve İkonların Kaldırılması.....	52
4.6. Evharistiya Ayini	53
5. Konfederasyondaki Reformasyon ve Siyasi Gelişmeler.....	55
5.1. Zürih'in Siyasi Gelişimi.....	55
5.2. Reformu Destekleyen Bölgeler.....	57
5.3. Konfederasyon Üyelerinin Zürih'e Müdahalesi	57
5.4. Baden Görüşmesi 1526	59
5.5. Bern Reformasyonu	61
5.6. Artan Gerilimler ve Birinci Kappel Savaşı	63
5.7. İkinci Kappel Savaşı'na Giden Süreç ve Zwingli'nin Ölümü	65
5.7.1. İttifak Planları.....	65
5.7.2. Augsburg Meclisi ve Zwingli'nin İtikatnamesi Fidei Ratio ad Carolum Imperatorum	66
5.7.3. İkinci Kappel Savaşı 11 Ekim 1531	67
6. Eserleri	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HULDRICH ZWINGLI'NİN REFORM TEOLOJİSİ

1. Zwingli'nin Hristiyanlık Anlayışına Dair Görüşü	75
1.1. Tanrı ve İman Anlayışı.....	75
2. İbadete Dair Görüşü: Sakramentler	76
2.1. Zwingli'nin Kabul Ettiği Sakramentler.....	77
2.1.1. Vaftiz.....	77
2.1.1.1. Bebek Vaftizi.....	79
2.1.1.2. Zwingli'nin Hazırladığı Vaftiz Töreni Metni.....	81

2.1.2. Evharistiya.....	81
2.1.2.1. Marburg Görüşmesi 1529.....	84
2.2. Zwingli'nin Kabul Etmediği Sakramentler.....	85
2.2.1. Konfirmasyon.....	85
2.2.2. Günah İtirafı	86
2.2.3. Yağlama	86
2.2.4. Ruhbanlık	86
2.2.5. Nikah	87
3. Zwingli'nin Kabul Etmediği Kilise Kültleri.....	87
3.1. Zwingli'nin Oruç Konusundaki Düşünceleri ve Düzenlemeleri.....	87
3.2. Manastır Yönetimi, Keşişlere Muhalefet ve Azizlere Tapınma Meselesi ...	90
Sonuç.....	93
Kaynakça.....	95
Ekler	103
1. Ek	103
2. Ek	109

KISALTMALAR

yy.	: Yüzyıl
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
km.	: Kilometre
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
ed.	: Editör
Alm.	: Almanca
Lat.	: Latince
sy.	: Sayı
Z.	: Zwingli'nin Corpus Reformatorum'da toplanan eserleri

ÖNSÖZ

16. yüzyılda başlayan Katolik Kilisesi'nin, mali kazanç arzusu, yetkilerin kötüye kullanımını ve rütbe ticaretleri gibi, yozlaşmaya neden olan durumlara karşı yapılmış olan yenilenme hareketi tüm Avrupa'yı etkilemiştir. Reformasyon yalnız dini alanda değil siyasi ve sosyal alanlarda da yeniliklere yol açmıştır. Martin Luther, Almanya Wittenberg'de bu hareketi başlatıp Protestanlığın dogmasına sebep olurken Huldrich Zwingli ise İsviçre Zürih'te Katolik Kilisesi'nin uygulamalarına karşı çıkan din adamı olmuştur. Zwingli kilisenin uygulamalarına, azizlerin kutsallaştırılmasına, din adamlarının bekarlığına, kilisede bulundurulmuş ikon ve resimlere karşı çıkmıştır. Dışsal gösterişler yerine ruhsal anlamda Kutsal Kitap'a bağlı olmayı savunmuştur. Böylelikle bu durumlar din, kült ve geleneği evanjelik bir bütün halinde birleştirdiği altmış yedi tezi oluşturmasına zemin hazırlamıştır. Altmış yedi teze ise kilisenin kararları yerine tanrı sözü üzerine Zürih'te kurulacak dini ve insani adaleti birbirine uyumlu hale getirildiği din devletinin kurulmasını hedeflemiştir.

Reform hareketinin önde gelen şahsiyetlerinden olan teolog Huldrich Zwingli'nin İsviçre Reformasyonu'na katkılarının incelenmesini hedefleyen bu çalışmamızda ayrıyeten dönemin siyasi meselelerine de yer verilmiştir. Dolayısıyla çalışmamızın ilk bölümünde Eski İsviçre Konfederasyonu'nun yapısını ele almamız İsviçre'deki Reformasyon tarihinin gidişatını anlamamız açısından büyük bir önem arz etmektedir. Türkiye'de, Dinler Tarihi alanında Huldrich Zwingli hakkında yeteri kadar kaynak bulunmaması hasebiyle bu araştırmamızda Huldrich Zwingli'nin görüşleri hakkında genel hatlarıyla bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın başından sonuna kadar desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Nermin Öztürk'e ve bu alanda katkılarını esirgemeyen hocalarıma, değerli aileme ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Büşra HULKU

Konya, 2024

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Protestanlığın başlangıç noktası Luther olarak gösterilmiş olsa da İsviçre’de de Huldrich Zwingli önemli rol oynamıştır. 1484 yılında Wildhaus’ta doğan Huldrich Zwingli İsviçre Reformasyonu’nun önde gelen şahsiyetlerinden olup Zürih’te Kilise’nin dini uygulama ve geleneklerine karşı bir mücadele başlatarak İncil anlayışını yaymayı görev görmüştür. “Gerçeğin neşeli bir yüzü vardır” sözleriyle Zwingli, İncil’in koşulsuz neşeli bir mesaj olduğunu ayrıca imanın insanı mutlu ve özgür kıldığını ifade etmiştir. Kilisenin düzenlemiş olduğu ibadetler, azizlerin kutsallaştırılması ve din adamlarının bekarlığı gibi meselelere karşı çıkmıştır. Ayrıca Zwingli’ye göre insan ruhuna kilise babaları tarafından aracılık edilemez. Tek aracı Mesih’tir dolayısıyla kilise kurumlarının Tanrı ile insanlar arasında aracılık fonksiyonunu üstlenerek kurtuluşa giden yolun karşılığında ücret almaları yanlıştır. Zwingli ayrıca sakramentlerin kişileri günahattan uzaklaştıran ve kutsayan bir şey olmadığını ancak imanın bir sembolü olduğu ifade etmiştir.

Araştırmanın temel konusu, Eski İsviçre Konfederasyonu’nda Huldrich Zwingli öncülüğünde gerçekleşen Reformasyon ve Zwingli’nin geliştirmiş olduğu teolojisidir. Bu sebeple birinci bölümde Eski İsviçre Konfederasyonu’nun yapısı ve Zwingli’nin hayatı, ikinci bölümde Zürih’teki gerçekleştirmiş olduğu reform faaliyetleri ve son bölümde ise reform teolojisi ele alınmış ve bilgi verilmeye çalışılmıştır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı Eski İsviçre Konfederasyonu’nda Huldrich Zwingli öncülüğünde gelişen reform hareketinin seyrini ele almaktır. Zwingli’nin Protestan ilahiyatına katkılarını incelerken aynı zamanda reformun konfederasyondaki sosyal ve siyasal açıdan etkilerini de incelemektir.

Türkiye’de Dinler Tarihi alanında ağırlık olarak Hristiyanlık dini çalışmaları olsa da “Huldrich Zwingli” ve “Eski İsviçre Konfederasyonu” dönemi ile ilgili araştırmalar oldukça azdır. Mevcut araştırmalar ise bu dönem hakkında yeteri kadar

bilgi vermemektedir. Bu sebeple 16. yüzyılda Huldrih Zwingli öncülüğünde Eski İsviçre Konfederasyonu'nda gerçekleşen reform hareketlerin araştırılmasının diğer pek çok bilimsel araştırmalara da zemin teşkil edebileceği düşüncesi bizi böyle bir konuda çalışmaya sevk etmiştir.

3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma genel bağlamda XV.-XVI. yy.'da İsviçre reformunun merkezi olan Zürih'te yer almaktadır. Dolayısıyla araştırmamız özellikle XVI. yy.'da Zürih'te gerçekleşen dini ve siyasi olayları kapsamaktadır. Eski İsviçre Konfederasyonu'nun Reformasyonun gidişatını belirlemesi, Reformasyonun ise konfederasyonu şekillendirmesi sebebiyle dini ve siyasi olaylar birlikte incelenmiş ardından bilgi verilmiştir. Ayrıca çalışmamız Huldrih Zwingli'nin Protestan ilahiyatına ve İsviçre Konfederasyonu'na katkılarını konu edinmiştir.

4. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Yapılan bu araştırmada dönemin tarihi sürecini, Zwingli'nin hayatını ve neticesindeki gelişmeleri inceleyebilmek adına tarihsel metodoloji yöntemi kullanılmıştır. Aynı zamanda Zwingli'nin kilise öğretilerine karşı koyduğu kendi doktrinlerinin incelenmesinden dolayı deskriptif metot kullanılmıştır.

Türkiye'de, Dinler Tarihi alanında yapılan çalışmalarda Huldrih Zwingli ile ilgili yazılmış yüksek lisans veya doktora tezi bulunmadığından ağırlık olarak yabancı yazarların kaleme aldığı Almanca ve İngilizce bilimsel kaynaklar kullanılmıştır. Dolayısıyla araştırmamızda geçen özel isimlerin her dilde farklı karşılığı olması sebebiyle genellikle Almanca'yı kullanılmıştır. Özellikle İsviçre'de üzerine çalışmalar yapmış ve alanında uzmanlaşmış olan yazarların eserlerinden faydalanılmıştır. Kitap, makale ve tezlerin yanı sıra ansiklopedik maddelerin bazıları için internet kaynaklarına başvurulmuştur.

Öncelikle Huldrih Zwingli ve Reformasyonu üzerine yapılan bu araştırma da tüm yazılarının Emil Egli, Georg Finsler, Oskar Farner, Walther Köhler, Edwin Künzli,

Fritz Büsser, Leonhard Muralt, Fritz Blanke ve Joachim Staedtke gibi yazarlar tarafından bir araya toplanıldığı ve Z (*Huldreich Zwinglis Sämtliche Werke*) harfiyle gösterilen *Corpus Reformatorum*'un 88-101 ciltleri kullanılmıştır. Ardından İngilizce üç ciltten oluşan ve Zwingli'nin yazılarının toplanmış olduğu diğer kaynak Samuel Macauley Jackson tarafından hazırlanan "*The Latin Works of Huldreich Zwingli*"dir. Peter Opitz ve Ernst Saxer'in Zwingli'nin yazılarını günümüz Almancasına çevirdiği "*Zwingli Lesen*"; Ulrich Gäbler'in "*Huldrych Zwingli, Eine Einführung in sein Leben und sein Werk*"; Gottfried Wilhelm Locher'in "*Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*"; Peter Opitz'in "*Ulrich Zwingli, Prophet, Ketzer, Pionier des Protestantismus*"; Oskar Farner'in Zwingli'nin hayatını ele aldığı "*Huldrych Zwingli, Seine Jugend, Schulzeit und Studentenjahre 1483-1506*", "*Huldrych Zwingli, Seine Entwicklung zum Reformator 1506-1520*", "*Huldrych Zwingli, Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte 1520-1525*", "*Huldrych Zwingli, Reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*" dört cilt temel alınmıştır.

Birinci Bölüm

İsviçre Konfederasyonu ve Huldrich Zwingli'nin Hayatı

1. Zürih'in Coğrafi Konumu

İsviçre'deki Reformasyonunu anlamak için öncelikle Eski İsviçre Konfederasyonu'nun yapısını anlamak gerekir. Dolayısıyla Reformdan önce öncelikle kısaca İsviçre Konfederasyonu'nun bulunduğu topoğrafyasından bahsedilmelidir. İsviçre'nin topoğrafyası tarihsel gelişiminde önemli rol oynamıştır. İsviçre tarihini yalnız Alpler değil tepeleri ve ovaları da şekillendirmiştir. Jura ve Alp sıradağları ile birlikte aralarında bulunan Mittelland platosundan oluşan üç bölge ekonomik, sosyal ve politik açıdan ülkenin gelişmemesine neden olmuştur. Mittelland bölgesinin ovalarında ekin yetişirken dağlık alanlarında daha çok tarım ve hayvancılık gelişmiştir. İsviçre topraklarının üçte biri tarıma elverişli olmasa da Mittelland bölgesinin verimli toprakları nüfus artışı sağlayarak kentlerin hızla genişlemesini sağlamıştır. Bununla birlikte Ren, Rhone ve Ticino gibi önemli büyük Avrupa nehirleri İsviçre Alplerinden doğmaktadır.¹

1351 yılından itibaren İsviçre Konfederasyonu üyesi olan ve İsviçre'nin kuzeyinde Mittelland bölgesinde yer alan Zürih şehri, Zürih kantonunun başkentidir. Mittelland bölgesinin doğusunda bulunan Zürih şehri, Zürih Gölü'nün çıkışında bulunan Limmat Nehri üzerinde yer almaktadır. Zürih İsviçre'nin başkenti olan Bern'e 122 km, Basel'e 87 km ve Luzern'e ise 53 km uzaklıkta bulunmaktadır (**bkz. Resim 1.1**). Zürih'te, şehrin ortasından akan ve Zürih Gölü'nden doğan Limmat Nehri'nin yan kolu Sihl Nehri, Glatt Nehri ve Zürih Gölü bulunmaktadır. Zürih şehri aynı zamanda Affoltern, Bülach, Uster, Meile, Horgen, Dieldorf ve Dietikon ilçeleri ile sınırlanmıştır. Almanca dilinin hâkim olduğu Zürih, geçmişte ve günümüzde İsviçre'nin en kalabalık kantonlarından biri olmuştur² (**bkz. Resim 1.2**).

¹ Regula Schmid, "The Swiss Confederation Before the Reformation", *A Companion to the Swiss Reformation*, ed. Amy Nelson Burnett ve Emidio Campi (Leiden: Brill, 2016), 15-17.

² Gerold Meyer von Knonau, *Der Kanton Zürich, historisch-geographisch-statistisch geschildert von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart*, c. 2 (St. Gallen und Bern: Bei Huber und Compagnie, 1846), 534-535.

Zürih şehrinin ismini ilk olarak Lindenhof'ta M.S. 200 yıllarında Keltlerden kalma mezar taşının üzerinde yazılı olan ve Turo'nun yeri anlamına gelen Turicum'dan aldığı söylenmektedir.³ 7. yüzyılda Ravennalı coğrafyacı adının nereden geldiği bilinmeyen "Zirurich" kelimesini kullanmış ancak Zürich ile ilgili bilgiler 8. yüzyılda Kont Pebo'nun çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır.⁴

Geçmişte Zürihliler, şehrin önemli ulaşım yollarının üzerinde bulunması sonucu göl ile nehirden elde edilen balıkların ticaretiyle ve gölün sağlamış olduğu ılıman havası sayesinde yapmış oldukları bağıcılıkla şehrin zenginleşmesini sağlamışlardır.⁵

Zürih'te Limmat Nehri'nin sol kısmında en önemli tarihi merkez alanlarından olan Lindenhof bulunmaktadır. İhlamur ağaçlarıyla kaplı Lindenhof, 14. yüzyılda özel mülkiyetten çıkarılarak halka açık hale getirilmiş, mahkeme günlerinin düzenlendiği ve ayinlerin kutlandığı yer olmuştur. Reformasyon döneminden itibaren bu bölge insanların sosyalleşebilecekleri bir buluşma yeri olarak belirlenmiş ve bu amaçla hizmet etmiştir. 1522 yılında ise reform taraftarları bu alanda toplanıp mitingler düzenlemişlerdir. Bu bölgede başka büyük bir önem taşıyan ve 9. yüzyılda ilk kez bir efsanede yer alan Felix ve Regula kardeşlerin hikayeleri Zürich şehrinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Şehrin azizleri Felix ve Regula'nın mezarlarının bulunduğu bölge olan Limmat Nehri'nin diğer kısmına ilk olarak bir ibadethane kurulmuş daha sonra 1100-1230 yılında Grossmünster Manastırı'na oluşmuştur. Limmat Nehri'nin diğer yakasında bulunan Fraumünster Manastırı'na da Felix ve Regula'nın cesetlerinin bir parçası eklenerek anlam kazandırılmaya çalışılmıştır.⁶

Kısacası Zürich şehri Limmat Nehri ve Zürich Gölü'ne olan konumu sayesinde ekonomik alanda geliştiği gibi dini anlamda da birçok gelişmeye şahit olmuştur. Özellikle şehrin merkezi kabul edilen Limmat Nehri çevresi hem Reformasyon öncesi hem de sonrası şehrin gelişiminde aktif rol oynamıştır.

³<https://www.tagblattzuerich.ch/aktuell/warum/warum-detail/article/warum-heisst-zuerich-eigentlich-zuerich.html> (Erişim Tarihi 11.04.2022)

⁴ Thomas Lau, *Zürich: Kleine Stadtgeschichte*, (Regensburg: Friedrich Pustet, 2017), 12-13.

⁵ Schmid, *The Swiss Confederation Before the Reformation*, 27.

⁶ Lau, *Zürich: Kleine Stadtgeschichte*, 8-16.

2. Eski İsviçre Konfederasyonu ve Yapısı

Eski İsviçre Konfederasyonu on üç kanton olan eski şehir devletleri ile birlikte siyasi bağımsızlığı olmayan “Gemeinen Herrschaften”⁷ ve “Zugewandten Orten”⁸ olarak tanımlanan farklı egemenlik seviyelerine sahip ve anlaşmalar ile birbirine bağlı bölgelerden oluşmaktaydı. Konfederasyon üyeleri yapmış oldukları bireysel veya toplu sözleşmeler sebebiyle savaş, hukuk ve ekonomi meseleleriyle ilgili konularda diğer siyasi ortaklarla da ittifak kurmuşlardır. Aynı zamanda bu sözleşmelerle bölgeler arasında anlaşmazlıklarda hakemlik yapılarak konfederasyon genelinde barışı sağlamayı amaçlanmıştır. Yalnız Alman kralını hükümdar olarak kabul eden İsviçre konfederasyonu 15. yüzyıldan itibaren bağılıklarını ciddi oranda azaltarak vergi ödemelerini bırakmışlardır. Bağılıklarının azalmasına rağmen 17. yüzyıla kadar konfederasyonun toplanma noktası olmuştur.⁹

İlk olarak 1291 yılında siyasi düzen ve bağımsızlığı sağlamak amacıyla Schwyz, Uri ve Unterwalden kantonlarının imzaladıkları beyanname sonucunda İsviçre Konfederasyonu kurulmuştur. Ancak daha sonra Bern, Zürih, Glarus, Zug ve Luzern kantonlarının askeri fetihler veya toprak satın alma sonucu katılımıyla birlikte konfederasyonun temelini oluşturan sekiz eski kanton kurulmuştur. 1513 yılından itibaren Freiburg, Solothurn, Basel, Schaffhausen ve Appenzell ile birlikte sayıları önce üçe çıkarılarak bağımsızlıkları tanınmıştır. Bu bölgeler başkanlar, konsey, lonca başkanı, belediye başkanı ve memurlar tarafından yönetilmekteydi. Konfederasyona bağlanan kantonlar aralarında yapılan antlaşmalara ters düşmeyecek şekilde kendilerine ait politikaları uygulamakta özgürlerdi (**bkz. Resim 1.3**). Bunun dışında kantonlar, merkezi otorite olmaması sebebiyle buluşma yerleri olan Luzern, Frauenfeld ve Zürih’te yapılan Tagsatzung’a¹⁰ temsilciler gönderirler, ortak konular görüşülür ve yalnız oybirliği ile alınan kararlar uygulanırdı. Aynı zamanda bu yerlerin birliktelikleri

⁷ Eski İsviçre Konfederasyonu’nda 1798 yılına kadar on üç eski kantonun fetih ve hükmettiği bölgelerdir. bkz.: André Holenstein, “Gemeine Herrschaften”, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/009817/2021-09-21/> (23.03.2022)

⁸ Sözleşme sonucu Eski Konfederasyona bağlı olan bölgelerdir. bkz.: Andreas Würzler, “Zugewandte Orte”, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/009815/2014-02-26/> (23.03.2022)

⁹ Martin Haas, *Huldrych Zwingli und seine Zeit. Leben und Werk des Zürcher Reformators* (Zürich: Zwingli Verlag, 1969), 152; Schmid, *The Swiss Confederation Before the Reformation*, 27-29.

¹⁰ Tagsatzung Eski İsviçre Konfederasyonu’nda kanton temsilcilerinin ortak meseleleri görüşmek için yapılan toplantılardır yani kısacası delege toplantısıdır. (Andreas Würzler, *Die Tagsatzung der Eidgenossen: Politik, Kommunikation und Symbolik einer repräsentativen Institution im europäischen Kontext (1470-1798)*, Frühneuzeit-Forschungen 19 (Epfendorf/Neckar: Bibliotheca Academica, 2013), 20).

ise düzenli bir şekilde Tanrı ve azizler huzurunda yenilenen yeminle bir arada tutulmuştur. Ancak reformların gerçekleştirildiği dönemde, kutsal yazıya aykırı olan azizlerin kutsallığının reddedilmesiyle eski inanca sadık kalan Luzern, Uri, Schwyz, Unterwalden ve Zug bu durumu konfederasyonun ortak ilkesi olan azizlere yeminden kopuş olarak görmüşlerdir. Sonuç itibarıyla 1525 yılında eski inanca sadık olmayanların yemin etmemeleri kararı alınmıştır.¹¹

Ortak seferlerde ele geçirdikleri Gemeine Herrschaften olan ilçeler Baden, Freien Ämter, Thurgau, Sargans, Tessin ve Rheintal on üç kanton veya o bölgeye atanan memur tarafından ortak bir şekilde yönetilmekteydi. Genellikle fethedilmiş bu bölgelerde kantonlar sırayla denetim ve rapor tutma aynı zamanda faiz toplama amaçlı memur atamıştır. Bu bölgelere kararların uygulanmasında halkın da söz hakkına sahip olduğu çoğunluk ilkesi benimsenmiş ancak kantonlar arası anlaşmazlık durumlarında ise söz hakkına sahip olmamışlardı.¹²

Zugewandte Orte Eski İsviçre Konfederasyonu'na bağlı olan ve yönetimde yetkileri olmayan devlet veya hükümdarlıklar idi. Fürstabtei St. Gallen, St. Gallen, Müllhausen, Biel, Wallis, Graubünden ve Rottweil şehirlerinin dışında diğer şehir delegeleri meclise katılamamaktaydı. Bu bölgelerin yönetimde yetkilerinin olmamasından dolayı siyasette etkileri az olmuştur.¹³

Dini konularda kantonlar kendi topraklarında özgürce karar verebilmekteydi. Ancak İsviçre Konfederasyonu'nun ortak yönetim konularında çoğunluk ilkesiyle kararlar alınması on üç kantona bağlı olan diğer bölgelerin mezhep tartışmalarında ciddi anlaşmazlıklara düşmesine sebep olmuştur. Bu sebeple Eski İsviçre Konfederasyonu'nun yapısı İsviçre'deki Reformasyon tarihinin gidişatını belirlemiş ve şekil vermiştir denebilir. İsviçre'nin konfederasyon yapısı ilk zamanlarda reformu korumuş ancak daha sonra yavaşlatmıştır.

¹¹ Gottfried Wilhelm Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte* (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1979), 18-20; Ulrich Gäbler, *Huldrych Zwingli: eine Einführung in sein Leben und sein Werk* (Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 2004), 11-13; Peter Opitz, *Ulrich Zwingli: Prophet, Ketzer, Pionier des Protestantismus* (Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 2015), 78-79.

¹² Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 11-12; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 80; Haas, *Huldrych Zwingli und seine Zeit. Leben und Werk des Zürcher Reformators*, 153.

¹³ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 19.

2.1. On Beşinci Yüzyılda İsviçre Konfederasyonu

Zwingli'nin doğduğu 1484 yılında konfederasyon; Uri, Schwyz, Bern, Unterwalden, Zürih, Luzern, Zug, Glarus, Solothurn ve Freiburg'un dahil olduğu on kantondan oluşmaktaydı. Çok değişikliğe uğramayan iç ve dış toprak sınırlılıkları tahmini olarak günümüzdeki İsviçre ile Zwingli dönemindeki İsviçre Konfederasyonu ile aynı alanı kapsamaktadır.

Birçok yerel ve bölgesel birliklerin de yer aldığı alanda bulunan İsviçre Konfederasyonu'nun kuzeyinde Kutsal Roma Toprakları, güneyinde Savoy Hanedanlığı, güneybatısında Valais, güneydoğusunda Drei Bünde, doğusunda Habsburg Hanedanlığı ve batısında ise Burgonya Krallığı bulunmaktaydı. Valais'te bulunan Sion piskoposluğu ve yedi bağımsız kırsal topluluğu olan Zenden, konfederasyonun ortakları olmalarına rağmen ittifak anlaşmaları imzalamaya devam etmişlerdir. Bu durum özellikle bölgenin Reformasyondan sonra Katolik kalmasından dolayı böyle gelişmiştir. Batıda hüküm süren Savoy Hanedanlığı ve Lausanne piskoposluğuna sınır olan Freiburg ve Bern kantonları, bu bölgedeki egemenlikleri etkileyerek hanedanlığın fethini kolaylaştırmıştır. Yerel ve bölgesel devletler tarafından baskı altına alınan Savoy Hanedanlığı Burgonya savaşları sırasında toprak kaybetmiştir.¹⁴

Yüzyıllar boyunca dış politikası Fransa tarafından belirlenen İsviçre, Eski Zürih Savaşı'ndan sonra 1444 yılında Fransız ordusuna direnmesiyle birlikte gücünü kanıtlamıştır. Gücünü ispatlayan İsviçre Konfederasyonu Fransız ordusunun desteği ile birlikte Burgonya Dükü olan Karl'a karşı zafer elde etmiştir. İsviçre Konfederasyonu diğer komşu ülkeleri olan Alman İmparatorluğu ve Habsburg Hanedanlığı ile olan ilişkisine de açıklık getirmiştir. Aralarında yapmış oldukları anlaşmalarla ortak olan Drei Bünde Devleti ve İsviçre Konfederasyonu 1499 yılında Avusturya Kralı Maximillian'i Svabya Savaşı'nda yenerek imparatorluktan ayrılmış ve tüm yükümlülükleri ortadan kalkmıştır. Svabya Savaşı sonrası doğuda sınır oluşturularak Drei Bünde arasındaki bağlar devam etmiştir. Daha sonra konfederasyon, Fransa ve papanın arasında oluşan toprak anlaşmazlıklarında ilk olarak Fransa tarafında yer alsa da 1510 yıllarında ekonomik menfaatler sebebiyle papa tarafında yer almıştır. Bunun neticesinde 1512 yılında Fransa kralı tekrardan konfederasyonun kontrolünü eline

¹⁴ Schmid, *The Swiss Confederation Before the Reformation*, 33-36.

olarak İsviçre'de askeri birlik toplama hakkına sahip olmuştur. Artan İsviçre nüfusunda oluşan yoksulluğu gidermek ve geçimlerini sağlayabilmek için yetkililer diğer ülkelere yüksek meblağlar karşılığında paralı askerler göndermiştir. Paralı askerlik sistemi dış ülkelerin İsviçre'ye yabancı etki getirmesinden dolayı birçok yurtsever tarafından eleştirilmiştir. Zwingli ve taraftarları paralı askerlik hizmetini Hristiyanlığa aykırı bir hizmet olarak tanımlamışlardır.¹⁵

1515 yılında Fransız kralı I. Francis (1494-1547) ile gerçekleşen Marignano Savaşı'nın¹⁶ büyük bir yenilgiyle sonuçlanması, Reformasyon tarihi üzerinde de etkisi olan tarafsızlık politikası uygulamasının başlangıcı olmuştur.¹⁷

Genel anlamda 15. yüzyıl sonunda İsviçre Konfederasyonu komşu ülkelere savaş alanında başarısını kanıtlamış ve topraklarını genişleterek güvence altına almıştır. Kuzeyde Elzas'a doğru ilerleyen İsviçre Konfederasyonu 16. yüzyılın sonlarında doğuda bulunan Konstanz Gölü ile batıdaki Cenevre Gölü arasındaki sahaya hükmetmiştir. Nihayetinde daha önce bölgeler olarak öne çıkan konfederasyon daha sonra bir bütün olarak ele alınarak ulusal bilinç ortaya çıkmıştır.

Papadan bağımsız olan İsviçreli liderler diğer ülke liderleri gibi kral, prens veya imparator gibi unvanlar kullanmamışlardır. Kilise üzerinde önemli güce sahip olan kanton heyetleri din adamlarının faaliyetlerini denetlemiş, kilise mülkünü vergilendirip din adamlarını halk mahkemelerine bağlamıştır. Avrupa'da iktidar daha çok toplumsal hiyerarşinin üstünde olanların elindeyken İsviçre'de ortaklaşa paylaşılmıştır. Otokratik yönetime sahip Almanlara göre İsviçreli hükümetlerine olan katılımları ve kiliseyi ciddi oranda kontrol etmeleri sebebiyle Reformasyona farklı yaklaşmışlardır.¹⁸

2.2. Zwingli Döneminde Zürih

Zwingli'nin yaşadığı dönemde Zürih şehri yaklaşık olarak beş bin kişilik nüfusa sahipti. Şehir 1470 yılından itibaren nüfus artışı göstererek yaşamın pahalı olmasına

¹⁵ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 14-16.

¹⁶ İsviçre tarihinin en önemli savaşlarından olan Marignano 1515 yılında Fransız Kralı Francis ve Milano Dukalığını savunan konfederasyon üyeleri arasında gerçekleşmiştir. Marignano'da yaşanan yenilgi konfederasyon üyelerinin genişleme politikalarından vazgeçmesine sebep olmuştur. Kral Francis 1516 yılında konfederasyon üyeleri ile yapmış olduğu anlaşma ise Fransız Devrim'ine kadar devam etmiştir. bkz. Hervé de Weck, "Schlacht von Marignano". <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/008896/2015-08-17/> (14.11.2023)

¹⁷ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 25.

¹⁸ Carlos Eire, *Reformations: The Early Modern World 1450-1650* (New Haven and London: Yale University Press, 2016), 221-222.

sebepe olmuştur. Hayvancılık, tarım ve tuz ticaretine dayanan Zürih ekonomisi on dördüncü yüzyılda ulusal anlamda ticaret yaparken daha sonra önemini kaybederek on altıncı yüzyılda kendi sınırlarının dışına çıkamamıştır. Tarım ürünlerine getirilen kısıtlamalarla birlikte artan yaşam maliyeti gibi durumlar halkın paralı askerlik sistemini sorumlu tutmasına sebep olmuştur.

Zürih 1351 yılında Habsburg Hanedanı'nın baskısından kendini güvence altına almak amacıyla konfederasyona katılmıştır. Daha önce aristokratik yönetim şekline sahip olan Zürih şehri sonraları zanaatkarlar, şövalyeler ve soyluların eşit olduğu lonca prensibi ile yönetilmeye devam etmiştir. Şehir devleti olan Zürih'te en yüksek yönetim organı Büyük Konsey'di¹⁹. Bu konseyde bulunan 162 tane meclis üyesinin on üç loncadan birine ait olması gerekiyordu. En büyük siyasi güce ise Küçük Konsey²⁰ sahipti. 25 tane meclis üyesi olan bu konseyin başında bir belediye başkanı vardı. Küçük Konsey geneli ilgilendiren savaş, barış, vergi ittifaklar ve toprak alımı satımı gibi kararlarda Büyük Konsey'in de meclis üyelerini toplamak zorundaydı. Büyük Konsey şehrin ekonomisi ile ilgilenirken Küçük Konsey şehrin seçkin kişilerine ayrıcalıklı davranarak reform döneminde de devam eden gerginliğe yol açmıştır. Bu yönetim sisteminde bulunan en güçlü zanaatkar ve tüccarlar söz hakkı olmalarına rağmen bu gerginliği engellememiş, yalnız sosyal ve ekonomik olarak güçlü olanlar şehrin gidişatına yön vermiştir. Büyük ve Küçük Konsey tüm önemli olan siyasi ve dini konularda konseyin kararlarına hazırlık yapılması için büyük etkisi olan ancak yasal güçleri olmayan belirli kişiler görevlendirmiştir. Zwingli'nin de direkt olarak faaliyetleri bu belirli kişilerin katılımları ile sınırlıydı. Bu sebeple Zwingli Zürih'te hiçbir zaman siyasi karar alamamıştır.²¹

Zwingli'nin çalışmaları ve siyaseti ancak Zürih'in o dönemlerdeki yönetim şekli ve kurumların yapısını incelemekle anlaşılmaktadır.

¹⁹ Yasama, idari ve yargı yetkileri olan danışma kurulu ve kanton parlamentosu. Yapılan devlet anlaşmaları hakkında karar alma yetkisi bulunan kuruldur. bkz.: Hans Berner, "Grosser Rat", <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/010237/2006-01-31/> (01.03.2022)

²⁰ Konfederasyonun kasabalarında geniş yetkilere sahip kanton yetkilileridir. bkz.: André Holenstein, "Kleiner Rat", <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/010236/2010-06-30/> (01.03.2022)

²¹ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 16-18.

2.3. Reformasyon Öncesi Zürih'in Kilise Hayatı ve Yapısı

İsviçre Konfederasyonu'nun kuzeydoğusundaki birçok şehir gibi Zürih kantonu da Konstanz Piskoposluğuna aitti. Reformasyon döneminde Konstanz Piskoposluğuna yaklaşık olarak 1800 tane kilise ve 350 tane manastırla beraber 15000 rahip bağlıydı. 1496 yılı itibarıyla Konstanz Piskoposluğunu Zürihli Hugo von Hohenlandenberg (1460-1532) yapmıştır. Hugo, reform yapma arzusuna rağmen siyasi ve dini konulardaki zorluklar karşısında yetersiz kalarak başarısız olmuştur. Konstanz Piskoposu Hugo'nun yardımcısı olan Johannes Fabri (1478-1541) başlarda onun reform çabasını desteklemiş ancak daha sonra bu durum değişmiş, reform döneminde Zwingli'yi savunmamaktan ziyade Konstanz'da bulunmamıştır.²²

Bekarlık meselesi ise o dönemler önemli sorunlardan bir tanesini teşkil etmekteydi. Bekarlığı bozma durumunda piskoposluk mahkemesi işlenen suçun derecesine göre kişiyi para cezasına çarptırmaktaydı. Nikahsız birliktelik yaşayan rahipler ise düzenli olarak papazlara günahlarını itiraf ederek vergi niteliğinde ödemeler yapmaktaydılar. Bununla birlikte piskoposluğun pastörlük görevini yerine getirmeyen alt tabaka rahibelerine uygulanan ceza yaptırımını aralarında tatsızlıklara ve zıtlıklara yol açmıştır. Aynı şekilde piskoposluğun evlilik hukukunun prosedürlerini erteleterek maliyetli hale getirmesi ise diğer bir sorunu teşkil etmekteydi. Zürih şehrinin yetkilileri daha sonra bu prosedürlerin uzamasını istemedikleri için kendilerinin tayin ettikleri kişiyi bu konuda görevlendirerek bu sorunu çözmüştür. Ancak her prosedürden ayrı gelir elde eden piskoposluğun isteklerine bu sistem ters düşmekteydi. Daha sonra Reformasyon sürecinde Zürih'te piskoposluktan bağımsız evlilik mahkemesi kurulmuştur.²³

13. yüzyıldan sonra Zürih'teki yetkililer ruhbanları ve kilise mülkünü sınırlandırmak istemiş ancak kapsamlı olarak bunu 15. yüzyılda gerçekleştirebilmiştir. Din adamlarının mülklerini kontrol etmek amaçlı arazi alım ve satımı Küçük Konsey tarafından yasaklanmış, din adamlarına yapılan bağışlara da onaysız müsaade edilmemiştir. Zürih şehrinin yetkilileri, Konstanz mahkemesine bağlı olan kilise vergilerinin de yetkisini üzerine alarak kendi yargı hakimiyetine yönelik büyük bir adım atmıştır. Geçmişte İsviçre'de hükümetin kilise yönetimine müdahaleler uygulaması

²² Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 20-22.

²³ Vasella Oskar, *Reform und Reformation in der Schweiz; zur Würdigung der Anfänge der Glaubenskrisis* (Münster: Aschendorff, 1965), 26-48.

gelenek haline gelerek uygunsuz olarak görülmemiştir. Kilise hayatının temelini oluşturan manastır ve vakıfların yönetimini Zürih şehri elinde tutmaya çalışmıştır. Uzun uğraşlar sonucunda yetkililer Grossmünster ve Fraumünster manastırlarını almıştır. Bu manastırlara yalnız yerli kişileri atayarak yabancılara karşı koruma altına alınmış, manastırın ekonomisini kontrol etmek adına bekçiler tayin edilmiştir.²⁴

3. Huldrich Zwingli'nin Hayatı

3.1. Ailesi ve Okul Hayatı

Huldrich Zwingli, 1484 yılının başlarında İsviçre'nin doğusunda bulunan Toggeburg'un Wildhaus dağ köyünde zengin çiftçi bir ailede dünyaya gelmiştir (**bkz. Resim 1.4.**). Aynı zamanda memur olan Ulrich Zwingli ve Margaretha'nın üçüncü çocuğudur. Babasının zengin bir çiftçi ve memur olması Zwingli'nin gelecekte iyi bir eğitim almasına zemin hazırlamıştır. Tahmini dokuz kardeşi olan Zwingli'nin kardeşlerinin sekizi erkekti. O dönemlerde birçok erkek evlada sahip kişiler oğullarından bir tanesini din adamlığına adanması sebebiyle içlerinde Zwingli de dahil iki erkek kardeşi din adamlığına adanmıştır. Huldrich'in büyük annesi ise ona kutsal hikayelerden bahsederek onun dini yönlerini ortaya çıkarmasını istemiş ve başarılı olmuştur. Bununla birlikte İsviçre Alplerinde bulunan köyünde geçirdiği gençlik zamanlarında doğayı ve temiz havayı gözlemlemesi ona ilham olmuş ve tanrının olağanüstü kudretini görmesini sağlamıştır.²⁵

Zwingli'nin sekiz erkek kardeşinden yalnız, kendisi ve diğer iki erkek kardeşi olan Jakob ve Andreas akademik öğrenim görüp çalışma yapmıştır. Viyana'da manastırda okuyan Jakob 1517 yılında, Andreas ise Zürih'te 1520 yılında salgın sebebiyle hayatlarını kaybetmişlerdir.²⁶

Din adamlığına adanan Huldrich özel kabiliyeti sebebiyle beş yaşlarında öğrenci olarak papaz ve dekan olan amcasının yanına Weesen köyüne beş yıl sürecek eğitimi

²⁴ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 22-25.

²⁵ Diethelm G. Finsler, *Ulrich Zwingli: der Zürcher Reformator* (Langerwehe: Folgen-Verlag, 2019), 7-8.

²⁶ Franz Rueb, *Zwingli: Widerständiger Geist mit politischem Instink* (Baden: Hier und Jetzt Verlag, 2016), 13.

için gönderilmiştir. Burada eğitimi bittikten sonra amcasını ziyaret etmeye devam etmiş ayrıyeten edinmiş olduğu tecrübelerini paylaşıp ondan tavsiyeler almıştır.²⁷

Wesen’de eğitimini tamamladıktan sonra on yaşındaki Zwingli Basel’de Latince, diyalektik, retorik ve müzik eğitimi gördüğü Latin okuluna başlamıştır. Özellikle Latince derslerini çok sevdiği hocası Gregorius Bünzli’den almıştır. Bu okulda diyalektik ve teoloji derslerinin amacı ise öğrencilerin karşılıklı cedel yaparak her türlü sorular sonucunda doğru düşünceye ulaşmasıydı. Zwingli almış olduğu derslerde başarılı olmuş ve eğitiminin devamı için hocası tarafından Bern’e gönderilmiştir. Bern’de Heinrich Wölfen (Lupulus) tarafından kurulan ilk hümanist okulunda eğitim almıştır. Bu okulun amacı ise bilinen ve köklenmiş kilise eğitiminin dışına çıkıp yeni arayışlar aramaktır. Zwingli’nin keşiş olmasını istemeyen babası ve amcası, Bern’deki Dominiken tarikatının müzisyen olarak oğullarını tarikatlarına dahil etme isteklerine karşı çıkıp eğitimini mezun olmadan sonlandırmışlardır.²⁸

Zwingli’nin müziğe olan ilgisi hümanist eğitiminde ve hayatında etkin olmuştur. Hümanist eğitime devam etmesi istenilen Zwingli Viyana’ya gönderilmiştir. O dönemlerde birçok İsviçreli gibi 1498 yılında Huldrich, Almancanın hâkim olduğu bölgedeki en eski üniversitelerinden olan Viyana Üniversitesine gelerek disiplinli felsefi eğitim görmüştür. Daha önce görmüş olduğu eğitimlerden elde etmiş olduğu tecrübelerini hümanizmin de ilerlediği Viyana’da devam ettirmiş ve burada sınıf arkadaşı olan daha sonra da arkadaşlığının sürdüğü Joachim Vadian (Joachim von Watt) (1484-1551) ile tanışmıştır. Zwingli’nin üniversite kaydının silinmesi durumu ve 1500 yılında tekrardan üniversiteye kaydı gibi farklı hususlar Zwingli’nin Viyana’daki sürecinin tam anlamıyla incelenmemesinden dolayı gizemli kalmıştır. Ancak bazı açıklamalara göre Zwingli’nin üniversite kaydının silinmesinin sebebi ise düşmanlarıdır. Daha sonra Zwingli yarım kalan eğitimini 1502 yılında Basel’e gelerek tamamlamıştır. Basel’de yedi liberal sanat²⁹ eğitimini aldıktan sonra teoloji okumuş ve aynı zamanda St. Martin’de öğretmen olan Zwingli, Latince dersleri vermiştir.³⁰

²⁷ Oskar Farner, *Huldrych Zwingli. Seine Jugend, Schulzeit und Studentenjahre 1484-1506*, c. 1 (Zürich: Zwingli-Verlag, 1943), 152-162.

²⁸ Finsler, *Ulrich Zwingli*, 8.

²⁹ Antik okul sistemindeki bilim ve sanat alanlarıdır. Üçlü grupta Gramer, Mantık ve Retorik Dörtlü Grupta ise Aritmetik, Geometri, Müzik ve Gök Bilimi yer alır. (Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1961, 157).

³⁰ Farner, *Huldrych Zwingli. Seine Jugend, Schulzeit und Studentenjahre 1484-1506*, 1:175-194.

Burada daha sonra reform sürecinde büyük rol oynayacak olan Leo Jud³¹, Konrad Pellikan (1478-1556), Nikolaus Wattenwyl (1492-1551) ve birçok arkadaşıyla tanışmıştır. Zwingli Basel’de kaldığı süreçte Filozof Aquinli Thomas’ın³² ve Petrus Lombardus’un eserleri ile ilgilenmiş ve buradaki skolastik düşüncenin temsilcisi ve hocası olan Thomas Wytttenbach (1472-1526) ile bir araya gelmiştir. Wytttenbach Zwingli’yi reformist düşünceye sevk eden ilk kişilerdendir. Zwingli’nin eğitim yılları boyunca daha çok hümanizme yoğunlaştığı düşünülse de ağırlık olarak skolastik düşünceyi incelemiştir.³³

Kutsal kitap İncil’in hükümleri konusunda Thomas Wytttenbach, Zwingli’ye yol göstererek, günah çıkarma ve papaların kilise baskılarının kutsal kitaba dayanmadığını belirtmiştir.³⁴

3.2 Zwingli’nin 1506-1516 Yılları Arasında Glarus ve Einsiedeln’deki Rahiplik Dönemi

Piskoposluk inanç doktrinlerinin, Latince’ye hakimiyetin ve pastörlüğün ölçüldüğü rahiplik görevi için sınav uygulamaktaydı. Bu sınava girip girmediği belirsiz olan Zwingli, teoloji eğitimini tamamlamadan kısa bir süre sonra rahipliğe başlamıştır. İlk vaazını Rapperswill’de ilk ayinini de kendi memleketi olan Wildhaus’ta yapmıştır. Daha sonra 1506 yılında Konstanz’ta rahiplik sınavını geçerek Konstanz piskoposluğuna bağlı olan Glarus’ta rahipliğe başlamıştır. Şehrin pastörlüğünden Zwingli ile beraber birkaç rahip yardımcısı sorumluydu. Küçük bir köy olmamasından dolayı siyasetle temas etmemesi kaçınılmaz olan Zwingli, Glarus’un siyasi ayrılıklarında Roma’yı destekledi ve Papa tarafından karşılığında senelik maaşa bağlanarak elli altın ile ödüllendirildi.³⁵

³¹ Zürih’te bulunan St. Peter kilisesinin ilk Protestan rahibi ve Zwingli’nin en sadık arkadaşlarından. 1482-1542 yılları arasında yaşayan Jud Basel’de tıp okumuş ardından teolojiye yönelmiştir. Zwingli’yle olan arkadaşlıkları ise 1505 yılında Basel’de Wytttenbach’da eğitim gördükleri sırada başlamıştır. (Oskar Farner, “Leo Jud: Zwinglis treuster Helfer”, *Zwingliana* 10, sy. 4 (1955): 203-205).

³² 1225?-1274 yılları arasında yaşamış Ortaçağ Batı Felsefesi’nin en önemli şahsiyetlerindedir. Kiliseden bağımsız kurulan Napoli Üniversitesi’nde eğitim görmüş, Aristoteles’in felsefesiyle tanışması ve Dominiken Tarikatı üyeliği onun için dönüm noktası olmuştur. Summa Contra Gentiles isimli eseriyle akli temel olarak Hristiyan inancını savunmuştur. (Muhammet Tarakçı, “Hristiyan Düşüncesinde Apoloji ve St. Thomas Aquinas”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14, sy. 2 (2005): 143-146).

³³ Rueb, *Zwingli: Widerständiger Geist mit politischem Instink*, 29-31.

³⁴ Farner, *Huldrych Zwingli. Seine Jugend, Schulzeit und Studentenjahre 1484-1506*, 1:226-230.

³⁵ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 33-34.

Papa'nın bağlamış olduğu maaşla Zwingli kitaplara yatırım yaparak kapsamlı bir şekilde bilimsel çalışmalar yapmıştır. Diğer çağdaşlarına göre daha geniş bir kütüphaneye sahip olmuş ve tahmini olarak elinde 300 ila 350 nüsha bulundurmıştır.³⁶

Glarus'ta kilisenin kendisine vermiş olduğu ayrıcalığa sahip olan din görevlisi Heinrich Göldli, kendi mülkünde olan papazlıkta rahiplik yapabilmesi için Zwingli'ye kiliseye ödeme yapması konusunda anlaşma yapmıştır. Bu süreçte Glarus halkından borç olarak yüklü miktar ödemek zorunda kalan Zwingli, kilisenin bu durumu ticarileştirmesine şahit olmuştur³⁷

Rahiplik yaptığı dönemde kendini geliştirmek için Latincenin yanı sıra Yunanca öğrenerek Yeni Ahit'i dilinde okumak için çalışmalar yapmasına rağmen reform ile ilgili düşüncelerine ve kilisenin suistimallerine yer vermemiş, papanın kendisine bağladığı maaşı almaya devam etmiştir. Papalık kendi çıkarları için maaş bağlamaya devam edince Zwingli üzerinde baskı oluşturmasından dolayı kilisenin tekliflerinden vazgeçmiştir. İsviçre Konfederasyonu ise kendi çıkarları doğrultusunda İtalya'da Fransızlara karşı yapılan savaşlarda yer alarak ticaret yollarını açık tutmayı hedeflemiştir. 1512 yılında Eski İsviçre Konfederasyonu'nun Fransızları yendiği Pavia Muharebesi'ne³⁸ ordunun papazlığını yapmak için katılan Zwingli paralı askerliğin zararlarına şahit olmuştur.³⁹

O dönemlerde Avrupa'nın, İsviçre'nin bastırılmaz gücü olan paralı askerlere talebi çok fazlaydı. İsviçre'ye büyük bir gelir sağlayan paralı askerlik sistemi ve yapılan sözleşmeler nihayetinde Fransız Kralı ve Papa olmak üzere dış güçlere bağımlılığa yol açmıştır. 1503'te dış güçler için askerlik hizmeti bireysel olarak yasaklanarak paralı askerlik sistemi kontrol altına alınmaya çalışılmış ancak Reformasyon sonrası yalnız Reformasyonu destekleyen bölgelerde uygulanabilmiştir.⁴⁰

1515 yılında Marignano Savaşı'na katılıp katılmadığı konusunda bilgi olmayan Zwingli, birlik çağrısında bulunmuş ancak savaş yenilgiyle sonuçlanmıştır. Glarus'ta

³⁶ Oskar Farner, *Huldrych Zwingli seine Entwicklung zum Reformator 1506-1520*, c. 2 (Zürich: Zwingli-Verlag, 1946), 116-118.

³⁷ Rueb, *Zwingli: Widerständiger Geist mit politischem Instink*, 36.

³⁸ 24 Şubat 1525 yılında gerçekleşen Pavia Muharebesi bir başka savaştır. Bu muharebe İtalya'nın Pavia bölgesinde Fransız kralı I. Francis ile İmparator V. Karls'ın (Şarlken) yardım ordusunun da bulunduğu Francesco d'Avalos'ın komutasında gerçekleşmiştir. İmparatorluk güçleri üstünlüğü ele geçirerek I. Francis de dahil olmak üzere yaklaşık 10.000 kişi esir düşmüştür. bkz. Hans Stadler, "Schlacht bei Pavia", <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/008897/2009-11-24/> (01.12.2023)

³⁹ Finsler, *Ulrich Zwingli*, 10-11.

⁴⁰ Rueb, *Zwingli: Widerständiger Geist mit politischem Instink*, 38-39.

Fransızların hâkim olması, daha önce Fransız Partisi'ne yönelik eleştirel görüşler ve papayı destekleyen Zwingli'nin köyden ayrılmasına sebep olmuştur. Diğer sonuçlar ise Zwingli'nin savaşta edindiği kötü tecrübeler neticesinde savaş karşıtı olmasını tetiklemiş ve paralı askerlik sisteminin zararlarından dolayı reddedilmesini teşvik etmiştir. Bu dönemlerde yazmış olduğu edebi eserlerde her konuda düşüncelerini açıkça belirtmiştir. Örneğin “Fabelgedicht von Ochsen” fabl eserinde siyasi güçlerini hayvan şeklinde betimlemiştir. “De gestis inter Gallos et Helvetios relatio” eserinde İsviçreliilerin İtalya seferinde Fransızlar ile savaşarak Pavia'yi almasıyla Konfederasyonu övmüştür. Bu dönemlerde ele aldığı bazı eserleri ise günümüze ulaşmamıştır.⁴¹

Özellikle “Fabelgedicht von Ochsen” eserinde konfederasyonun problemleri üzerinde durarak, savaşın amacının vatanı korumak olmadığını İsviçreli efendilerin paralı askerlerin sırtından kazandığı para olduğunu anlatarak halkı tehlikeye karşı uyarmıştır. Savaş tecrübeleri sonucunda siyasi güçlerin arasındaki bağlantı ve çıkarları anlamış ancak bu durumları bilmesine rağmen Papa'ya karşı tepkisi o dönemlerde değişmemiştir.⁴²

Onuncu yüzyılda inşa edilen Benedikten Tarikatı Manastırı desteğiyle Zwingli Schwyz kantonuna bağlı Einsiedeln köyüne halk rahibi olarak atanmıştır. Hac merkezlerinden biri olan Einsiedeln'de Zwingli manastırda 1516 yılında iki yıl kadar rahiplik yapmıştır (**bkz. Resim 1.5.**). Zwingli burada vaaz verip, ayin yönetmek ve aynı zamanda burada bulunan hacılara hizmet etmekteydi.⁴³

Einsiedeln'de rahiplik yaptığı dönemde Erasmus'un⁴⁴ Yunanca Yeni Ahit'inde bulunan Pavlus'un mektuplarını inceleyerek notlar almış ve ezberlemiştir. Bu dönemlerde günlük hayatıyla ilgili pek bilgi bulunmasa da Zwingli ilan ettiği Evangelium yani İncil anlayışını yayma çalışmasının merkezinde Katolik Kilisesi'nin

⁴¹ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 34-35.

⁴² Rueb, *Zwingli: Widerständiger Geist mit politischem Instink*, 40-45.

⁴³ Farner, *Huldrych Zwingli seine Entwicklung zum Reformator 1506-1520*, 2:213-216.

⁴⁴ Hümanistlerin prensi olarak adlandırılmış dolayısıyla hümanizmin en önemli temsilcilerindendir. 1469? – 1536 yılları arasında yaşamış Hollandalı teolog ve filozoftur. 1516 yılında Yeni Ahit'i Yunancaya tercüme etmiş, yazılarında ise dönemin ahlaki ihmaller ve dini istismarları alaylı bir şekilde ele almıştır. Kendisi Yeni Ahit'te Mesih'in emir ve öğrendiğini keşfetmiştir. Görüşleriyle de birçok Protestan üzerinde derin bir etki yaratmıştır. (B. A. Gerrish, "Erasmus, Desiderius", ed. Lindsay Jones, Mircea Eliade ve Charles J. Adams, *Encyclopedia of Religion*, 2. bs., c. 4 (Detroit: Macmillan Reference USA, 2005), 2821-2822).

kalıplarından uzak her şeyin Tanrı'ya dayandırıldığı bir din anlayışı üzerine vaazlar vermeye başlamıştır.⁴⁵

Zwingli bu dönemde siyasetten geri çekilmiş, bilimsel çalışmalar yaparak kendini geliştirmiştir. Zwingli Einsiedeln'de rahiplik yapmayı kabul etmiş olsa da Glarus'taki görevinden resmen vazgeçmeyerek yerine bir temsilci tayin etmiştir. Einsiedeln'deki rahipliği sürecinde de reforma dair izler bulunmamasının sebebi ise kilisenin suistimallerini kendilerinin durdurması için beklemesidir. Zwingli buna karşılık Konstanz piskoposluğundan kendi bölgesinde özgür vaaz verebilmeyi talep etmiş ve bu esnada problem çıkması ihtimaline karşılık korunması için piskoposluktan izin istemiştir. Bu sebeple Zwingli Glarus'a göre burada daha çok vaaz vermiş ve gençlere de yol göstermiştir.⁴⁶

3.3.Zwingli'nin Hayatının Dönüm Noktası 1516 Yılı

Kaderinin yılı olan bu yılda Zwingli'nin fikri olgunluğu; klasik ve skolastik yazı okumaları, İsviçreli hümanistlerle iletişim halinde olması ve Erasmus'la görüşmeleri sayesinde olmuştur. Kendisi her ne kadar hümanizmi savunmuş olsa da kütüphanesinde yalnız hümanizme ait eserler değil skolastik yazılar da bulundurmıştır. Bu yazılardan yararlanan Zwingli aynı zamanda kütüphanesinde Herodot, Aristoteles ve Platon gibi birçok kişiye ait klasik eserleri de okumuştur. Zwingli'nin hayatına bu kitaplar, mektupları ve notları kaynaklık etmiştir. Kitaplığındaki kitaplardan daha çok, her zaman kendisine ait olmasa da, içine almış olduğu notlar Zwingli'nin düşünce yapısına ışık tutmuştur. Birçoğu kaybolmuş olsa da Zwingli'nin gelişimi hakkında en önemli kaynaklık yapan yazışmaları olmuştur. Zwingli rahiplik döneminde de klasik ve skolastik yazı okumaları yaparak kendini geliştirmiş, yalnız bir alanda değil bir bütün olarak farklı alanlarda da yazılar okuyarak kendini geliştirmeye devam etmiştir. Bu esnada hümanist arkadaşları Joachim Vadian ve Glarean ile irtibatta kalarak dönemin yeni yazıları, siyasi olayları ve tavsiyeleri hakkında yazışmışlardır. Klasik yazıları okumayı sürdürmesinden dolayı Zwingli temel sorunlara ve dolayısıyla kutsal yazıya yönelmiştir. Bunun neticesinde Yunanca öğrenerek Yeni Ahit'i okumaya çalışmıştır.⁴⁷

⁴⁵ Rueb, *Zwingli: Widerständiger Geist mit politischem Instink*, 57-58.

⁴⁶ Finsler, *Ulrich Zwingli*, 11.

⁴⁷ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 36-41.

1516 yılından itibaren Zwingli'nin Katolik doktrinlerden şüphe duyup uzaklaşmaya başlaması, kristolojinin aslını okumasına ve içselleştirmesine sebep olmuştur. 1516 yılında 16. yüzyılın en önemli hümanistlerinden Basel'de ikamet eden Erasmus'un yayınladığı ve Zwingli için de dönüm noktası olan Yunanca Yeni Ahit hakkında okuyarak bilgi sahibi olmuştur. Daha önce de Erasmus'a ait yazılar okuyan ve kısa süre içerisinde İsviçre'de bulunan en önemli hümanistlerden olan Zwingli Yeni Ahit'i merkezine yerleştirmiş ve artık kendisini İncil anlama ve tanıtmaya (Evangelium) adanmıştır. Zwingli'nin gelişimine büyük etkisi olan Erasmus'un yazıları sayesinde Zwingli'nin yeni kilise doktrini şekillenmeye başlamıştır.⁴⁸

Daha sonra Zwingli'nin Erasmus ile görüşmesini Köln'de bulunan ve mektuplaştığı arkadaşı Glarean sağlamıştır. Erasmus sayesinde Zwingli kutsal yazıya yeni bir yaklaşım sağlamış ve İncil'in içeriğinin altında yatan gerçek anlamları anlamayı öğrenmiştir.⁴⁹

Zwingli, hümanizmin desteği ile Hristiyanlığın kaynağı İncil'e kadar inerek Hristiyanlığın yenilenmesini amaçlayan bu dönemlerde Erasmus'la birlikte Fransız Faber Stapulensis (1450-1537) ile de temas halindeydi. O dönemlerde mevcut olan İncil metinlerinin yoğun liturji ve teolojik açıklamalar içermesi anlam kapalılığına yol açmaktaydı. Zwingli de Erasmus'tan etkilenecek eski İncil yazılarını ve Yunancayı öğrenmeye başlamıştır. Erasmus'un bir eserinde ele aldığı kendisinin kişisel olarak şekillenmiş Mesih taklitçiliği yani Mesihî yaşam tarzı dindarlığı, aynı şekilde Zwingli'de de oluşmuştur. Yunanca Yeni Ahit tercümesi ile Zwingli, Mesih'in tek başına iyiliklerin kaynağı, kurtarıcı ve ruhların sığınağı olması şeklinde bilinçlenmiş ve sonuç itibarıyla azizlerden değil Mesih'ten yardım istenmesi gerektiği kanaatine varmıştır.⁵⁰

Erasmus dönemin seçkin kişilikleri ile mektuplaşarak büyük bir saygı görmesi onun yenilikler yerine Katolik kilisesine sadık kalmasına sebep olmuştur. Zwingli 1516 yılı Basel ziyaretinde Erasmus'la tanışıp kendi yazılarını değerlendirmesini amaçlamıştır. Erasmus ile toplantı ile ayarlanmış ancak görüşmeler not alınmadığı için ilgili detay yoktur. Erasmus ve Zwingli'nin yazışmaları yetersiz kalmış yalnız Zwingli'ye ait bir mektubu günümüze ulaşmıştır. Erasmus'tan mantıklı bulduğu fikirleri

⁴⁸ Rueb, *Zwingli: Widerständiger Geist mit politischem Instink*, 51-52.

⁴⁹ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 41.

⁵⁰ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 14-15.

almış ve bunlarla fikirlerinin yalnız temelini oluşturmuştur. Zwingli ömür boyu hümanist kalmış ancak Erasmus'a göre daha radikal olması sebebiyle ilerleyen zamanlarda kendisinden uzaklaşmıştır.⁵¹

Vatanı için endişeli olan Zwingli siyasi olaylar karşısında da bilinçli hareket etmiştir. Bu sebeple Zwingli'nin yazmış olduğu ilk eserler⁵² konfederasyonun biçimsizliğini ele almasından dolayı siyasi bir yapıya sahiptir. Ona göre paralı askerlik sistemi konfederasyonda uygulanan siyasi bağımsızlığa tehdit oluşturan bir unsurdur. Zwingli'nin paralı askerlik karşı olmasına neden olan savaş 1515 yılında yaşanan Marignano Savaşı'dır. Aynı zamanda paralı askerlik sistemine bakış açısına pasifist⁵³ olan Erasmus da etki etmiştir. Siyasi tutumu dolayısıyla Einsiedeln'de rahipliğe devam etmiştir.⁵⁴

3.4. Zürih Grossmünster Manastırı'na Tayini ve Vaaz Çalışmalarının Başlangıcı

1518 yılında konfederasyonun siyasi anlamda etkili kantonunun Zürih'te bulunan Grossmünster Manastırı'nda rahiplik pozisyonunun boş kalmasıyla Zwingli'nin arkadaşı ve aynı zamanda manastırda okul müdürlüğü yapan Myconius kendisine bilgi vererek rahiplik yapması için aracılık etmiştir. Zwingli'nin daha önceki rahiplik bölgelerindeki kadınlarla yasadışı ilişkisinden haberi olmayan Myconius, kanon Heinrich Utinger'e (1470-1536) Zwingli'yi dürüst ve iffetli olduğu konusunda övmüştür. Söylentilerin Utinger'in kulağına gitmesiyle beraber Zwingli kendisine yazdığı bir mektupta durumu dürüstçe doğrulayarak özür dilemiştir.⁵⁵

Toplumda büyük bir etkiye sahip olan Grossmünster Manastır'ı yirmi dört tane kanon tarafından yürütülmekteydi. Ayrıca şehrin papazlıklarından sorumlu olan bu kurum geniş bir mal varlığına ve Zürih'in kamusal hayatında büyük bir etkiye sahipti. Kanonlar Zürih'te mevcut olan Fransız siyasetine karşıtlığına karşı siyasi yapılarına uygun olan Zwingli'yi 1518 yılının sonunda on yedi kanonun oyuyla atamışlardır. Diğer belirleyici etkenler ise Zwingli'nin teolojik tecrübesi ve hümanist kişiliklerle olan

⁵¹ Rueb, *Zwingli: Widerständiger Geist mit politischem Instink*, 53-55.

⁵² Fabelgedicht von Ochsen ve Labyrinth

⁵³ Farner, *Huldrych Zwingli seine Entwicklung zum Reformator 1506-1520*, 2:178.

⁵⁴ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 16.

⁵⁵ Farner, *Huldrych Zwingli seine Entwicklung zum Reformator 1506-1520*, 2:293-296.

yakınlığı olmuştur. Grossmünster Zwingli'den önce de yenilik arayışı içinde olan din adamları için toplanma yeri olmuştur.⁵⁶

Zwingli atandığı dönemde resmîyette bırakmadığı Glarus'taki görevini öğrencisi Valentin Tschudi (1499-1555) devralmış, Einsiedeln'deki görevini ise arkadaşı olan Leo Jud devam ettirmiştir. Katolik Kilisesi'nin düzeninde yapılan ayinler sırasında okunan pasajlar yerine Yeni Ahit ve Matta İncil'inin açıklamalarını yaparak vaazlarını vermeyi göreve başlamadan önce hedefleyen Zwingli, rahipliğe başladığı ilk gün sırasıyla Mesih'in hayatını ve mesajlarını ele aldığı vaazlar vermiştir. Zwingli vaazlarında daha çok Mesih'in hayatını açıklamak ile ilgilenmiş, Matta İncil'inin ardından Havarilerin işleri ve daha sonra Timoteos'a Mektuplarını açıklamıştır. Bu şekilde Mesih'ten Pavlus'un takipçilerine kadar Hristiyanlık tarihini ortaya koymayı amaçlamıştır. Zwingli Zürih'te kendini kutsal yazıların açıklamasına ve pastörlüğe adayarak halkın sosyolojik ve politik sorunları ile ilgilenmiştir.⁵⁷

Martin Luther'in⁵⁸ adı ilk olarak Zwingli'nin arkadaşı Beatus Rhenanus (1485-1547) ile mektuplaştığı sırada geçmiştir. Zwingli'nin Luther'den etkilenme meselesi tartışma konusu olsa da Zwingli İncil anlayışını yayma çalışması ile ilgili vaazlarına 1516 yılında başlamıştır. Erasmus'un yayınladığı Yeni Ahit'i okumaya başladığı dönemlerde "Sola Scriptura" yani yalnız kutsal kitaba başvuru ifadesi yavaş yavaş Zwingli'de şekil almaya başlamıştır. Zwingli'nin aynı zamanda Pavlus'un Mektuplarını yazmış olması da daha önceden bu konuyla ilgilenmiş olduğunu doğrulamaktadır.⁵⁹

1517 yılında ise Luther'in tezlerinin Einsiedeln'e ulaştığı bilinmektedir. Zwingli'nin Zürih'te görev yapmaya başladığı vakitler Luther görüş alanına girmiş daha sonra Basel'deki kitapçıların Luther'in yazılarını piyasaya sürmesiyle aralarında yazışmalar başlamış ve bu yazışmalar Zwingli'nin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Zwingli kendi amacı ve kişisel çalışmaları için de faydalı olacağını düşündüğü ve önder

⁵⁶ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 44.

⁵⁷ Finsler, *Ulrich Zwingli*, 12; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 18; Rueb, *Zwingli: Widerständiger Geist mit politischem Instink*, 62-63.

⁵⁸ 1483-1546 yılları arasında yaşamış keşiş ve teolog olan Luther reform hareketinin öncülerindedir. Augustin Manastırı'na girdikten sonra kendisini manastır hayatına adadı. Manastır arkadaşı Staupitz yeteneklerini fark ettikten sonra öğretmenlik yapması için Wittenberg Üniversitesi'ne gitmesi için destekledi. Manastır hayatında bazı uygulamaları sorgulamaya başlamıştır. Endüljansı kötüye kullanılmasını fark etmesiyle doksan beş tez yazmasına ardından da aforoz edilmesine sebep olmuştur. (Robert Kolb, "Luther, Martin", ed. Hans J. Hillerbrand, *The Encyclopedia Of Protestantism*, c. 3 (New York London: Routledge, 2004), 1165-1168).

⁵⁹ Farner, *Huldrych Zwingli seine Entwicklung zum Reformator 1506-1520*, 2:311; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 18.

olarak gördüğü Luther'in yazılarının kendi yöresinde yayılmasına müsaade ederek desteklemiştir. Myconius bu durumu; Zwingli'nin halkın kendi vaazı ve Luther'in yazıları arasındaki benzerliği kutsal yazıdan aldıklarını görmelerini hedeflemiş ve başarmış olduğunu ifade etmiştir.⁶⁰

Köhler, Farner ve Wernle gibi eski dönem yazarlar Zwingli'nin Luther ile temasına kadar Erasmus ve hümanist hareketten etkilendiğini savunmuştur. Daha sonra Zwingli Pavlus Mektuplarını Luther aracılığıyla anlamış ve lütuf ile kurtuluş ilkesi olan "sola gratia"⁶¹ benimsemiş böylelikle Erasmus'tan uzaklaşmaya başlamıştır. Zwingli Orta Çağ kilisesinin düşünce yapısından uzaklaşmış yenilikler konusunda Luther'in de ötesine geçmiştir. Dolayısıyla Köhler Luther ve Erasmus'un fikirlerinin Zwingli'nin teolojisinin temel unsurları olduğunu ve bunların birleşiminin Zwingli'nin özgünlüğünü oluşturduğu sonucuna varmıştır. Buna karşılık Arthur Rich gibi bazı yazarlar ise Zwingli'nin 1520 yılına kadar Luther'in teolojik görüşleriyle henüz ilgilenmediğini yalnız kendi görüşlerini desteklemek amacıyla Luther'in yazılarını okuduğunu ifade etmiştir.⁶²

Zwingli İncil anlayışını yayma çalışmasının merkezinde Mesih'i bulundurmuş, kiliseye ait dini kalıplardan ve teolojik geleneklerden uzaklaşmaya çalışmıştır. Luther'in bazı yazılarından yararlanmış olsa da yazılarını İncil'in desteği ile incelemiş, azizlere tapınma ve araf konusunda netlik olmadığı için eleştirmiştir. Pavlus'un açıkladığı günah, lütuf ve inanç kavramları Luther ve Zwingli'nin en önemli konularda birlik olmasına sebep olmuştur. Her ikisinin de amacı havarileri gerçek Hristiyanlığın şahitlerini, kilise geleneklerinden arındırarak okumaktır. Zwingli'ye göre Evangelium günahların bağışlanması ve günahkar kişilerin aklanmasını kapsarken Luther'e göre ise Pavlus'un Romalılara Mektubu ve Galatyalılara Mektubu'nun ilk bölümlerini kapsamaktadır. Pavlus'un diğer yazılarına da ağırlık veren Zwingli'nin Yeni Ahit'e mektuplar bölümü olan İbraniler, Kolosilere ve Efeslilere Mektup bakış açısına aynı zamanda şekil vermiştir.⁶³

⁶⁰ Farner, *Huldrych Zwingli seine Entwicklung zum Reformator 1506-1520*, 2:312-316.

⁶¹ Katolik Kilisesi kurtuluşu ancak kişinin kendi gayreti ve kilise aracılığıyla olduğu zaman Mesih'te gerçekleşeceğini iddia etmekteydi. Kilise insanların günahlarının karşılığı olan kefareti ücreti olarak Endüljans vermesi Luther'in kurtuluşun yalnız Tanrı tarafından verilen bir bağış olduğunu iddia ederek bu durumu reddetmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla bu ilkeyle insanın kendi gayreti veya kiliseye bağışlanmış olduğu hayır işlerinin insanın kurtuluşuna etki edemeyeceği ifade edilmektedir. (Ahmet Hikmet Eroğlu, *Kavram Atlası - Dinler Tarihi II* (Ankara: Gazi Kitapevi, 2020), 101).

⁶² Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 46-47.

⁶³ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 19-20.

1519 yılında veba hastalığına yakalanan Zwingli ağır bir süreç geçirerek edinmiş olduğu tecrübelerini veba ilahisinde ele almıştır. Teolojik bakış açısının dönüm noktası olan bu hastalık sonucunda büyük bir değişimle yalnız Tanrıdan yardım ve lütf bekleyip uğruna mücadele etmeyi hedeflemiştir. Bu dönemlerde kilise babası olan Augustin'e ilgi duymuş ancak daha ilerisine geçmemiştir. Zwingli'nin teolojik bakış açısı vaazlarda kendini göstermeye başlamıştır. Ahlaki yozlaşmaya kızarak İncil'i vaaz eden skolastik teologları ve kilisede bulunan yetkilileri kınamıştır. Özellikle rahat bir yaşam süren keşişleri kınamıştır. Bunun dışında daha önemli olan kilisenin uygulamasına olan eleştiridir. Zwingli, azizlere tapınmayı reddetmiştir ve bu sebeple yalan bulduğu azizlerin bayramlarını reddetmiştir. Zwingli araf konusuna şüpheyle yaklaşmış ve vaftiz edilmemiş çocukların lanetli olmadıklarını savunmuştur. Katolik yortusu kutlamasına karşı çıkmıştır. 1522 yılına kadar Zwingli'nin vaazları tepki çekmemiştir. 24 kanon arasında bu vaazlara direnenler olmuş olsa da bunlar azınlıkta kalmıştır. Ayıryeten 1521 yılında Zwingli'nin kanon pozisyonuna yükselmiş olması Grossmünster'de bulunan diğer din adamları arasında itibarının artmasına ve Heinrich Engelhart, Erasmus Schmid ve Heinrich Uttinger gibi kanonlar tarafından reform fikrinin büyük destek görmesine zemin hazırlamıştır.⁶⁴

Toplumsal mesele olan dönemin ekonomisinin temelini oluşturan ve dini kurumların temel gelir kaynağı olan Zehnt'i⁶⁵ de eleştirmiştir. Aynı zamanda 1521 yılında Zwingli Zürih'te Fransızlar ve konfederasyon arasında gerçekleşen birlik ve paralı askerlik sistemiyle ilgili yenilenmesi düşünülen anlaşmayı engellemeye çalışmıştır.⁶⁶

Zwingli Reformasyon'dan iki sene önce arkadaşına yazdığı bir mektupta Mesih taklitçiliğini kurtlar arasındaki koyunlar olarak tanımlayarak, Mesih için savaşmak ve onun uğruna ölmek demiştir. Alman imparatorluğunda gelişen Luther'in papa tarafından aforoz edilmesi ve onun öğretilerini destekleyen rahipler ve hümanistlerin izlenip yargılanması Zwingli'nin Erasmus da dahil hümanist çevresinin dağılmasına

⁶⁴ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 91; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 47-51.

⁶⁵ Ondalık yani onda birlik çiftçilerin genellikle hasatının yüzde onluk kısmının vergi olarak kiliseye ödemesidir. (Corinna Körting, "Zehnt", ed. Gerhard Krause ve Gerhard Müller, *Theologische Realenzyklopädie*, c. 36 (Berlin: Walter de Gruyter, 1977), 488-489).

⁶⁶ Rueb, *Zwingli: Widerständiger Geist mit politischem Instink*, 72.

sebepe olmuştur. Bu neticeler sonucunda Zwingli tanrının sözünü yaymada bilinçlenmiştir.⁶⁷

⁶⁷ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 22.

İkinci Bölüm

Zwingli'nin Zürih'teki Reform Faaliyetleri

1. Birinci Zürih Görüşmesi 29 Ocak 1523

1522 yılının yaz aylarında onda birlik vergisi, oruç düzenlemesine ve manastır meseleleri ile ilgili karışıklıklar meydana gelmiş ancak çözüme ulaştırılamamıştır. Dolayısıyla bu konularda yapılan ihlaller konsey tarafından cezalandırılarak bastırılmaya çalışılmıştır.⁶⁸ Özellikle Oetenbach'ta bulunan Dominiken Manastırı'ndaki mensuplar reform vaazların etkisiyle bu vaazları destekleyen ve desteklemeyenler olarak iki gruba ayrılmıştı. Meydana gelen bu sorunlar ciddi problemler ortaya çıkartmaktaydı. Zwingli'nin reform düşünceleri yalnız Zürih'te değil konfederasyonun birçok bölgesine yayılmış ve bazı bölgelerde kök salmaya başlamıştı. Zürih'te durumları kontrol altına almasıyla birlikte resmi görevi yerine asıl görevi olarak gördüğü evanjelik anlayış üzere vaaz vermeyi hedeflemesi ise 10 Kasım 1522'de halk rahipliği görevinden istifa etmesi ile sonuçlanmıştır. Zürih'teki konseyin ise Zwingli'nin atmış olduğu bu adımı kendi yetkisi ile onaylaması önemlidir. Ancak bu duruma karşılık halkın yeni reform hareketini kabul etmeye hazır olmaması anlaşılabilir bir durumdur. Zwingli'ye karşı yapılan provokasyonlar, karalamalar ve netice itibarıyla kendisinden kurtulmak için yapılan birçok girişim artarak ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu çıkan huzursuzlukların belediye başkanına bildirilmesi üzerine şehirde arama yapılarak tehlikeli durumlar karşısında evinin etrafına korumalar yerleştirilmiştir.⁶⁹

Yalnız Zwingli'ye değil takipçilerine de zorbalıklar başlamıştı. Bununla birlikte birkaç din adamı Konstanz mahkemesinde vermiş oldukları vaazlarından dolayı sorgulanıp cezalandırıldılar. Yetkililer, Baden'de reformu destekleyen papazın ve onun gibi diğer reform yanlılarının Konstanz kilise mahkemesine teslim edilmeleri yönünde talimat vermişti. Buna karşılık Zürih'te bulunan konsey din adamlarını böyle bir durumda korumaktaydı. Zürih'in Höngg ilçesine bağlı papazının da aşağılayıcı ifadeleri sebebiyle piskopos mahkemesine çıkarılmak üzereyken Zürih'teki konseye başvurarak, konseyin destek vermemesi doğrultusunda uyarılsa da davasını devralmasını sağlamış

⁶⁸ Detaylı bilgi için bkz. s. 87-91

⁶⁹ Oskar Farnet, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, c. 3, (Zürich: Zwingli-Verlag), 316-324; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 61.

ve hakları korunmuştur. Bunun sonucunda 15 Aralık 1522'te konfederasyondaki kantonların temsilcileri, meclisi toplantısında yeni öğretilerin yasaklanması ile Basel ve Zürih'te kitap basımının denetlenmesini istedi. Bu durum Zürih'e yöneltilen en ciddi suçlamalardan bir tanesiydi.⁷⁰

Dinsizlik ile suçlanan Zwingli'nin vaazları ve takipçilerinin faaliyetleri şehirde çoğalan anlaşmazlıklara sebep olması 1523 yılının başında Zürih'teki konseyin kendi bölgelerindeki din adamları ve Konstanz piskoposunu da davet ettiği halka açık bir görüşme yapılmasına zemin hazırlamıştır. Zwingli insanlar tarafından ortaya konan öğretiler ile değil yalnız kutsal yazı ile karara varılmasını tavsiye etmiştir. Daha önce "Archeteles" yazısında ve vermiş olduğu vaazlarında da belediye binasında halka açık dini bir görüşme yapılmasını önermiştir. Ancak bu tavsiyeleri hemen kabul edilmemiş, arkadaşı Leo Jud'un Augustin Kilisesi'nde verilen vaazı bölüp kargaşaya sebep olması Birinci Zürih Görüşmesi'nin meydana gelmesinde önemli rol oynamıştır. Bunun üzerine konsey görüşme için duyuruda bulunmuştur. Zürih'teki maksat tüm halkın, kilisenin yeni bir yolda gitmesine izin verildiğini bilmesini sağlamıştır ve bu durum Farner'e göre din devleti düzenine geçmenin cesur bir girişimidir. Bu zamana kadar başka bölgelerde olduğu gibi Zürih'te de devlet kiliseye bağlıydı. 1302 yılında Papa VIII. Bonifatius (1294-1303), Unam Sanctum'da⁷¹ papanın tüm ölümlülerin, rahip ve kralların dini ve dünyevi hükümdarları olan yüksek yasa koyucuları olduğunu ifade etmiştir. Dünyadaki tüm güce kilise sahipken devletin özerkliği yoktur. Zürih konseyi yani dünyevi olan otorite durumu yargılaması ise geleneksel düzenden kopuşu ifade etmekteydi. Daha önceleri konsey yani yetkililer Katolik Kilisesi doğrultusunda kararlar almaktaydı. Görüşmenin ne düzenlemesinde ne de karar verme aşamasında söz hakkına sahip değillerdi.⁷²

Reformasyon döneminde ise şehir devletlerinde nadir olmayan tartışmalar, egemen iradenin konuşmadığı yalnız Büyük Konsey'in karar vermesi ve yetki belirlemesi ile sonuçlanmaktaydı. Bu sebeple Zwingli için belirleyici olan arkasında Zürih Büyük Konseyi'nin olmasıdır.⁷³ Konsey Birinci Zürih Görüşmesi ile Zwingli'nin

⁷⁰ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 61-62.

⁷¹ Tek kutsal anlamına gelen, papanın kendisinin hem ruhani hem de dünyevi en üst otorite olduğunu beyan eden fermandır. (Eroğlu, *Kavram Atlası - Dinler Tarihi II*, 111).

⁷² Opitz, *Ulrich Zwingli*, 35; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:329-336.

⁷³ Walther Köhler, *Huldrych Zwingli* (Zürich: Benziger Verlag, 1984), 88.

vaazları neticesinde ortaya çıkan sorunları ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Bu durum konfederasyon geleneklerine uymaktaydı. 1370'deki Pfaffenbrief Anlaşması, din adamlarının laik yani dünyevi mahkemeye tabi olmasını emretmekteydi. Bu sayede hükümet makamları suistimallere de müdahale etmiştir. Manastır mülkü kontrol edilmiş, dini makamların haksız yere işgali ve halkın ahlaki yaşamı yetkili kişiler ile düzenlemeye çalışılmıştır. Bu da topluluğun dini oluşumuna bir müdahaleydi. Konseyin aynı zamanda katı inançlıların veya sapkınların İncil'i tek yargıç olarak temel aldığı yalnız kutsal yazı prensibi ile yargılanması Reformasyon yönünde en belirleyici adımdır.⁷⁴

Zürih'teki kilise sorunlarına ve mevcut olan anlaşmazlıklara papa tarafından netlik getirme umudu kalmadığından, yetkililerin bağımsız bir şekilde 3 Ocak'ta Birinci Zürih Görüşmesi için davetiyeler çıkarması üzerine Zwingli tezlerini yazmaya başlama gereksinimi duyarak vaazlarındaki içerikleri ele almıştır. Zwingli altmış yedi tezi hızlı bir şekilde yazarak görüşme başlamadan hemen önce katılımcıların eline ulaştırmıştır. Altmış yedi tezin görüşmenin temeli yani gündemdeki görüşme noktaları için tasarlandığı düşünülmüştür. Ancak bunun da ötesinde bu tezler yeni hareketin programı ve uygulaması için Zwingli'nin attığı belirleyici bir adımdır. Bu görüşme din adamlarının birbirlerine Almanca olarak kutsal yazıyı ve düşüncelerini ele alma fırsatı yaratmıştır. Görüşmede Konstanz piskoposu davet edilmiş olsa da özel bir rolü yoktu. Bilginler yani ilahiyat uzmanlarının yardımıyla yetkililer durumu değerlendirmekteydi. Bu görüşmede kesin hükümlere varmak isteyen konsey, din adamlarının ve bilginlerinin Zwingli'nin vaazlarına karşılık itiraz edebilmeleri için imkan sunmuş, yargılama hakkı ise konseyde olmuştur. Daha önce de vaazları ve faaliyetleri ile ilgili kendini savunmak isteyen Zwingli gibi olan Konrad Hoffman'ın hedefi de bu şekildeydi. Piskoposluğun yerine konseyin başkanlığında yürütülmesi ve görüşme tezlerinin bulunmaması teolojik - akademik olan bu görüşme başından bu yana beklentiler ile çelişmiştir. Bu eksikler ise Zwingli'nin altmış yedi tezini birleştirmesine yardımcı olmuştur.⁷⁵

29 Ocak 1523'te gerçekleşen Birinci Zürih Görüşmesi'ne yaklaşık olarak 212 konsey üyesi, şehirden ve kırsaldan 400 din adamı ve papalığı temsil eden piskopos yardımcısı Johannes Fabri'de temsilci heyetiyle gözlemci olarak bu toplantıya

⁷⁴ Peter Opitz ve Ernst Saxer, ed., *Zwingli lesen: zentrale Texte des Zürcher Reformators in heutigem Deutsch* (Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 2018), 75.

⁷⁵ Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:337-338; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 62-63.

katılmıştır. Zwingli'nin görüşmeye yakın oluşturduğu altmış yedi tezi üzerinde çok durulmasa da bu tezler bu zamana kadar vermiş olduğu vaazlardan oluşmaktaydı. Bu görüşme dini konularda netlik getirebilmek için resmi kural "Kutsal Kitap" ile İsviçre geleneğinde vatandaşların toplandığı hukuk davasıydı.⁷⁶

Görüşmede resmi olarak bulunan noterler herhangi biri tutanak tutmamış olsa da yeterince bilgiler mevcuttur. Özellikle katılımcılardan olan Erhard Hegenwald'ın başrahip Russinger in Pfäfer'e yazmış olduğu mektubunda ve Avusturya Arşidükü Ferdinand'in piskopos yardımcısı Fabri'yi konuyla ilgili rapor vermekten sorumlu tutması ayrıntılı bilgiler elde edilmesini sağlamıştır. Belediye başkanı Markus Röist katılımcıları selamlayıp amacını açıkladıktan sonra görüşmeyi başlatmıştır. Zwingli'nin önünde Latince, Yunanca ve İbranice üç İncil bulunmaktayken piskopos yardımcısı Fabri'nin önünde kendisinin de yetkin olmadığını itiraf ettiği dillerde Yunanca ve İbranice İncil bulunmaktaydı. Toplantıda piskopos yardımcısı Fabri bu tür teolojik meselelerin Zürih gibi yerel şehirde değil Hristiyan meclisi veya bilginlerin önderliğinde toplanan konsilde çözümlenmesi gerektiğini savunmuştur. Buna karşılık Zwingli tanrı adına toplanılan bu toplantının da Hristiyan meclisinde gerçekleştiğini vurgulamıştır. Devamında ise Zwingli; piskoposlar ve rahiplerin, Kutsal Yazılar'ın açıklanmasını kendilerinden başkalarına uygun görmedikleri için diğer dindar Hristiyanları bu konudan uzak tutmaları sorununa da değinmiştir. Zwingli tezleri ile ilgili açıklama yapmakta ısrar etmiş ancak piskopos yardımcısı tezlerinin eline geç ulaşmasından dolayı okuyamaması nedeniyle itiraz ederek Zwingli'nin bu konunun üzerinde durmasını engellemiştir. Yalnız gözlemci olarak katılan Fabri'nin tartışmadan geri durmak istemesine rağmen Zwingli azizlerin kutsallığı, rahiplerin bekarlığı ve İncil ile ilgili meselelerde Fabri'yi tartışmanın içine çekmeyi başarmıştır. Piskopos yardımcısı rahiplerin bekarlığı meselesini yani kilisenin din adamlarına 1200 yıldır izin vermediğini vurgulaması üzerine konsey üyelerinin bir tanesi din adamlarının evlilik dışı gizli ilişkilerde bulunduğu ile ilgili itirazda bulunmuştur.⁷⁷

Zürih Konsey'i ise öğle arası Zwingli'nin sapkınlığını kanıtlayan bir durum söz konusu olmadığı için görüşmeyi sonuçlandırmıştır.

⁷⁶ Emidio Campi, "The Reformation in Zürich", *A Companion to the Swiss Reformation*, ed. Amy Nelson Burnett ve Emidio Campi (Leiden: Brill, 2016), 73-74.

⁷⁷ Samuel Macauley Jackson, *Selected works of Huldreich Zwingli (1484-1531)* (Philadelphia: University of Pennsylvania, 1901), 50-55; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:350-354.

1.1. Altmış Yedi Tez

Zwingli'nin altmış yedi tezi reformu din, kült ve geleneği yeni evanjelik bir bütün halinde birleştiren ilk programdır (**bkz. Resim 1.10**). Luther'in doksan beş tezinden farklı olarak olan bu altmış yedi tezin hedefi kilisenin suistimalleri veya papanın vermiş olduğu kararlar yerine tanrı sözü üzerine Zürih'te kurulacak din devletiydi. Zwingli'nin ele aldığı dini cümleler ise bu hedefi için ön koşuldu. Doğal bir özgürlük mektubu gibi görünen bu tezler ile kişi Papa tarafından birleştirilmiş bir dizi halkanın esaretinden kurtulur: Zwingli cümlelerinde af belgesinden, hac ziyaretlerinden, sayısız kilise kurbanlarından, oruçtan, mum ve kutsal sudan, tarikattan, günah itirafından, bekarlık meselesinden, dua mırıldanmasından, araf korkusundan ve son olarak Papa'nın kendisinden de özgür olmaktan bahsetmiştir. Zwingli için din yüzyıllardır süren esarettten kurtulmuş ve evanjelik anlayış doğrultusunda tekrardan aydınlanmıştır. Bu yalnız Hristiyanların hayatını yöneten kilisenin aktardığı şeylerden özgürlük değil aynı zamanda dinin kendisinin yeniden değişimi idi.⁷⁸

Altmış yedi tezde birçok anlaşmazlık sıralanıyor gibi görünse de geneli yalnız Mesih olan Solus Christus prensibi ile bağlantılıdır. Zwingli tezlere girişinde ise kutsal kitap prensibi Sola Scriptura ile daha iyi bilgi verebilmek için hazır olduğunu açıklamıştır. Bu reformun temel ilkesidir.⁷⁹

Zwingli'nin bu tezleri o zamana kadar Kutsal Kitap'a dayanarak vermiş olduğu vaazlarının özetidir.⁸⁰ Tezin 1.-16. maddelerinde Hristiyanlığın doğru anlaşılması esası üzerinde durarak Hristiyanlığın tamamını merkezinde Mesih'in bulunduğu evanjelik anlayış temeli üzerine oturtmaktadır. Mesih'i Hristiyanlığın temeline yerleştiren Zwingli 17.-67. maddelerinde mevcut din kurumlarını, geleneklerini ve sorunlarını eleştirmiştir. Zwingli'nin ikinci maddesinde de belirttiği "Evangelium" yani evanjelik anlayışın asıl meselesi özetle, Tanrı'nın gerçek oğlu olan Mesih'in insanlara baba tanrının niyetini iletmesi, masumiyeti aracılığıyla insanlığı kurtuluşa erdirerek Tanrı ile barıştırmasıdır. 19. maddesinde ise bağışlayan tanrının oğlu Mesih'in tek aracı olduğunu savunmuştur. Bu sebeple Zwingli'ye göre çağdaş kilisenin kurumlar, ayinler

⁷⁸ Köhler, *Huldrych Zwingli*, 89-90.

⁷⁹ Gottfried Wilhelm Locher, *Zwingli und die schweizerische Reformation*, (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1982), 23.

⁸⁰ Z. I/466. (Zwingli'nin eserleri kısaltmalarda belirtildiği üzere cilt sayısı ile birlikte Z. harfiyle gösterilecektir.)

ve düzenlemeler ile tanrı ile insanlar arasında aracılık fonksiyonu üstlenerek kurtuluşa giden yolda yardım etme karşılığında ücret alması yanlıştır. Üçüncü maddesinde de ele aldığı üzere ona göre kurtuluş için tek yol Mesih'tir. İnsanın kurtuluşu ise kilise, sakramentler, kutsallar veya azizler ile değil doğrudan Mesih ile olan bağıyla mümkündür. Zwingli yalnız Tanrı'ya güvenilmesi gerektiğini, çünkü tanrının kendi oğlunu günahları karşısında sonsuza denk güvence altına aldığını savunmuştur. Yalnız bireyler değil kilisenin tamamı tanrı ve insan arasında aracı yalnız Mesih'in olduğu inancını anlayıp şekillendirip yeniden öğrenmelidir. Yedinci maddede ise Mesih'in kilisenin başı, olduğunu ruhsal bedeninin onun tarafından yönlendirilen ve belirlenen insanlardan oluştuğunu vurgulamıştır. Zwingli'ye göre gerçekten Hristiyan kilisesi olarak adlandırılmayı hak eden şey artık kilise yapısı ve geleneklerinde görülmemektedir. Gerçek kilise samimi inananlardan oluşmaktadır ve basitçe tespit edilemez. Bu cümleye göre bir kimsenin kilisede olup olmaması Mesih aracılığıyla tüm güveni ve ümidinin tanrıda olmasına bağlıdır. Böylelikle kişi doğruluğa ulaşmış Hristiyanların topluluğundadır.⁸¹

Zwingli'nin 20. maddede de ele aldığı önemli konulardan biri de insanların Tanrı ile aralarında Mesih'ten başka arabulucuya ihtiyaç olmadığıdır. Zwingli Erasmus'un yazmış olduğu şiirinde neden yaratılanlardan yardım dilediklerini düşünmüş ve netice itibari ile bu inanca ile ulaşmıştır. Aynı zamanda İncil'i ve kilise babalarının yazılarını incelemiştir. İncil'de ise kutsanmışların şefaati ile ilgili hiçbir şey bulamamış aksine daha çok karşı olduğunu fark etmiştir. Kutsal yazı yaratıklara başvurmayı ve hatta putlara tapmayı yasaklamıştır. Zwingli'ye göre tanrının İncil'de açık bir şekilde putperestlik yasaklanmıştır. Yalnız Tanrı'ya ibadet edilmesi gereken yerde, insanların karşısında bulunan mihraplarda resimlerin bulunması insanların resimlere ve putlara güvendiklerini göstermektedir. Bu sebeple bazı yerlerde putları uzaklaştırmış olan kişilerin cezalandırılması da putperestliktir.⁸²

Zwingli, Reformasyonun kapsamlı programını temsil eden bu tezlerinde ise önceki yazılarına göre evanjelik anlayış ile ilgili bilgisini daha fazla iletlediğini göstermektedir.⁸³

⁸¹ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 35-37.

⁸² Opitz ve Saxer, *Zwingli lesen*, 97-101.

⁸³ Z. I/446.

1.2. Birinci Zürih Görüşmesi'nin Sonuçları

Konstanz piskoposu Hohenlandenberg önemli adımlar atmadığından, Hristiyan birliği ve barışını sağlamak adına halka açık toplantı düzenleyen konsey, Zwingli'nin sapkınlığının kanıtlanmadığı ve itiraz edilmediğinden kararını açıklamıştır. Buna göre Zwingli vaazlarına evanjelik anlayışı üzere devam edebileceğine dair karar verilmiştir. Şehirdeki ve kırsaldaki tüm din adamları ve rahiplerin de kutsal yazıya göre vaaz etmeleri için karar verilmiştir. Bu sebeple Birinci Zürih Görüşmesi Reformasyonun resmi başlangıcına işaret etmesinden dolayı büyük bir tarihsel öneme sahiptir. Aynı zamanda yönetim tarafından açık bir şekilde benimsenen ilk Protestan eyalet Zürih olmuştur.⁸⁴

Piskopos yardımcısı Fabri daha sonra toplantıya katılmasının hata olduğunu belirtmiştir. Konseyin ve meclisin dini konularda yargıyı küçümseyerek geri çekilmesi piskoposun konumunu da olumsuz yönde etkileyerek kötüleştirmiştir. Fabri tezlerin evanjelik anlayışı ile ilgisinin olmadığını belirtmiştir ve bu da vaiz Martin Plantsch'in tutanağında mevcuttur. Ancak bu iki kişi Zwingli'nin tezlerinin içeriğine girmemişlerdir. Bu sebeple Zwingli daha sonra tezleri açıkladığı bir yazı yayınlamıştır.⁸⁵

Farner'e göre Zwingli'nin 1523 tarihli altmış yedi tezi ile Martin Luther'in 1517 tarihli doksan beş tezini karşılaştırmak yanlış bir karşılaştırmadır. Luther'in Wittenberg'de yayınladığı tezlerde Endüljans ile ilgili açıklık getirmek için mücadele verirken Zwingli tartışma alanına tüm kiliseyi problem olarak oturtmuştur. Luther başlangıçta daha dikkatli davranarak sorunlarını akademik bir şekilde ele alıp teolojik alanda uzman olanların önünde tartışma açmak istemiştir. Farner'e göre ise Zwingli Luther'e göre daha ileri seviyedeydi bir engel hissetmesine gerek yoktu ve artık İncil üzerinde yapmış olduğu Almanca çalışmasını halka sunabilirdi. Luther hem 1517 hem de 1519 yılında yalnız olarak ihlal yapmıştır. Ancak Zwingli'nin Zürih halkının büyük çoğunluğundan destek görmesi, işlerin onun için daha az tehlikeli arz etmesini sağlamıştır. Luther'in 1517'deki durumu başarılı olması gibi başarısız da olma ihtimali taşıyan bir riskti. Zwingli içinse tezlerinin yayınlanması gösteri anlamına gelmekteydi

⁸⁴ Timothy George, *Reformcuların Teolojileri*, çev. İbrahim Elbeyli (İstanbul: Haberci, 2019), 187; Jackson, *Selected works of Huldreich Zwingli (1484-1531)*, 41; Finsler, *Ulrich Zwingli*, 21.

⁸⁵ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 65; Opitz ve Saxer, *Zwingli lesen*, 92.

kaybedecek az şeyin olduğu ve sadece kazanacağı doğruları tahmin etmek için peygamber olmak gerekmediği kazanacağına ifade etmekteydi.⁸⁶

Araştırmacılar Birinci Zürih Görüşmesi'nin amacı, seyri ve sonuçları konusunda farklı görüşlere sahiptir. Bu görüşlerden birine göre Zwingli'nin görüşmeden kısa bir süre önce altmış yedi tezi hazırlaması daha önce konseyle ve siyasi otoritelerle bir anlaşma yapmadığına işarettir. Bu sebeple Zwingli'nin resmi kararlarda etkisi olduğu düşünülemez. Diğer görüş ise görüşmede konsey Zwingli'nin sapkınlık suçlamasının aklanmasını amaçlanmıştır. Bu sebeple görüşme sayesinde resmi mahkemede kendisine savunma fırsatı verilmesinden dolayı görüşmenin hukuki yönü vardır. Başka bir görüşe göre ise Zwingli'nin aklanması demek konseyin bu zamana kadar yaptığı faaliyetlerin üstünü kapatması demektir. Kutsal kitap ilkesine göre hareket etmesini gerektiklerini emrettiği için Zwingli aklanmış ve görüşme son bulmuştur. Konsey, Zwingli gibi vaaz verecek kişilere koruyacağını bildirmiştir. Bu karar Zwingli'nin şehirde önde gelen papaz olması ve anlaşmazlık durumunda hakemlik yapması kararı ile sonuçlanmıştır. Bu görüşmede dini yeni bir düzen veya reform ile ilgili kararlar alınmamıştır. Bu sebeple altmış yedi tez esas alınarak yeni bir kilise düzeninin kurulmasından da söz edilemez. Başka bir görüşe göre ise ilk Zürih Görüşmesi kilisenin iç düzenini sarsmıştır. Kilisenin kuruluşuna adım atıldığına dair izin olmaması tesadüf değildir çünkü Zwingli kilise düzenine yönelik adımlar atmamıştır. Bunun sebebi ise kiliseye topluluğa yönelik bağımsız şeklini aktarmamasındandır. Ona göre bu düzenin yürütme görevi Hristiyan hükümet makamlarına aittir. Başka bir konu olan Zwingli'nin azizlerin kutsallığı, oruç meselesi, manastır meselesi, bekarlık meselelerini içeren yedi tezin çözümünün cevabı gelecekteydi. Herhangi bir değişiklikte konseyin kararı gerekliydi ancak Zürih'te genel bir çözüme inanılmamaktaydı. Zwingli'nin konseyi Hristiyan topluluğunun meşru temsilcileri olarak görmesi, onlara kilise adına konuşma ve karar alma hakkını vermiştir. Zürih Görüşmesi'nin sonunda yetkililer bu görevi üstlenmiştir.⁸⁷

Birinci Zürih Görüşmesi konsey tarafından Zwingli ve taraftarlarının kilise düzenlemelerini herhangi bir değişikliğe uğratmadan vaazlarına izin verilmesi ile neticelenmiş olsa da devamında Zwingli ve taraftarları konseyi artan farklı eylemlere ve bu yeni harekete ilgi duyan halka karşı harekete geçmeye mecbur bırakmıştır. Reformu destekleyen Witikon rahibi Wilhelm Rööbli bir ayından sonra halka açık bir şekilde

⁸⁶ Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:340-342.

⁸⁷ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 66-67.

düğün yapmıştır. Zwingli ve St. Peter’de halk rahibi olan Leo Jud’un Oetenbach’taki Dominiken Manastırı’ndaki vermiş oldukları vaazlar rahibelerin çoğunun manastırı terk etmesine sebep olmuştur. 10 Ağustos’ta ise Leo Jud tarafından oluşturulan vaftiz şekline göre Almanca vaftiz gerçekleştirilmiştir. Zwingli Roma Katolik Kilisesi’nin Evharistiya ayinindeki kurban anlayışını kaldırma girişimleri ise Zwingli’nin ilk liturgik adımıdır. Zwingli’nin ikon ve resimlere tapmayı yaratıklara tapınma olarak tanımlaması, Tanrı’ya tapınmayı yarattıklarına değil Mesih’e güvenilmesi gerektiğini savunmuş olması, 1 Eylül’de Leo Jud’un ikonlara karşı vermiş olduğu vaazından sonra St. Peter ve Fraumünster Kilisesi’nde resim ve ikonları uzaklaştırmak için sistemli şekilde faaliyetler başlatılmasına sebep olmuştur (**bkz. Resim 1.14.**)⁸⁸

İkonlar dışındaki bir diğer önemli husus ise Evharistiya ile ilgili meseledir. Kilisenin temelini teşkil eden Evharistiya Tanrı’yı hatırlama ayini olup aynı zamanda insanların kurtuluşu için düzenlenen temel bir hizmettir. Ancak Zwingli’nin 18. tezinde belirttiğine göre Mesih tüm insanlığın günahlarının sonsuza dek bedelini ödeyen kurbandır. Bu sebeple ona göre Evharistiya kurban ayini değil Mesih’in ölümünün bir hatırası ve insanlığın günahattan kurtulması için kendini feda etmesidir.⁸⁹

Leo Jud, manastır sakinlerini yani keşişleri ve kanunları hedef alarak halkı sömürdüklerine dair konuşmalar yapmıştır. Jud’un bu tutumuna karşılık Zwingli böyle faaliyetlerde bulunmamıştır. Bu esnada altmış yedi tezini genişleterek sorulara karşılık hazırlık yapmış ve “Auslegen und Gründe der Schlussreden” yazısını Temmuz 1523’te yayınlamıştır. Kapanış konuşmasının açıklaması ve gerekçeleri içeren bu yazı Zwingli’nin en kapsamlı yazısıdır. Zwingli bu yazıyla görüşme esnasında altmış yedi tez üzerinde durulmamış olmasını telafi etmeyi hedeflemekteydi. Sözlü bir tartışmaya benzeyen bu yazısında itirazları reddederek muhalifleri doğrudan hedef almıştır. Zwingli ortaya koymuş olduğu argümanlara güvenerek tanrının sözüne bağlı kalmasından dolayı tanrının yanında olduğuna inanmıştır. Aynı zamanda bu yazısı reformun teolojisini tohumunu içermekteydi. Bu tohum daha sonra başkaları tarafından geliştirilmiştir. Zwingli hem bu hem de diğer yazılarında İncil’i açıklamak ve okuyanlarda tezlerine karşılık eleştirel bakış oluşmasını sağlamak istemiştir. Bir

⁸⁸ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 40-41.

⁸⁹ Z. II/111-112.

yazısında özellikle eleştiriye açık olduğunu ve bundan mutluluk duyacağını da belirtmiştir.⁹⁰

Birçok kişinin talebi sonucu yazdığı bu yazıda Zwingli evanjelik anlayış ve Mesih'in günahların bedelini ödemesi gibi soruların cevabını ele almıştır. Zwingli bunları Hristiyanlığın yararına bir araya getirdiğini belirtmiştir. Ona göre evanjelik anlayışa güvenenler, günahkar olduklarını kabul ederler ve Mesih'in lütfuna güvendikleri için tanrının sözünü kabul etmelerinden dolayı içsel olarak tamamen kurtuluşa ermişlerdir.⁹¹

Zwingli "Auslegen und Gründe der Schlussreden" yazısının değerlendirmesini yaptığı esnada başka yazılarının da yayınlanması için hazırlıklar yapmaktaydı. Bunlardan birisi yetkili makamların konumunu açıkladığı "Von göttlicher und menschlicher Gerechtigkeit" adlı yazısıdır.⁹² Zwingli'nin bu yazısı reformun inanç ve siyaset arasındaki ilişki hakkındaki en açık ve derin açıklamalarından birini içerir.⁹³

Konseynin Birinci Zürih Görüşmesi'nde Zwingli'yi desteklemesinden sonra kendisi devamında dini ve sosyal hayatı yeniden düzenlemeyi ve bunu da konseye kabul ettirebilmeyi hedeflemiştir. Özellikle Zwingli'nin tezinde son olarak faiz ve ondalık sorununu ele almasıyla köylülerin İncil ile Zwingli'nin vaazlarına dayanarak faiz indirimi veya vergilerin tamamen kaldırılması tartışmaları başlamış bu sebeple Konfederasyonda Zürih'in Anarşi ve isyanların eşiğinde olduğuna dair söylentiler yayılmıştır. Zwingli "Von göttlicher und menschlicher Gerechtigkeit" yazısında ise ilahi adaletin yüzlerce sene önce ve şu anda da tanrının sözü aracılığıyla açıklanmış olsa da birçok insanın onu olduğu gibi kabul etmeyip kendi çıkar ve istekleri doğrultusunda uyarladığını belirtmiştir. Aynı zamanda bu yazısında Zwingli papalık otoritesi ile beraber Katolik törenlerini elinde tutmak isteyenlere, bilinçsiz hareket eden radikallere ve evanjelik anlayış doğrultundaki vaazları kabul edip ekonomik düzenlemeleri eleştirmesine izin vermek istemeyenlere karşı çıkmıştır. Zwingli ilahi adaletin hiçbir zaman tam anlamıyla yerine getirilemeyeceğini ve kıyaslanılmayacağını yalnız imanla kurtuluşun olacağına ifade etmiştir. İnsani adaleti ise yönetimin ilahi adalet doğrultusunda güce sahip olması şeklinde ifade etmiştir. Ancak Zwingli "Rabbin sözleri

⁹⁰ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 38-39; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 68-69.

⁹¹ Z. II/14-20.

⁹² Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 71.

⁹³ Locher, *Zwingli und die schweizerische Reformation*, 25.

pak sözlerdir, toprak ocakta eritilmiş yedi kez artırılmış gümüşe benzer”⁹⁴ cümlesine göre tanrının dünyevi çıkarları olmayacağı dolayısıyla ilahi adaletin insani adaletten daha üstün olduğu ve bu sebeple onun doğruluk ölçüsüne ulaşamayacağı sonucunu çıkarmıştır.⁹⁵

Daha sonra ise kilise ve toplumda insani adalet yerine ilahi adaletin uygulanması istenmiştir. İlahi adalet mevcut siyasi, toplumsal ve iktisadi durumlardaki birlikte yaşam, açık bir şekilde evanjelik anlayışta bulunmaz ise geçersiz kabul edilecektir. Bu sebeple faiz alma ve icar sözleşmesine karşı çıkmıştır. Her ne kadar Zwingli ilahi adaletin uygulanmasını istemiş olsa da insanlar tanrıyı sevme emrini yerine getiremediklerinden komşularını da sevemeyecekleri dolayısıyla günahkar olan insan bu emri yerine getiremeyeceği için komşuyu korumaya yönelik başka emirlere ihtiyaç olmuştur. Bu ise yeryüzünde bir arada yaşamayı mümkün kılan yetkililere ihtiyaç duyulan insani adaleti ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda ise Zwingli bu noktada ilahi ve dünyevi adalet ayrımını yapmıştır. Dolayısıyla ilahi adaleti uygulamak zordur ancak dünyevi adalet onunla birlikte uyumlu hale getirilirse iyi bir hükümet düzeni meydana gelebilmesi mümkündür. Diğer ekonomik durumlar kabul edilse de Zwingli faizin kötüye kullanılmasını ve çiftçilere fazla yüklenilmesini sert bir şekilde eleştirmiş, yetkililerin ise bu tür sömürüleri engellemesini hasatların yalnız verimli olduysa ödeme yapılması gerektiğini savunmuştur. Yetkililer tarafından faiz insani adalet doğrultusunda meşrulaştırılmış olsa da Zwingli bu yazısında faizi ilahi adaleti sola scriptura doğrultusunda eleştirmiştir. Bu gibi meseleleri de ele almasından dolayı Zwingli'nin bu yazısı Reformasyon döneminin en etkileyici sosyolojik yazılarından biridir.⁹⁶

Bunun yanı sıra Zwingli kilise ayinlerin merkezinde olan Evharistiya'daki kurban meselesini hedef alarak bu konuda ilk saldırısını gerçekleştirdiği “De canone missae epichiresis” yazısını yazmıştır. Evharistiya'nın kurban olduğu öğretisine yönelik olan öğretiye karşı olan bu yazısında Zwingli tek kurtarıcının çarmıhtaki İsa olduğunu ve bundan dolayı Evharistiya'nın hatıra yemeği olmasıdır. Bunun dışında liturjik

⁹⁴ Mezmurlar 12:6.

⁹⁵ Opitz ve Saxer, *Zwingli lesen*, 111-116; Arthur Rich, “Zwingli als sozialpolitischer Denker”, *Zwingliana* 13, sy. 1 (1969): 73.

⁹⁶ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 71; Alida C. Euler, *Reformation und frühbürgerliche Revolution: neue Studien*, ed. Joachim Schaper ve Volker Leppin (Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2023), 212-213; Haas, *Huldrych Zwingli und seine Zeit. Leben und Werk des Zürcher Reformators*, 126.

kıyafetler teolojik Latince olan ilahilerin gibi bazı durumların kullanılması kabul etmiştir.⁹⁷ Zwingli'nin temkinli olmasına rağmen itirazlar ile karşılaşması onun "De canine missae libelli apologia" yazısında kendisini savunmasına ve eleştirmesine neden olmuştur. Zwingli'nin Evharistiya ile ilgilenmesi son akşam yemeğinin yalnız Mesih'in ölümünün anılması için yapılan bir kutlama olduğu bakış açısını kazandırmıştır. Zwingli'nin bu yazısı "Epichiresis ve Apologie" içerik bakımından en katı Katolik karşıtı yazıları arasında yer almıştır.⁹⁸

2. İkinci Zürih Görüşmesi 26 Ekim 1523

1523 yılının başından itibaren rahiplerin halka açık evlenmesi, Almanca olarak vaftiz gerçekleştirilmesi ve bazı manastırlarda ikonların uzaklaştırılması gibi kilisenin geleneklerine karşı hareketler çoğalmıştı. Ardından Zwingli ve Jud'un yeni görüş doğrultusunda düzenlediği ayinlerden olan Evharistiya konusunda da takipçilerinde tepki göstererek ciddi sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan Jakob Hottinger bir ayin sonrası ilgili papaz hakkında ithamlarda bulunarak yapmış olduğu ayinin tanrının emrettiği doğrultuda yapılmadığını vurgulamıştır. Ancak şehirde Evharistiya ayinine göre resimler konusunun daha fazla tepki alması kiliselerdeki mevcut resimlerin parçalanması ve bazı resim sahiplerinin putperestliğe teşvik etme korkusu ile bunları kiliseden almaları ile sonuçlanmasına sebep olmuştur. Ancak şehrin girişinde mevcut olan büyük hac Jacob'un kardeşi olan Klaus Hottinger'in içinde bulunduğu kişiler tarafından ortadan kaldırılması meselesi ise büyük bir karışıklığa sebep olması konseyin suçluları yargılanmaları üzerine hapsedmiştir. Bu duruma karşılık bazı din adamları geçmişte de resimlerin reddedildiğini ifade edip mahkumları savunmuş ve uygulanacak ölüm cezasını reddetmiştir. Bu durumun Küçük Konsey'de evanjelik anlayışa ılımlı yaklaşan ancak resimlere bağlı olan bazı üyelerin anlaşmazlıklarına yol açmasından dolayı konu Büyük Konsey'e intikal etmiştir. Bunun üzerinde konsey resimler ve diğer meseleler ile ilgili danışmanlık yapmaları için halk rahipleri ile her iki konseyden dört vekil atanmasıyla kısa sürede bu konular ile ilgili görüşme düzenlenmesi gerektiği fark edilmiştir.⁹⁹

⁹⁷ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 129-130.

⁹⁸ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 72.

⁹⁹ Z. II/664-665.

Konsey Zwingli, Jud ve Engehart'ın da dahil olduğu bu komitenin tavsiyesi üzerine 26 Ekim 1523 tarihindeki İkinci Zürih Görüşmesi'ni düzenlemiştir. Ocak ayındaki görüşmeye benziyor gibi görünse de amacı açısından farklılıklar mevcuttu. Bu toplantı öncelikle Zürih bölgesinin din adamlarına yönelik görünse de daha sonra şehir dışında bulunan Konstanz, Chur ve Basel piskoposları da davet edilmiştir. Aynı zamanda konfederasyondaki on iki bölgeden konu ile ilgili katılmak isteyen herkesin davet edilmesi konseyin bu görüşmeyi tüm konfederasyonun odağına taşımayı amaçladığını göstermektedir. Bir önceki Birinci Zürih Görüşmesi'nde vaazların Kutsal Yazı'ya göre vaaz edilmesinin kararlaştırılmasından dolayı ilerleyen zamanlarda İncil'deki düzenlemelerde kilise içinde sembolik anlam taşıyan eşyaların bulunmaması gerektiği ve Evharistiya'nın farklı kutlanmasından dolayı anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Barışı sağlamak adına düzenlenen bu görüşme üç gün sürmüş aynı zamanda resmi protokol yayınlanmasından dolayı da önceki görüşmeye göre kaynak açısından daha zengindir. Davet edilen piskoposluklar ve konfederasyonun bazı üyeleri dışında katılımcı olmamasına rağmen bu görüşmeye tahminen 350 din adamının da olduğu toplamda 900 kişi katılmıştır. Daha çok tefsir kongresi olan bu görüşmede konuların Eski ve Yeni Ahit doğrultusunda ele alınarak ona göre hareket etmek hedeflenmiştir.¹⁰⁰

Üç gün sürecek olan bu görüşmenin birinci günü resimler konusu ikinci günü Evharistiya'daki kurban meselesi ve sonuncu günü ise diğer günlerde tartışılan konuların tekrardan ele alınıp cevaplanmasıyla geçmiştir. Konsey önceden görüşmenin yürümesi ve doğru cevap vermeleri doğrultusunda Zwingli ve Jud'u görevlendirmiştir. Bu görüşmeyi yöneten başkanlar ise Joachim Watt, Sebastian Hofmeister (1494-1533) ve Christoph Schappeller olmuştur. Jud resimler ile ilgili meselelerde konuşmacılık yaparken Zwingli kendisini de zorlayan kutsal yazıya uyumlu şekilde Evharistiya'daki kurban meselesi ile ilgili meselelerde cevap vermekle görevlendirilmiştir.¹⁰¹ Jud resimler sorununu ele alırken daha önce reform taraftarı Hätzer'in (1500-1529) bu konuyla ilgili yazmış olduğu yazısından kısmen yararlanmış, Eski Ahit'ten yalnız On Emir'e değinmiş ancak ağırlık olarak Yeni Ahit'ten açıklamalar getirmiştir. Zwingli ise Evharistiya'daki kurban meselesini açıklarken Mesih'in bedeni ve kanından kurban

¹⁰⁰ Z. II/666; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 72-73.

¹⁰¹ Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:436-437.

sunulmasını ve karşılığında para kazanılmasını Hristiyanlık karşıtı bir eylem olarak nitelendirmiştir.¹⁰²

Buna karşılık Grebel gibi birkaç radikal Evharistiya'daki kurban meselesi dışında papazlar tarafından insanlara dağıtılan mayasız ekmeği ve kadehi reddetmişlerdir. Grebel ile aynı fikre sahip olan Simon Stumpf ise kutsal yazılarda hükmün çoktan verildiğini belirterek bu görüşmede Zwingli'nin yetkililerin karar vermesini uygun görmesini yetkilileri tanrıdan daha üstün tuttuğunu ileri sürmüştür. Bu kritik meselelerin geliştiği esnada ise Zwingli'nin meslektaşı olan Konrad Schmid (1476-1531) vermiş olduğu öneriyle durumu çözüme kavuşturmuştur. Schmid resimlerin öncelikle kalplerden uzaklaştırıldığında kendiliğinden yok olabileceğini ifade etmiştir. Bundan dolayı baskı yapmak yerine öncelikle vaizlerin halka vaaz verebilmeleri için konuyla ilgili bir yazının yazılması gerektiğini insanların bu şekilde tanrının sözünü öğrendikçe kalplerinde Mesih sevgisi oluşabileceğini savunmuş ve bu önerisi başarılı olmuştur. Schmid'in bu görüşüne katılan yetkililer bir sonraki duyuruya kadar hiçbir resim kaldırılmayacağına ve ayinlerde de bir değişiklik söz konusu olmayacağı kararına varmışlardır. Kiliselere resim bağışında bulunanlar ise kendi resimlerini geri çekme hakkına sahiptiler ancak daha önce hapsedilen kişiler serbest bırakılmayacaktır. Aynı zamanda şehirde ve kırsalda evanjelik anlayışın doğru bir şekilde vaaz edilmesine karar kılınmıştır. Özellikle kırsalda vaizlerin Schmid'in tavsiye ettiği yazı üzerinde vaaz vermesi girişimleri başlatılmıştır. Schmid'le aralarında büyük bir fark olmayan Zwingli'nin metodu da önce vaaz sonrasında inanç ve daha sonra ise ayinlerin, kilisenin ve toplumun reformu gelmekteydi. Bu sebeple Zwingli'nin bu metodunu yavaş bulmalarından dolayı memnun olmayanlar da mevcuttu. Ancak onun bu davranışı özellikle temkinli yaklaşması Zürih'te reformun kapsamlı bir şekilde yayılmasını sağlamıştır.¹⁰³

Zwingli'nin kısa sürede hazırladığı ve onaylanan "Kurze christliche Einleitung" isimli bu yazısı yalnız Zwingli'nin fikirlerini değil daha çok Zürih Konseyi'nin belirlemiş olduğu talimatları içermektedir. Bu nedenle bu yazı için resmi olarak Zürih Reformasyonunun itirafı denmektedir. Bu yazı ilki teorik ve diğeri pratik olmak üzere iki bölümden oluşmaktaydı. İlk bölümde Hristiyanlığın temel fikri günah ve lütuf

¹⁰² Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 132-136.

¹⁰³ Köhler, *Huldrych Zwingli*, 105-107; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 135-136.

çerçevesinde ele alınırken diğer kısımda İkinci Zürich Görüşmesi'nde gündemde olan konulardan olan resimler ve ayin konusunu ele almıştır. İkinci kısımda Hätzer'in yazmış olduğu yazıdan faydalanarak resimlerin putperestliğe teşvik ettiğini ve Evharistiya'nın da son anı yemeği olduğunu ifade etmiştir. Ancak ağırlık olarak bu yazısında ise yasaların yürüklükten kaldırılması ile ilgili ifadeler mevcuttu. Zwingli'ye göre yasa insanları dindar veya adil kılmaz ancak insanlar tanrının isteğine göre yaşayarak dindar olup tanrıya yakın olabilmektedir. Yasa bu sebeple günahları bilmek adına yararlıdır. Zwingli'ye göre yasa tarafından umutsuzluğa yol açan bu günah meselesi evanjelik anlayış tarafından kaldırılmaktadır ve bu ancak Mesih ile mümkün olmuştur. Yani Mesih'in ölümü günah kefareti kaldırılmıştır. Zwingli'ye göre Mesih'in değerli olmasını ve bütün insanların günahlarını kabul ederek sonsuza denk mutluluğu yerleştirmesini baskın bir şekilde ele almıştır. Mesih'i bu şekilde mükemmelleştirmesi ve kutsallığını vurgulamasındaki amaç ise azizlerin şefaatine gerek olmadığını kanıtlamaktır. Zwingli kurtuluş doktrinini açıkladıktan sonra yasaların yürürlükten kaldırılması meselini açıklamıştır. Mesih insanlığı yasadan kurtarmıştır bu sebeple yasanın kaldırılması cezadan kurtuluş anlamına gelmektedir. Ona göre insanların dindar veya iyi olmaları adına olan yasalar aslında o konularda özgür olmaları gereken yasalardır. Bunlar papalığın yasaları ve öğretileri olan yeme içme düzenlemeleri, azizlerin şefaati ve araf gibi konulardır. Zwingli için Reformasyon ilk sırada yararsız uygulama ve düzenlemelerden kurtarıp devamında halkın ahlaki olarak gelişimini sağlar. Her ne kadar uygulanan bazı yasalardan özgür olduklarını iddia etse de otoritenin yasalarına itaat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰⁴

İkinci Zürich Görüşmesi ile birlikte önemsedikleri ayinle ilgili görüşlerden dolayı Katolik bölgelerde gerilimler artmış huzursuzluklar tekrardan gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Ancak Zürich'teki kilise sisteminin gelecekteki hatlarının net bir şekilde ortaya çıkması bakımından İkinci Zürich Görüşmesi önemlidir. Özellikle kırsaldaki din adamlarına yetkililer önemli görev verilmesiyle beraber Zwingli'nin görüşmenin son gününde vermiş olduğu ve daha sonra yazdığı dini yeniliklerin yapılmasında din adamlarının vaaz ve tebliğ sorumlulukları konulu "Der Hirt" vaazı yetkililerin kiliseyi

¹⁰⁴ August Baur, *Zwinglis Theologie: ihr Werden und ihr System*, c. 1 (Halle: M. Niermeyer, 1885), 343-352; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 76.

devlet çıkarlarına uygun hale getirme çabalarının bir parçası olduğunu göstermektedir.¹⁰⁵

3. Üçüncü Zürih Görüşmesi: Zwingli'ye Karşı Olanların Görüşleri

İkinci Zürih Görüşmesinin ardından yetkililer halkı yatıştırma çabalarına rağmen durumu kontrol altına almakta zorlanmaktaydı. Grossmünster'deki ilgili papazlar ve yardımcıları da ayini uygulamayı reddederken aynı zamanda ayinle ilgili talimatları parçalayıp kilise başkanının kapısına bırakarak protesto etmişlerdir. İsyanları engellemek adına konsey halk rahiplerinin önerileri doğrultusunda resimleri ve ayinle ilgili talimatların pazar günü halka açık bir şekilde yeniden okunmasını emretmiştir. Buna göre ikonların kapalı kalması, altın veya gümüş gibi güzel olan diğer resimlerin de gösterime sunulmaması kararına varılmıştır. Ancak Evharistiya ile ilgili Zwingli'nin de aralarında bulunduğu halk rahipleri ve yüksek rütbeli papazlardan farklı öneri ve görüşlerini sunulsa da konsey konuyla ilgili kararı ertelemiştir. Bunun karşılığında konsey şehirdeki din adamlarına tekrardan İkinci Zürih Görüşmesi'nin sonuçları ile ilgili kendilerini savunma imkanı vermiştir. Aynı zamanda piskopos ve konfederasyon üyelerine tekrardan "Kurze christliche Einleitung" yazısını göndererek konuyla ilgili Pentekosta¹⁰⁶ kadar yorumlarına açık olduğunu belirtilmiştir. Dolayısıyla 28 Aralık 1523'te konsey din adamlarını kutsal kitap doğrultusunda teklif veya çözümleri için davet etmiştir. Ancak bu görüşmede Katolik Kilisesi'nin ayinlerini savunan Konrad Hofmann (1454-1525) yalnız Konstanz Piskoposu ve bilgili kişiler tarafından verilen talimatları kabul edeceğini belirtmiş ve kendisinin ısrarı üzerine Zürih'te yapılacak olan bir görüşme ayarlanmıştır.¹⁰⁷

Konsey 13 ve 14 Ocak arasında Hofmann'ın talebi üzerine birkaç akademik kişiliğin de bulunduğu Üçüncü Zürih Görüşmesini düzenlemiştir. Bu görüşmede suçlanan kişiler ise Zwingli, Jud ve Engelhard (1476-1551) olmuştur. Bu görüşmeyi ele alan raporda Hofmann'la birlikte birkaç kanonun açıklamaları uzun ve kutsal metinler doğrultusunda açıklamadıkları suçlanan halk rahiplerinin sabırla dinlediği ifade

¹⁰⁵ Köhler, *Huldrych Zwingli*, 107; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 76-81.

¹⁰⁶ Paskalya'dan sonraki ellinci günde, Mesih'in dirilişinden sonra göğe yükselmesi ve Kutsal ruhun ise yeryüzüne inmesi kutlanılan bayramdır. Paskalya pazarından kırkıncı günde Mesih'in göğe yükselmesi ve on gün sonra Pentekost pazar günü kiliseye Kutsal Ruh'un gönderilmesi şeklinde kutlanılmıştır. (Thomas J. Talley, "Christian Liturgical Year", ed. Lindsay Jones, Mircea Eliade ve Charles J. Adams, *Encyclopedia of Religion*, 2. bs., c. 3 (Detroit: Macmillan Reference USA, 2005), 1741).

¹⁰⁷ Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:457-460.

edilmiştir. Hofmann ve takipçileri öne sürdükleri insan doktrini ve yanlış anladıkları kutsal yazılarla hiçbir reform tezini çürütememişlerdir. Konseye göre bu görüşmede bu kişilere istediklerine inanmaları konusunda izin verilmiştir ancak verilen yetkilere aykırı konuşur ve hareket ederlerse cezalandırılacaklardır. Bu görüşme görüşleri çürütülen Zürih'teki dini muhalefetlerin evanjelik vaazlara karşı etkinliğini kaybetmesi bakımından önemli olsa da şehirde muhalefetle aynı görüşlere sahip kişilerin mevcut olması aynı problemleri tekrar gün yüzüne çıkarabilmekteydi.¹⁰⁸

Bunların yanı sıra Zwingli yalnız Hofmann gibi muhaliflerle değil radikal olan muhalifler de baş etmek zorunda kalmıştır. Kendilerini 1523 yılından sonra belli eden bu kişiler Zwingli'nin arkadaşları ve Zürih reformunun öncülerindendi. Birçok konuda farklılık gösteren radikaller Zwingli'nin reform faaliyetlerinin yavaş ilerlediği ve kutsal kitap doğrultusunda ilerlemediği fikrine sahip olsalar da Zwingli hızlı ilerlemenin kargaşaya yol açacağı görüşünde olmuştur. Zwingli'den ayrılan bu kişiler yeni bir gruplaşma olan Anabaptizm'i oluşturmuştur. Ayrıyeten Zwingli'nin sosyal ve siyasi meseleler yanında yetkililerin kararların belirlenmesinde rol oynamasını kabul etmesi de radikallerin kabul etmediği bir durumdu. Zwingli ve radikallerin anlaşamadığı diğer nokta ise bebek vaftiziydi.¹⁰⁹ Radikallere göre küfür niteliğinde olan bebek vaftizi 1524 yılında birçok kişinin de reddetmesiyle kargaşaya sebep olmuş devamında ise Zwingli'yle tartışmalar meydana gelmiştir. Kırsal bölgelerdeki vaftiz hareketi ise farklı bir yöne giderek barışçıl olmayan ulusal dini ve siyasi bağımsızlık hareketine dönüşmüştür. Buna karşılık Zwingli "Wer Ursache gibt zur Aufruhr" adlı yazısında vaftizcileri eleştirdiği açıklamalarda bulunmuştur. Yetkililer durumla ilgili görüşmeler yapmış olsa da 21 Ocak 1525'te Konrad Grebel Zürih'te ilk yetişkin vaftizini gerçekleştirmiştir. Başlangıçta yetkililer uyarılar ile yetinmiş ancak devamında durumların ciddileşmesiyle yapılan faaliyetlerin otoriteye yönelik tehdit oluşturması sebebiyle ceza ile sonuçlandırmışlardır. 27 Ocak 1527 yılında çoğalan faaliyetlerin sonunda Felix Manx¹¹⁰ birçok kez uyarılmasına rağmen yetkililerin emirlerine uymadığı gerekçesiyle suda boğularak öldürülmüştür (**bkz. Resim 1.17. ve Resim 1.18.**). Zwingli'nin yaşadığı dönemde Zürih bölgesinde üç kişiyle beraber toplamda altı kişi Felix Manx gibi öldürülmüştür. Zürih Konseyi'nin vaftizcileri infaz etmesi verilen

¹⁰⁸ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 139-141.

¹⁰⁹ W. Peter Stephens, *Zwingli: An Introduction to his Thought* (Oxford: Clarendon Press, 1992), 23-25.

¹¹⁰ 1500-1527 yıllarında Zürih'te yaşamış Zwingli'nin takipçilerinden ancak ilerleyen zamanlarda Anabaptist hareketinin önemli şahsiyetlerinden olmuştur. bkz. Hanspeter Jecker, "Felix Mantz", <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/021518/2008-08-20/> (03.12.2023)

yetkilerin göz ardı edilmesinin sonucuydu. Vaftizcilerin bebek vaftizini reddetmesi ise dini ve siyasi topluluğa katılmalarının reddedilmesi anlamını taşımaktaydı. Onlara göre Hristiyanlar hükümette görevde bulunamaz iddiasıyla otoritenin dindarlığını ve yasallığını tartışmışlardır. Zwingli'nin idam cezasına rıza gösterip göstermemesi konusunda açıklık yoktur ancak bu duruma açık bir şekilde karşı da çıkmamıştır.¹¹¹

4. Reform Hareketleri ve Sosyal Hayatın Yeniden Düzenlenmesi

4.1. Onda Birlik Vergisi ve Köylüler

1523 yılından itibaren başlayan huzursuzluklar halkın artık yaşayanların ve ölülerin kurtuluşunu garantileyen kurban ayinini yöneten papaz ile beraberinde ona verilen vergileri gereksiz görmesi, Grossmünster Manastırı ile birlikte kırsalda da ondalık ödemeleri reddetmeye başlaması ile neticelenmiştir. Genel anlamda bu durumlar Zwingli'nin faiz ve onda birlik vergisi konusunu ilahi ve insani adalet doğrultusunda ele aldığı, genel anlamda ise yetkililerin otoritesini tartıştığı “Von göttlicher und menschlicher Gerechtigkeit” yazısını yazmasına sebep olmuştur.¹¹²

Daha öncesine dayanan İsviçre'nin kırsal bölgelerinde fazla bir gerilim mevcut olmaması dolayısıyla onda birlik vergisinin kaldırılması gündemde olmamış olsa da daha sonra 1524'te Almanya'daki gerilimlerle beraber köylülerin talepleri ile birlikte bu konu tekrar canlanmıştır. Kilise ile ilgili eleştiri vaazları ve İncil'in tek ölçüt alınması gibi Zürih'teki faaliyetlerden haberdar olan köylülerin, şehirdeki kilise yetkililerine verilen vergileri özerkliklerinin kısıtlanması olarak görmeleri, onda birlik vergisinin kaldırılması ile gündeme gelmelerine sebep olmuştur. Özellikle köylüler için onda birlik vergisinin İncil'de yer almaması tartışmaların temelini oluşturmuştur. Aynı zamanda köylülerin bu talepleri kendi papazlarını seçebilmeleriyle de bağlantılı olmuştur. Dolayısıyla onda birliğin kaldırılma mücadelesi kırsaldaki nüfusun yalnız kiliseye verilen vergi ile ilgili değil şehre olan bağlılıktan kurtulmasıyla da ilişkilidir. Köylülerin bunlarla birlikte serfliğin kaldırılması, kilise mülkünün yoksullar için

¹¹¹ Fritz Blanke, *Brothers in Christ* (Scottdale, Pennsylvania/Kitchener, Ontario: Herald Press, 1961), 8-9; Philip Schaff, *History of the Christian Church*, c. 8 (Michigan: Eerdmans Publishing Company, 1950), 82-83; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 42-46; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 77; Z. IV/161-162.

¹¹² Euler, *Reformation und frühbürgerliche Revolution*, 212; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 149.

kullanılması, paralı askerlik sisteminin kaldırılması, serbest avlanma ve balıkçılık talepleri de mevcuttu.¹¹³

Konfederasyonun tüm ekonomik sistemi tarihsel olarak onda birlik vergi sistemi ve buna bağlı haklara dayanmıştır. Büyük ve küçük onda birlik olmak üzere ikiye ayrılan bu vergi sisteminde, büyüğü kullanım hakkı için toprak sahibine ödemek zorunda olunan ücret küçüğünde ise daha çok kilise ve dini kuruluşlara ödenen ücret olmuştur. Dolayısıyla aynı zamanda kırsal bölgelerde kaldırılmaya başlanan ikon, resim ve kiliseye ait kıymetli eşyalar köylülerin kiliseye verilen vergilerle finanse edildiğini düşünmeleri sebebiyle İtting olayında¹¹⁴ olduğu gibi kargaşalara yol açmıştır.¹¹⁵ 1525'te Almanya'da meydana gelen köylü ayaklanmasının etkileri Zürih'teki köylerde de hissedilmiş olsa da çok etkili olmamıştır. Bazı bölgelerde çatışmaların mevcut olması ise köylülerin memnun olmadıkları durumları yasal yollarla konseye başvurarak aktarmasına sebep olmuştur. İlgili kişilerle görüşmeler sağlandıktan sonra halk rahiplerinin de bulunduğu komisyon kurulup talepler ile ilgili rapor hazırlanarak serfliğin kaldırılmasına onda birlik vergisi ve bağlantılı konuların ertelenmesine karar verilmiştir.¹¹⁶

Daha önce faiz ve ondalık meselesinin ele alındığı “Von göttlicher und menschlicher Gerechtigkeit” yazısında sorunların çözülmemesi ve konseyin tavsiyesini üzerine Zwingli “Wer Ursache gebe zu Aufruhr” yazısını yazmıştır. Bu yazısıyla temel sorunun evanjelik anlayış ve kültürün ilahi ve insani adalette birbirinden uzaklaşması olduğunu ancak bu sorunun sadece yetkililerle çözülebileceği dolayısıyla da anlaşılmış olan faizin ödenmesi gerektiği görüşüne varmıştır. Aynı zamanda bu yazısı Reformasyonun sosyal anlamda en ciddi çağrısını içeren yazılarından biridir.¹¹⁷ Zwingli daha önce yazdığı bir yazısında onda birlik vergisi ve serfliği eleştirmiş olsa da ilerleyen süreçte insanların mülk haklarının ilahi iradeye aykırı olduğunu dolayısıyla uygulanış noktasının sosyal ve siyasi düzenden oluşan insani adalete ait olduğunu savunmuştur. Kargaşayı engelleyip düzeni sağlayan yetkililerin ilahi yardım olarak görülmesi ise akabinde insani mülk haklarının ve sözleşmeye bağlı faizlerin tanınması

¹¹³ Locher, *Zwingli und die schweizerische Reformation*, 34; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 48; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 87; Haas, *Huldrych Zwingli und seine Zeit. Leben und Werk des Zürcher Reformators*, 123-124.

¹¹⁴ İtting olayı için bkz. s. 58

¹¹⁵ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 48- 49.

¹¹⁶ Z. IV/338-341.

¹¹⁷ Z. III/362-363; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 231.

demektir. Ancak buna rağmen yine de Zwingli insani adaletin düzenlenmesi ilahi adalete uyum sağlaması gerektiği görüşünde olmuştur. Ondalık vergisini insani hakların tesisi olarak gören Zwingli'nin oluşan hukuk düzeninin kolay bir şekilde kaldırılamayacağını iddia etmesi, ondalığın koşulsuz kaldırılması gerektiğini düşünen radikallerin daha da öfkelenmelerine sebep olmuştur. Dolayısıyla sözleşmelere dayanan ve iktisadi hayatın ana unsuru olan ekonomik sistemin radikallerin talebi üzerine bir günde kaldırılması veya düzenlenmesi isyana neden olabilirdi bu sebeple Zwingli yavaş bir yaklaşım tavsiye etmiştir. Ayrıyeten Zwingli nakdi kredinin faiz oranının %5 olması gerektiğini hasat kötü olursa da yatırımcı ve borç alanın birlikte karşılımları gerektiği yönünde görüşleri de mevcuttu. Zwingli onda birlik vergisini kabul etse de kumar ve madeni paranın değerinin düşürülmesi gibi iktisadi uygulamaları eleştirmiştir.¹¹⁸

Sonuç olarak Konsey Ağustos 1525'te karara vararak ondalığın reddinin Kutsal Yazı doğrultusunda haklı çıkartılamayacağını bunun sebebinin ise mülkiyete ve yapılan sözleşmelere saygı gösterilmesi gerekliliği olduğunu, ondalık vergisinin istedikleri miktarda olmasa da hafifletilebileceğini, kendi papaz seçimlerinde ise bu zamana kadar uygulanan kuralların geçerli olacağını ifade eden kararlar almıştır. 16 yüzyılda gerçekleşen köylü ayaklanmasının sebebi siyasi konular ile ilgilidir. Yetkililer Kitabı Mukaddes'te geçen herkesin yönetime bağlı olması konusunu da öne sürerek¹¹⁹ özerklik amacı olan kırsal bölgelerin bu isteklerini engellemiştir. Bu sebeple köylüler için hem siyasi hem de iktisadi anlamda bir değişiklik olmamış, genel olarak sosyal hukuk düzeni etkileyen vaftizcilerin ayaklanması ile de bağlı olan köylü savaşı Almanya'ya kıyasla kapsamlı sonuçlar doğurmadan sonuçlanmıştır. Zwingli'nin sosyo-politik anlamda görüşlerinin şekillenmesinde ise muhalefetin etkisi çok olmuştur. Genel anlamda Zwingli'nin vaazları Zürih'in siyasi, iktisadi ve sosyal gelişmesinde doğrudan değişim getirmemiş ayrıyeten sosyal hayatı düzenleyen dini mercilerin kaldırılması konseyin gücünün artmasına neden olmuştur.¹²⁰

¹¹⁸ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 50-51; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 87-88; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 233.

¹¹⁹ Romalılar 13:1-7.

¹²⁰ Locher, *Zwingli und die schweizerische Reformation*, 34; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 88-89; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 52-54; Köhler, *Huldrych Zwingli*, 147; Rich, "Zwingli als sozialpolitischer Denker", 75.

4.2. Manastırların Kaldırılması ve Yoksulluk Kararnamesi

Kiliseler, kurtuluşu sağlayan sosyal kurumlar olmaları sebebiyle fazla bağış elde ederek zenginleşmişlerdir. Bu durum ise Orta Çađ'da yasal olmayan yollarla kilise mülkünün saptırılmasına ve güç elde etme hırsına neden olmuştur. Siyasi otoriteler çeşitli feodal bölgelerin haklarını elinde toplamaya çalışmış ancak mülk sahibi ve bağımsız olan kilise bu duruma engel olmuştur. Aynı zamanda reform öncesi devletin de kilise mülkünü ve bağışlarla yoksulluğu kontrol etme konusunda girişimi olmuştur. Ancak 1524 yılının sonlarında, Zwingli'nin vaazları doğrultusunda kırsal kesimde manastırlara karşı oluşan dūřmanlıkla konsey bu sorunu çözebilmiştir.¹²¹

24 Ekim 1524'te ise Fraumünster'de başrahip Katharina Zimmern (1478-1547) haricinde hiçbir manastır üyesi bulunmaması, manastırı tüm varlıklarıyla yönetime devretmesiyle sonuçlanmıştır (**bkz. Resim 1. 16.**). Daha önce Zwingli'nin vaaz verdiği Oetenbach'taki Dominiken Manastır'ı da yönetime devredilmiştir. Zwingli'yi özellikle kızdıran husus samimi olmadıklarını dūřündüđu manastırdaki geçimlerini sadaka ile sağlayan keşişlerdir. Bu sebeple gerçek ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesi gerektiğini dūřünen Zwingli manastırların yoksullar için misafirhaneye çevirilmesi ve manastıra ait olan mülklerin onlar için harcanması fikrine sahipti. Aynı zamanda tarikatları insanların icat ettiğini dolayısıyla tarikatlara değil Mesih'e önem verilmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca keşişler de baştan bu yana Zwingli ve Reformasyonuna karşı muhalefet etmişlerdir. Tepkisiz olmayan bu kişilerin evanjelik vaazları protesto etmeleri onların Zürih ile eski inanca sahip olanlar arasında her an casusluk yapma eylemine başvurma ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Zürih ve diğer Katolik kantonlar arasındaki ilişkiler ne kadar gerilirse de kendi içindeki bu dūřmanlar daha da tehlikeli olmaya başlamıştır.¹²²

Zwingli daha önce tezinin 33. maddesinde malın muhtaçlara verilmesini tavsiye etmiş ve görüşünde "*Dünyanın aldatıcı servetini kendinize dost edinmek için kullanın ki, bu servet yok olunca sizi sonsuza dek kalacak konulara kabul etsinler*"¹²³ cümlesine dayandırmıştır. Yalnız manastırdaki mallar değil tüm dini kurumlardan, papazların maaşlarından, ayinde ve sunaklardan elde edilen tüm bağış ve gelirler yoksullara fayda

¹²¹ Haas, *Huldrych Zwingli und seine Zeit. Leben und Werk des Zürcher Reformators*, 138-140

¹²² Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:519-521; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 59; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 90; Z. III/503-504.

¹²³ Luka 16:9.

sağlamalıydı. 1 Aralık 1524'te konsey manastırların kaldırılmasının hazırlığı için bir komite ayarlamış 15 Ocak 1525'te ise Zwingli'nin de etkisiyle dilencilikle geçinen yapının tamamen kaldırılmasını hedefleyen yoksulluk kararnamesini oluşturmuştur. Dolayısıyla yetkililer yemek ve sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyenlerin belirgin bir sembol takmasını şart koşturmuştur. İhtiyaç sahipleri için görevlendirilen komite günlük yemek almalarını sağlamış, Oetenbach Manastır'ı hasta bakım evleri olarak belirlenmiştir. Fransisken, Augustin ve Dominiken manastırlarının geleneksel yapılarının varlıkları sona ermiş devamında tüm keşişler bir manastırda toplanmıştır. Zwingli yabancı keşişlerin kendi bölgelerine geri gönderilmesini, genç ve sağlam keşişlerin ise zanaat öğrenmesi veya okumasını önermiştir. Kimse ayrılmaya zorlanmamış aksine manastırda hayatının geri kalanını geçirmek isteyen rahibe ve keşişlere izin verilmiştir. Rahibeler ise Oetenbach'ta bulunan Dominiken manastırında toplanmışlar ve hastaların kabulü ile sorumlu olmuşlardır.¹²⁴

1525 yılından itibaren Zürih'te Fraumünster manastırı ile birlikte geçimini sadaka ile sağlayan tarikatların barındığı yerleşim yerlerinin geleneksel varlıkları sona ermiştir. Yalnız Grossmünster ekonomik ve yetki verme faaliyetleri gibi konularda sorumlu olmasından dolayı varlığını devam ettirmiştir. Yoksullara yönelik bu yeni düzen manastır mülkleri ile sağlanmış ayrıyeten konseyin oluşturmuş olduğu komite tarafından da gelir ve gider konusunda yönetimi ile görevlendirilmişlerdir. Manastırda toplanan keşişlerin yıllık gelirler ile beraber manastırın gözetim ve sorumluluğu konseye kalmıştır. Böylelikle konsey yalnız Zürih'te de olsa kilise mülkünü sekülerleştirmiştir. Netice itibarıyla Zwingli'nin gelirlerin yoksullar için kullanılması fikri başta uygulanmış devamında ise manastır varlıkları aynı zamanda dünyevi çıkarlar için kullanılmıştır.¹²⁵

4.3. Grossmünster'in Yeniden Düzenlenmesi ve Tefsir Çalışmaları

Diğer manastırlara göre Grossmünster Manastırının iktisadi anlamda Zürih'in kamu kurumlarına dahil olması varlığını sürdürmesini sağlamıştır (**bkz. Resim 1.6. ve**

¹²⁴ Samuel Macauley Jackson, *Huldreich Zwingli, the reformer of German Switzerland 1484-1531* (New York: G.P. Putnam's Sons, 1901), 225; Köhler, *Huldrych Zwingli*, 114-115; Bruce Gordon, *The Swiss Reformation* (Manchester: Manchester University Press, 2002), 65; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:521-533; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 90; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 60-61.

¹²⁵ Gordon, *The Swiss Reformation*, 65; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:534-539; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 90-91; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 61.

Resim 1.8.). Evanjelik inanç ve kilisedeki yenilikler ilerledikçe bu inancı ilan edebilecek ve kilisede başkanlık yapabilmesi yeni vaizlere ihtiyaç duyulmuştur. Dolayısıyla konsey 29 Eylül 1523'te Grossmünster ile ilişkilerini belirlediği bir anlaşma yapmıştır. İki anlamda reforme edilmesi hedeflenen Grossmünster'de ilk olarak vergi gibi çeşitli manastıra ait yükümlülükler düzenlenmiş ayrıyeten temelinde Latince okulu olan teolojik bir eğitim kurumu kurulmuştur. Yeni bir amaca sahip olan Grossmünster için Zwingli, ders kitabı olan pedagojik yazısıyla bu durumu hem bir reformist hem de bir hümanist olarak desteklemesi gerektiğini düşünmüştür. Bununla birlikte Zwingli'nin amacı ders vermek değil daima bir şeyler öğretmek olmuştur. Sosyal, ahlaki ve vatansever görüş doğrultusunda halkı Hristiyanlaştırmak isteyen Zwingli okuyan gençlerin de dindar bir Hristiyan ve fedakarlık ruhuna sahip öğrenci topluluğunu oluşturmasını istemiştir.¹²⁶

Bu eğitim kurumu, maddi sebeplerin yanı sıra Katolik bölgelerle artan gerilimler ve Zwingli'nin yasal bir yetkiye sahip olmaması gibi nedenlerden dolayı ancak 1525'te faaliyete geçmiştir. Ayrıyeten tüm okulun yönetiminden sorumlu olan reform karşıtı Niessli'nin ölümüyle yerine atanan Zwingli'nin yasal olarak yetkiye sahip olmasıyla bu zamana kadar uygulamak istediği projeleri için fırsat doğmuştur. Zwingli Zürih'in tüm eğitim kurumları için konseye denetim talep ederek, Grossmünster'deki Latince derslerini yeniden düzenlemiştir. İbranice ve Yunanca dersleri için ise tanınmış dil öğretmeni olan Ceporin (1500-1525) Zwingli'nin talebi doğrultusunda göreve başlamıştır. Reform karşıtı eski kanonlardan Konrad Hoffmann'a ait olan Pfründen'in¹²⁷ geliri ise Ceporin'e devredilmiştir. Ceporin'in ani ölümüyle ise yerine ders vermesi için eski Fransisken tarikatı kesişlerinden Konrad Pellikan geçmiştir. Fraumünster okul müdürü Myconuis (1488-1552) ise 1524'ten itibaren Yeni Ahit'in tefsirini yapmıştır. Dolayısıyla Zwingli Zürih'te o zamana kadar yüzeysel uygulanan İncil tefsir derslerini kurumsal temele oturtmuştur.¹²⁸

Reformun kalbi olarak görülen bu kurum I. Korintliler 14:28 doğrultusunda Zwingli tarafından "Prophezei" olarak adlandırılmıştır. Prophezei'in eğitim sürecindeki

¹²⁶ Z. II/527-530; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 91-92.

¹²⁷ Daha önceden 24 kişilik kanon görevini sayısını 18'e indirilerek maddi açıdan önemli bir miktar elde edilmiştir. (Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:532).

¹²⁸ Z. IV/361-362; ZII 526; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:552-553; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 91-92.

konumu Latin Okulu¹²⁹ ile üniversite arasındaki bir konumda olmuştur. Bu kurumun ilk yıllardaki amacı zorunlu derslere daha çok görevde bulunan din adamlarının yeniden eğitilmesi olmuş ancak Prophezei ile ilgili detaylı bir araştırma yapılmamasından dolayı çalışmaların oluşumu ile ilgili detaylar bulunmamaktadır. Zwingli burada yaşamı boyunca yalnız Eski Ahit'i düzenlemiştir. Cuma hariç haftanın her günü kanonlar, şehrin din adamları, vaizler ve Latince dersi gören öğrenciler Grossmünster'de bulunmaktaydı. Derslerin dua ile açılışı yapıldıktan sonra öğrenciler Vulgata'dan¹³⁰ Latince okumuş ardından bu kısımların karşılığı İbranice¹³¹ okunarak açıklanmıştır. Devamında ise Zwingli Yunanca metin olan Septuagint'i¹³² okuyarak açıklamasını yapmıştır. Ardından ise okunan bu parça ile bağlantılı genel yorum yapılmış, aynı zamanda halkın da katılabildiği tüm dersin genel olarak Latince ele alınmasının ardından, Leo Jud veya Megander (1495-1545) tarafından Almanca olarak açıklanmıştır. Kapanış ise uzun bir dua ile yapılmıştır. Böylelikle bilginlerin sundukları halk için anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır.¹³³

Aynı yılda paralel olarak Fraumünster'de Myconius Almanca olarak Yeni Ahit çalışmaları yapmıştır. Walther Meyer'in araştırmalarına göre Zwingli 1526 yılından itibaren Grossmünster'deki Eski Ahit okumalarına paralel olarak haftada bir kez Latince olarak Yeni Ahit okumalarını da öğrenci ve din adamlarına tümüyle düzenli olarak ele almıştır. Genel anlamda Zwingli'nin yorumlama faaliyetine bakıldığında ise İncil tefsiri ile vaazları arasında ayrılmaz bir bağlantı olduğu görülmüştür. Eski ve Yeni Ahit tefsiri gibi bu faaliyetler ise Grossmünster ve Fraumünster'de bulunan eğitim kurumunda ele alınmıştır.¹³⁴

Zwingli'nin tefsirleri ve vaazlarının içeriği ise yalnız parçalar halinde oluşturulabilmektedir. 19 Haziran 1525'ten bu yana yapılan Eski Ahit tefsir

¹²⁹ Dil eğitimin verildiği ve yüksek bir okula ulaşmada hazırlık görevi görmüştür. Bu okulu tamamlayan geleceğin din adamları devamında üniversitelerin bulunduğu şehirlere taşınarak eğitim almışlardır. (Kurt Spillmann, "Zwingli und die Zürcher Schulverhältnisse", *Zwingliana* 11/7 (1962): 429-434).

¹³⁰ Büyük bir kısmı Aziz Hieronymus tarafından çevrilen ve Roma Katolik kilisesinde yaygın kullanılan Kitabı Mukaddes'in Latince versiyonu. ("Vulgata", *AnaBritannica*, c.22 (Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, 1990), 69).

¹³¹ Bu kısmı Coperin açıklamış ancak ölümünden sonra Konrad Pellikan devam ettirmiştir.

¹³² İbranice Eski Ahit'in günümüze ulaşan ilk Yunanca çevirisi. ("Sepuagint", *AnaBritannica*, c.19 (Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica, 1990), 248).

¹³³ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 161-162; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 66; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:554; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 92-93.

¹³⁴ Walter E. Meyer, "Die Entstehung von Huldrych Zwinglis neutestamentlichen Kommentaren und Predigt-nachschriften", *Zwingliana* 14, sy. 6 (1976): 294-329.

çalışmalarında Tekvin, Çıkış, Mezmurlar, Eyub, İşıya, Yeremya, Hezekiel ve On İki Küçük Peygamber kitaplarının açıklanması ve tercümeleri muhafaza edilmiştir. Mart 1526 ile Eylül 1527 arasındaki tefsir çalışmalarında ise Pentateuch'ın¹³⁵ diğer kitapları, Yeşu, Hakimeler, Rut, I.- II. Samuel ve I.- II Krallar kitapları ile ilgili bir şey aktarılmamıştır. 1526'dan beri Fraumünster'de yapılan Yuhanna'nın I. Mektubu, Selaniklilere I. ve II. Mektup, Korintoslulara I. ve II. Mektup, Koloselilere Mektup, Filipililere Mektup, İbranilere Mektup, Romalılara Mektup, Markos, Yuhanna, Matta, Yakub'un Mektubu ve Luka çalışmalarının hepsi muhafaza edilmiştir. Daha öncede zaten Zwingli neredeyse tüm Yeni Ahit'i vaazlarında ele almıştır. Eski Ahit tefsirler Zwingli'nin kendi el yazması değil, Leo Jud ve Kaspar Megander gibi öğrencilerinin aldığı notlara dayanmaktadır. Bu notlarda Zwingli'nin tefsirlerinin ve vaazlarının ayrılmamasından dolayı vaazlarından da bölümler mevcuttur. Prophezei'in toplu çalışma karakterine sahip olması diğer kişilerin eserlere kendi açıklamalarını eklemesine ve Zwingli'nin düşünceleri ile kaynaşmasına sebep olmuştur. Zwingli'nin toplanan Yeni Ahit tefsirleri ise 1539 yılında Leo Jud tarafından yayınlanmıştır.¹³⁶

4.3.1. Zürih İncil'inin Tercümesi

Öncelikle görevde olanların ve gelecekteki vaizlerin teolojik ve vaiz eğitimini teşvik etmeyi amaçlayan Prophezei'de verilen dersler Zürih'teki İncil tercümesinin yapılmasına zemin hazırlamıştır. Zwingli reformun merkezinde yer alan İncil ile ilgili Prophezei'deki faaliyetlerden daha önce Eski Ahit'in çevirisini yapmayı hedeflemiştir. 1523'te Wittenberg'te Luther'in parçalar halinde yayınlanan Eski Ahit tercümesi Zürih'te 1525 ile 1527 yılları arasında basılarak kullanılmıştır. 1524 yılında ise Luther'in Almanca Yeni Ahit tercümesi Froschauer Zürih'te basılıp ve kısa sürede satılmıştır. Yayınlanan baskılardaki Luther'in Almanca ifadeleri İsviçre'de yaygın olmamasından dolayı baskıları Zwingli düzenlemiştir. Halkın baskısı üzerine Luther'in bu tercümelerde peygamberler ile olan kısmı ele almadığından Prophezei'in üstlendiği çalışmalar başlamış 1529'ta Eski Ahit'teki tüm peygamber kıssaları Almanca'ya çevrilmiştir. Bu yılda ayrıyeten Eski ve Yeni Ahit ile apokrifler toplu bir şekilde

¹³⁵ İngilizcede Pentateuch olarak bilinen Tora yani Esfarul Hamse. Bunlar Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye'dir. (Nahum M. Sarna, "Biblical Literature: Hebrew Scriptures", ed. Lindsay Jones, Mircea Eliade ve Charles J. Adams, *Encyclopedia of Religion*, 2. bs., c. 2 (Detroit: Macmillan Reference USA, 2005), 878).

¹³⁶ Walter E. Meyer, "Die Entstehung von Huldrych Zwinglis neutestamentlichen Kommentaren und Predigt-nachschriften", 330-331; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:558-560; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 93-94.

tercüme edilerek Zürih İncil'i tamamlanmıştır. Zwingli'nin önsözü de dahil olan bu tercüme yaklaşık üç bin sayıda basılmış ardından kısa bir sürede tükenmiştir. 1531 yılında yeniden düzenlenen Zürih İncil'i kimsenin okumakta zorluk çekmeyeceği "Froschauerbibel" adında çizimler içeren yeni baskıyla yayınlanmıştır. Zwingli Zürih'te Luther'in çevirisine de başvurduklarını gizlememiş ayrıyeten istifade edebildikleri için şükran duymuştur. Zürih İncil'i yapılan tefsir çalışmaları ve değişen dil algısından dolayı her yüzyıl yeniden düzenlenmiştir.¹³⁷

Zwingli Katolik Kilisesi'nin klasik yapısı ve vaaz hatalarından kurtulabilmenin tek yolu Kutsal Yazı ile ilgili çalışmalarda olabileceği görüşünde olmuştur. Prophezei'daki Kutsal Yazı ile ilgili faaliyetlerin ardından bu doğrultuda vaazların verilmesi, temelinde tanrı sözü olduğu inancı yatması sebebiyle Kutsal Yazı Zwingli reformu açısından merkezi bir öneme sahip olmuştur. Ancak Wittenberg'de yapılan tercümenin Zürih'te de yeniden düzenlenip tercüme edilme nedenlerinden biri de teolojik sebeplerin yanı sıra ulusal kimlik kriteri ile ilgili de olmuştur. Aynı zamanda dinleyicilerin aldığı notlar sayesinde Zürih İncil'i daha çok bir topluluk çalışması karakterine sahip olmuştur. Ortak bir şekilde üzerinde çalışılması sebebiyle Zwingli İncil'i adı yerine Zürih İncil'i adını almıştır (**bkz. Resim 1.9.**).¹³⁸

4.4. Evlilik ve Ahlak Mahkemesi

Reformasyonun dini bir hareket olması ve bu hareketin de bir topluluğu oluşturması beraberinde düzen ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla reformun önemli sonuçlarından biri de daha önceden anlaşmazlıklara neden olan evlilik ve ahlak kurallarında piskoposluğa ait yargı yetkisinin ortadan kaldırılması olmuştur. Offizialat¹³⁹ adındaki bu yetkili meclis dini meselelerde işlenen suçlara ceza vermekle, aforozla veya ayinlere katılmaları yasaklama meselelerinde yetkiye sahip olmuştur. Aynı zamanda dini meseleler dışında evlilik sorunları gibi bazı meseleler ile de ilgilenmiştir. Piskoposluğun danışma komitesinden olan Heinrich Utinger ve Zwingli yeni bir evlilik düzenlemesi sunmuş ve 10 Mayıs 1525 yılında bu sorunlarla ilgilenen dört konsey üyesi ile iki papazın yönettiği evlilik mahkemesi kurulmuştur. Hem

¹³⁷ Stephens, *Zwingli*, 30; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 162-163; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:560-563; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 94-95; Z. VI kısım II/283-284.

¹³⁸ Stephens, *Zwingli*, 30-31; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 68-69; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 93.

¹³⁹ Kararların alındığı bu yargı meclisinin diğer adı da Konsistorium'dur. ("Consistorium", Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, c. 5, (Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1989), 2443).

dünyevi hem de dini otoritenin yönettiği bir kurum olması Zwingli'nin arzulamış olduğu Hristiyan topluluğunu ifade etmekteydi. Zürih'in kırsal bölgelerinde ise Ehegaumer¹⁴⁰ adı verilen ve konuyla ilgili kişilerle beraber halkın sorunlarını çözmekle görevlendirilmiştir. Bu yetki piskoposluktan alınmasıyla dini otoritenin yerini alan konseye geçmiş dolayısıyla konsey, düzenlemelerin yeniden tertip edilmesi ile görevlendirilmiştir. Bu düzenlemeler ise yasal evlilik meseleleri, evlilikteki sorunlar veya boşanma ile ilgili ayrıyeten ahlaki sorunlar gibi meseleleri kapsamıştır. Yeni düzenleme bu zamana kadar uygulamaların aksine hem evlilik ile ilgili yasalarda hem de yargı alanında köklü değişimlere sebep olmuştur. Bu şekilde piskoposluktan bağımsız bir şekilde yeni otorite oluşturulmuştur.¹⁴¹

Yasaların düzenlenmesinde İncil'e yeniden yönelmeyle bağlantılı olarak örnekler alınmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla evliliğin önündeki engeller kısıtlanarak Levililer 18:6-18 pasajına göre yalnız kan bağı durumunda yasak olmasına indirgenilmiştir. Evliliğin artık sakrament olarak görülmemesi ayrıyeten bozulamaz niteliğinin yitirmesinden ötürü evliliklerin tanrının huzurunda gerçekleştirilen dini ve insani bir mesele olması sebebiyle mahkeme kararıyla sonlandırılabilmesi mümkün olmuştur. Bir yandan evliliklerin basit bir şekilde sonlandırılmasının önüne geçilmeye çalışırken bir yandan da bozulmuş ilişkilerin boşanma ile sonuçlanması mümkün olmuştur. Boşanma sebepleri terk edilme veya hastalık gibi nedenlerden daha çok sadakatsizlik ile ilgili olmuştur. Geçmişte uygulanan ve tartışmalara yol açan gizli evlilik sözleşmeleri sebebiyle evliliğe tanıklık edebilmek adına halka açık bir şekilde kilisede nikah yapılmış ardından kayıt tutulmuştur. Böylelikle geleneksel olarak ailelerin çocukları adına verilen kararları kısıtlanarak zorla evlendirmelerinin önüne geçilmiş ayrıyeten evlilikte reşitlik yaşı on dokuza çıkartılmıştır. Dolayısıyla evlilik mahkemesinin görevi bu durumda nikahın geçerliliğini kontrol etmek ve sadakatsizlik durumlarını belirleyerek hüküm vermek olmuştur. Evlenme veya boşanmanın akabinde oluşan maddi meselelerin düzenlenmesi konseye ait olmuştur. Dolayısıyla toplumun bir arada huzur içerisinde yaşamasını sağlayan evlilik mahkemesinin düzenlemeleri 1526 yılında meclis kararıyla ile Ahlak Mahkemesi rolüne dönüşerek evlendirme memurları halkın ahlaki davranışlarından da sorumlu olmuşlardır. Ahlak ve gelenek meselelerinin düzenlenmesinden sorumlu olan Evlilik Mahkemesi toplum içinde küfür, uygunsuz

¹⁴⁰ Ahlaki konularda yargıçlık yapan hâkim

¹⁴¹ Z. IV/177-179; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 154; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 95; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 61.

kıyafetler, kumar, fazla alkol tüketimi, israf ve gösteriş gibi konularda da yetki sahibi olmuştur. Dolayısıyla bu cezalar Reformasyondan öncesine uzanan geleneklerle de bağlantılı olması sebebiyle derin köklere sahip olmuştur.¹⁴²

Piskoposluk mahkemesinin yerini yerel otoritenin almasıyla bazı dini suçlar değiştirilirken bazıları fazla bir değişime uğramamıştır. Halka açık bir şekilde dine hakaret cezalandırılırken Paskalya'da¹⁴³ et yenmesi veya Meryem Ana hakkında uygunsuz konuşmalara ceza verilmemiştir. Bunun yerine artık insanlar kilise ayinlerine katılmaları için teşvik edilmiş, yabancı ayinlere katılmalarını engellemek için önlemler alınmıştır. Aynı zamanda Zürih evlilik mahkemesi dış davalarda karar vermesiyle Konstanz piskoposluğunun yerini aldığı için önem kazanmıştır. Zwingli Evharistiya'dan uzaklaştırılma veya cemaatten uzaklaştırılma gibi meselelerin doğru düzenlenmesinin kilise ya da dünyevi otoriteye ait olması konusunda bir süre kararsız kalmıştır. Zwingli 1525 yılında aforoz meselesini kiliseye bırakmış ancak Zürih konseyi bu durumu dini bir otoritenin özerk olmasına yol açacağından müsaade etmemiştir. Dolayısıyla Zwingli kendisi de dini ve dünyevi otoritenin arasındaki yakın ilişkiye rağmen yalnız dini otoritenin kurulmasını imkansız olarak görmüştür. Netice itibarıyla aforoz edilmiş din görevlisi papaz, lonca başkanı, Ehegaumer veya ilgili memurun üç kere uyarmasının ardından son kararı konseyin vermesiyle iki aşamalı olarak ele alınmıştır.¹⁴⁴

Piskoposluk mahkemelerinin kaldırılmasıyla birlikte çoğu zaman anlaşamayan iki otoritenin yetki hakkı kalmamış olması uygun düşen kuralların uygulanmasını kolaylaştırmıştır. Luther'den önce kurulan ve reform alanında bir ilk olan Zürih Evlilik Mahkemesi Zürih dışında bazı yerlerde de örnek olması sonucunda Protestanlığın gelişimine önemli katkılar sağlamıştır.¹⁴⁵

¹⁴² Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:544-545; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 155; Z. IV/178; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 95-96; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 62.

¹⁴³ Alm. Ostern olan Paskalya Hristiyanların Mart ayının ikinci pazarında tutkuyu, Mesih'in ölümünü ve yeniden dirilisini kutladığı önemli bayramlarından. Paskalya ayrıca hasat ve esaretten kurtuluşun kutlandığı Yahudi bayramı olan Fısh Bayramı Hristiyanlıktaki karşılığıdır. (John F. Baldovin, "Easter", ed. Lindsay Jones, Mircea Eliade ve Charles J. Adams, *Encyclopedia of Religion*, 2. bs., c. 4 (Detroit: Macmillan Reference USA, 2005), 2579).

¹⁴⁴ Köhler, *Huldrych Zwingli*, 121; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 96-97; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 63; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:540-547.

¹⁴⁵ Z. IV/177; Fritz Büsler, *Wurzeln der Reformation in Zürich: zum 500. Geburtstag des Reformators Huldrych Zwingli* (Leiden: Brill, 1985), 228-229; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der*

4.5. Katolik Kilisesi'nin Uygulamaları ve İkonların Kaldırılması

Tahminen 1523-1524 yıllarında gerçekleşen hadiselerden sonra konseyin herhangi bir düzenleme yayınlamasından önce eski dini geleneklerden kopmalar ve yeni dini uygulamalara geçişler başlamıştır. Yetkililer Pentekost 1524'e kadar düzenleme yapılmayacağı görüşünde olsalar da İkinci Zürih görüşmesinden sonra görüşlerinin durdurulamayacağı anlaşılmıştır. Noel 1523'ten sonra Zürih'te insanlar Katolik Kilisesi'nin uygulamalarından yüz çevirmişlerdir.¹⁴⁶

Bundan sonra “Meryem’in Arınması”¹⁴⁷ bayramında mumlar eşliğindeki yürüyüşler yapılmamış, Lindenhof'ta kutlanılan Mesih'in Kudüs'e giriş bayramı da artık gerçekleştirilmemiştir. Perhiz esnasında da artık yetkililerin düzenlediği yasaklar dikkate alınmamıştır ve haçların törenlerle taşınması geleneği de ortadan kaybolmuştur. Zwingli'nin tavsiyesi ile ruhban ve zanaatkârların Lindenhof'ta düzenlediği şehrin azizlerinin kutsal eşya töreni ve her sene Pentekosta Einsiedeln'e düzenlenen yaklaşık 1500 kişinin hac ziyareti yetkililer tarafından 14 Mayıs 1524'te kaldırılmıştır. Anlamsız görülen bu törenlerle birlikte Katolik yortusu da anma töreni olmak yerine gösteriden ibaret olması dolayısıyla artık kutlanmamıştır. Birçok tören kaldırılmış olsa da kiliselerdeki ikon ve sunaklar varlıklarını devam ettirmekteydi. Bu sebeple yetkililer Pentekost 1524'te bu konuyla ilgili karara varabilmek adına uzmanlara başvurmuştur. Bu uzmanlar ise Zwingli'nin “Vorschlag wegen der Bilder und Messe” tavsiye yazısında Evharistiya'daki kurban anlayışını reddederek son akşam yemeğinin kutlanmasına uyarlanması fikrine olumlu yaklaşmışlardır. İkonlar konusunda ise zamana ihtiyaç olduğunu ve bölgedeki çoğunluğun kararına göre hareket edilmesi gerektiği görüşüne varmışlardır. Ancak konsey Zwingli ve arkadaşlarının taleplerine karşılık 15 Haziran'da ikonların kaldırılması kararına varmıştır. Köhler'in ele aldığı Wyss'in yazısına göre bu dönemde kırsalda dahil ikonların kaldırılması barış içinde gerçekleşmiş ve hiçbir isyana sebep olmamıştır. Maliyetli resim ve ikonlar yalnız papaz ile yetkili kişinin gözetiminde sahipleri geri alma imkanı verilmiştir. Bunlar ile beraber

europäischen Kirchengeschichte, 155; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 64; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:540-543.

¹⁴⁶ Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:467-468.

¹⁴⁷ Batıda “Meryem’in Arınması” doğuda ise Epifani'den kırk gün sonra “İsa'nın Mabede Takdimi” seklinden kutlanan bayramdır. Roma kiliselerine yayılan bu törenlerde mumlarla kutlama geleneği günümüzde de “Candlemas” olarak kutlanılmaktadır. İsa'nın Mabede getirilip Rabbe sunulması doğu ve batıda kısmen farklılıklar ile kutlanmaktadır. (Fatmanur Key ve Filiz Key, “İsa'nın Mabede Takdimi Sahnesinin Görsel Anlatım Biçimleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Journal of Mosaic Research* 13 (2020): 149-169).

Evharistiya'daki kurban meselesi dışında azizlerin kiliselerde bulunan kutsal eşyaları gizlice kaldırılmış, su ve mumlar kutsanmamış, ölümler için can çalmamış ve kilisedeki enstrümanlarda susturulmuştur.¹⁴⁸ Zwingli aynı zamanda "Eine Antwort, Valentin Compar" yazısında tapınma tehlikesi sebebiyle resimlerin dini amaçla kullanılmasını reddetmiş resimlere ücret ödemek yerine ise ihtiyacı olanlara ödeme yapılmasını önermiştir. Böylelikle Zürih'teki kiliselerde heykel ve resim gibi sembolik eşyalar kaldırılmıştır.¹⁴⁹

4.6. Evharistiya Ayini

Zwingli'nin Evharistiya'daki kurban konusunu değiştirme isteği 1523 yılına dayanmaktaydı ancak Katolik muhalifler sebebiyle geri durarak bu konuyu geciktirmek zorunda kalmıştır.¹⁵⁰ Daha önce Evharistiya ile ilgili görüşlerini Mart 1525'te ayrıntılı bir şekilde yazmış olduğu "Kommentar über die wahre und falsche Religion" gibi birçok başka yazılarında da ele almış ve eleştirmiştir.¹⁵¹

Konsey ikonlar konusuna karşılık Evharistiya'daki kurban meselesinin kaldırılmasında tereddüt ederek bir süreliğine ertelemiştir. Bu durumun 1525 yılına kadar uzamış olması beraberinde halk arasında konuyla ilgili kötü sonuçlara yol açmıştır. Bazı radikal kişiler kilisenin ayinine katılmayıp Zwingli'nin vaazları ve İncil'den öğrendikleri doğrultusunda evlerde ayini gerçekleştirmişlerdir. Bu esnada bazı rahipler ayini Katolik Kilisesi'nin anlayışında devam ettirirken bazıları Zwingli'nin yeniden düzenlemiş olduğu liturji doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Bazıları da artık bu ayini okumayı reddetmekteydi. Bu durumu çözüme kavuşturmak isteyen Zwingli 11 Nisan 1525'te "Aktion oder Brauch des Nachtmahls" adlı Almanca olarak yazdığı Evharistiya ile ilgili liturjiyi arkadaşları Myconius, Jud, Megander ve Engelhard ile birlikte konseyin huzuruna çıkararak ayinin kaldırılmasını talep etmiştir. Konsey Kutsal Hafta'nın¹⁵² Çarşamba günü olan 12 Nisan'da Zwingli'nin talebini kabul ederek ertesi

¹⁴⁸ Köhler, *Huldrych Zwingli*, 110-114; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:483-500.

¹⁴⁹ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 98-99.

¹⁵⁰ Z. IV/1-2.

¹⁵¹ Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:505.

¹⁵² Kutsal Hafta'da Hristiyanların; Mesih'in havarileri ile birlikte yediği son akşam yemeği, öğrencilerinin ayaklarını yıkaması, çarımha gerilip mezarda yatmasını, bir haftalık süreçte anarak kutlamasıdır. (Talley, "Christian Liturgical Year", 3:1742).

gün Mesih'in son akşam yemeği anma günü olan Kutsal Perşembe'de¹⁵³ ilk kez Zwingli'nin fikirleri doğrultusunda ayini kutlamıştır. Mesih'in anısı olan bu ayinde topluluk masada bir arada oturarak ihtişamdı kaçınmak adına ekmek ve şarap tüketip metal eşyalar yerine ahşap bardak ve tabak kullanmayı tercih etmiştir. Merkezinde vaazlar bulunan bu ayin org ve ilahisiz basit bir şekilde her Pazar günü yerine yalnız Noel, Paskalya, Pentekost ve sonbaharda olmak üzere senede dört kere kutlanacaktı.¹⁵⁴

Zwingli ayinde rahiplerin sunağa dönmesi yerine yönünü iki diyakoz ile birlikte cemaate dönerek Tanrıya Mesih'in ölümünün kutsanmış anısına bir başlangıç duası ile giriş yapmıştır. Bunun devamında Mesih'in son akşam yemeğindeki sözlerini, Hristiyan amentüsünü (inanç esasları), inançtaki birliği, Mezmurları okuyarak şükranlarını sunup bitirmiştir. Buna karşılık son akşam yemeğini Katolik Kilisesi'ne göre kutlamak isteyen kişiler Wasserkerche Kilisesi'nde kutlamayı istemişler ancak isteklerinin reddedilmesi dolayısıyla Baden ve Einsiedeln'deki kiliselerde ayini gerçekleştirmişler ancak orada da bu durum 1528'te son bulmuştur.¹⁵⁵

Zwingli'nin "Aktion oder Brauch des Nachtmahls" yazısından haftalar sonra Leo Jud'un vaftiz düzenlemesini "Von der Taufe, von der Wiedertaufe und von der Kindertaufe" adlı yazısında düzenlemiştir. Yeni düzenlemesinde Anabaptislerle o güne kadar olan problemlerini özetlemiş ve Katolik düzenlemelerden uzaklaşmıştır. Bu yazısında da vaftiz teolojisi açık bir şekilde görülmektedir.¹⁵⁶

1525 yılı yapılan değişiklikler doğrultusunda Zürih'teki reformun belirleyici yıllarından biri olmuş son akşam yemeği ile vaftiz ile ilgili liturji belirlenmiş ve evlilik mahkemeleri kurulmuştur. "Ordnung der christenlichen Kilchen zu Zürih" isimli yazıda daha önce düzenlemeler ile ilgili yazılan yazılar bir araya toplanarak Zürih'in ilk resmi kilise kaydı oluşturulmuştur. Belirgin bir tarihi olmayan ancak Köhler'e göre tahminen 1525 Paskalyasında bir araya toplanan bu yazıda düzenlemelere yeni eklemeler yapılmamış uzun zamandır uygulanmakta olan gelenekler belirlenmiştir.

¹⁵³ Kutsal Hafta'nın perşembe gününde İsa'nın havarilerinin ayaklarını yıkamasının yeniden canlandırması ile onlarla birlikte yedinci son akşam yemeği kutlanılır. (Talley, "Christian Liturgical Year", 3:1742).

¹⁵⁴ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 145-149.

¹⁵⁵ Karl Barth, *Die Theologie Zwinglis, 1922/1923*, ed. Matthias Freudenberg, Gesamtausgabe. II, Akademische Werke (Zürich: Theologischer Verlag, 2004), 201-205.

¹⁵⁶ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 147-148; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 98.

5. Konfederasyondaki Reformasyon ve Siyasi Gelişmeler

Zürih'te gelişen faaliyetlere karşı dini olduğu kadar siyasi ve ekonomik direnişler de başlamıştır. Siyasi muhalifler paralı askerlik sisteminden gelir elde eden kişiler olmuş bu sebepten dolayı bu kişilerin Katolik bölgelerle olan iş birliği Reformasyonu tehlikeye sokmuştur. Zwingli'nin ilk siyasi hedefi ise daima ilahi sözün konfederasyon genelinde yayılmasını sağlamak olmuştur. Diğer hedefi ise savaşçılık¹⁵⁷ ile ünlenen İsviçre ulusunu barış yoluna götürmek olmuştur. Böylelikle hem siyasi bağımsızlığı hem de İsviçre Konfederasyonu'nun Katolik Kilisesi'nin geleneklerine dönmesini sağlayacaktı. Bunlarla beraber kendisini dindar olarak tanımlayan halk tanrının yasaklamış olduğu cinayeti ve bu yolda asker gönderimini göz ardı etmemeliydi. Dolayısıyla Zwingli için halkın Tanrı ile ilişkisi ve siyasi kararları ayrılamazdı. Bu görüşe sahip olan Zwingli konfederasyonun bir parçası olarak, yurttaşlarına yanlışlarını göstermek adına kendisini ilahi sözün habercisi olarak görmüştür.¹⁵⁸

5.1. Zürich'in Siyasi Gelişimi

Bu zamana kadar Zürich'teki reform hareketin gelişmelerinde yetkililer önemli rol oynamıştır. Düzenlenen toplantılar ile ilgili detaylı protokoller ile temsilcilerin katılımı olmaması gidişatı ve katılımcıların tespit edilememesinden dolayı reform taraftarları ve karşıtları belirlenememiştir. Bu sebeple Walter Jacob o dönemin konseyinin temsilcilerini bireysel olarak inceleyerek buldukları siyasi sınıfın da desteği ile bilgiler bulunabileceğini görüşünde olmuş ve 65 sayısının 1519 – 1528 yılları arasındaki faaliyetlerini inceleyerek reforma karşı ilişkilerini ortaya koymaya çalışmıştır.¹⁵⁹

Şehrin siyasi kaderini ekonomik ve sosyal yönetim sınıfı belirlemiş, temsilciler de genellikle bu sınıftan oluşmuştur.¹⁶⁰ Yönetim üyelerinin çoğunluğu reforma karşı olumlu bakmış olsalar da Reformasyon dönemi boyunca yönetimde ve halk içinde

¹⁵⁷ Paralı askerlik sisteminden dolayı

¹⁵⁸ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 77-78; Emidio Campi, "Die Reformation in Zürich", *Die schweizerische Reformation*, ed. Amy Nelson Burnett ve Emidio Campi (Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 2017), 90-91.

¹⁵⁹ W. Walter Jacob, *Politische Führungsschicht und Reformation: Untersuchungen zur Reformation in Zürich 1519-1528*, Zürcher Beiträge zur Reformationsgeschichte 1 (Zürich: Zwingli Verlag, 1970), 10-41.

¹⁶⁰ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 85.

farklı fikirlere sahip muhalefetler ve etkileri her zaman söz konusu olmuştur. Yönetimdeki muhtemel Reformasyon karşıtı kişiler ise sosyal gruplardan olan emeklilerdi. Kendine ait mal varlığından, tarımdan veya topraktan düzenli gelir elde eden ve küçük konseyde etkili olan emeklilerin etkileri de reform döneminde aniden yavaşlamış dolayısıyla yönetimdeki güç lonca sınıfına geçmiştir. Loncaları bir çatı altında toplayan lonca başkanı ise ticaret kanunlarını denetlemiştir. Belediye başkanının yardımcısı ve dört kişiden oluşan lonca başkanlarının birlikte siyasi meseleleri incelemesi ise bu yapının öneminin artmasına neden olmuştur. Böylelikle mevcut anayasal yapının dışında yasal olarak sabit olmayan karar alma organı meydana çıkmış ve önemli güç elde etmişlerdir. Büyük ve Küçük Konsey bu kişilere yetki vermiş olsa da nerde ve ne zaman yetki vermesi gerektiğinin bilincinde olmuştur. Bu kurulun konseyin onayına bağlı olmasından dolayı kapsamlı bir yetkiye sahip olmasa da işlerin konularını hazırlama, danışmanlık ve karar vermede anahtar pozisyondaydılar. Üst sınıfın güvenini elde etmelerinden dolayı tekrardan seçilmişler, işleri gereği şehrin ihtiyacına, iç ve dış meselelere hakim olmuşlardır. Reformasyon için büyük bir öneme sahip olan ve aynı zamanda Reformasyonun yayılmasına sağlayan belediye ve lonca başkanlarının çoğunluğu Zwingli'nin öğretisi ve fikirlerine karşı olumlu bir görüşe sahiptiler. Bu sebeple Zürich'te Reformasyonun gelişmesi siyasi anlamda bu kişiler sayesinde. Yönetimde reform ve yaş aralığının bir ilişkisi bulunmaması dolayısıyla hem yaşlı kesimde hem de genç kesimde reform destekçileri ve karşıtlarının bulunması muhtemeldir. Ancak siyasi sınıflarda genç kesimin azınlıkta olması yaşlı kesimin reformun gidişatını belirlemede rol oynamıştır. Temsilcilerin siyasi yönetimde yükselmesinin en belirleyici özelliği kişiliği iken genel anlamda statü, yaş, tecrübe, mal varlığı, aile geçmişi ve ilişkiler gibi özellikler de belirlemiştir.¹⁶¹

Genel anlamda yönetime bakıldığında ise Büyük Konsey Zwingli taraftarlarından oluşurken Küçük Konsey Zwingli muhaliflerinden oluşmaktaydı.¹⁶²

¹⁶¹ Jacob, *Politische Führungsschicht und Reformation: Untersuchungen zur Reformation in Zürich 1519-1528*, 24-65; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 86; René Hauswirth, "Die Zürcher Obristmeister (Oberstzunftmeister) 1518-1547", *Zwingliana* 12, sy. 8 (1967): 596.

¹⁶² Jacob, *Politische Führungsschicht und Reformation: Untersuchungen zur Reformation in Zürich 1519-1528*, 73-76.

5.2. Reformu Destekleyen Bölgeler

Konfederasyonda Zwingli'nin faaliyetlerini yürüttüğü Zürih'e yakın olan İsviçre'nin kuzeydoğusunda olan Basel, St. Gallen, Bern ve Schaffhausen gibi bölgeler Reformasyondan etkilenmiştir. 1526 yılından sonra St. Gallen'de belediye başkanı olarak göreve başlayan Zwingli'nin arkadaşı Joachim Vadian Zürih'ten sonra ilk olarak kiliselerden ikonları kaldırmış ardından ise Evharistiya'yı kutlamıştır. İsviçre Konfederasyonu'nda ise reformun yönetim tarafından desteklenmesinden dolayı reformun gidişatı Zürih'e en çok benzeyen Schaffhausen'de olmuştur. Ayrıyeten Zwingli devamlı mektuplaştığı Basel reformcusu Johannes Oekolampad¹⁶³ ile yakından ilişkisi olmuştur. Katolik bölgelerin gözünde Basel 1524'ten beri Zürih'i destekleyen taraf olmuş olsa da aslında durumlar o zaman net bir karara bağlanmamıştır. Çıkan huzursuzluklardan sonra 1529'da Basel'de çıkarılan bir kararname ile Zürih örnek alınmıştır. Zwingli'nin yazı ve vaazları yalnız yöneten bölgelerde değil aynı zamanda Gemeine Herrschaften'de de ilgi görmüş ve akabinde Appenzel, Toggenburg ve Waldshut gibi bölgelerinde de reform hareketleri gerçekleştirilmeye başlanılmıştır. Bir yandan bunlar gerçekleşirken diğer yandan Zürih'te gerçekleşen sosis vakasından sonra İsviçre'nin iç kısmında bulunan bazı bölgelerde Zwingli'nin sapkınlığını Luther'in sapkınlığı ile bir görme görüşü yaygınlaşmaya başlamıştır. Gemeine Herrschaften'de dine karşı vaaz veren papazların bildirilmesi gibi emirler verilmiştir. Ayrıca Birinci Zürih Görüşmesi'nden sonra Luzern'de Zwingli'nin resmi yakılmış devamında 1523 yılında Tagsatzung'da alınan bir kararla Zwingli'nin Gemeine Herrschaften bölgelerinde tutuklanması emri verilmiştir. 1524 yılında İtting meselesinden sonra siyasi durumlar daha da karmaşık hale gelmiştir.¹⁶⁴

5.3. Konfederasyon Üyelerinin Zürih'e Müdahalesi

Zwingli'nin faaliyetlerinin etkisinin tüm konfederasyonda giderek hissedilmeye başlanmasından dolayı muhalifler Zürih'e karşı harekete geçmiştir. Luzern gibi

¹⁶³ İsviçreli bir reformcu olan Johannes Oecolampadius 1481 ile 1531 yılları arasında yaşamıştır. Basel'deki dini faaliyetlerine yoğunlaşmış arkadaşı Zwingli gibi İsviçre reformu için önemli bir kişiliktir. (William R. Russel, "Johannes Oecolampadius", *The Encyclopedia Of Protestantism*, ed. Hans J. Hillerbrand, c. 1, (Routledge: New York London, 2004), 1658-1660).

¹⁶⁴ Haas, *Huldrych Zwingli und seine Zeit. Leben und Werk des Zürcher Reformators*, 156-158; Oskar Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, c. 4 (Zürich: Zwingli Verlag, 1960), 160; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 80-82; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 104-105; Walther Köhler, "Zwingli und Basel", *Zwingliana* 5, sy. 1 (1929): 6-10.

konfederasyondaki bazı bölgelerin yayılan evanjelik anlayışı başından beri kabul etmemesi akabinde Zürih ile gerilimlerin artmasına neden olmuştur. Müttetikler Zürih'in kilise geleneklerine karşı harekete geçtiğini fark ettikten sonra müdahale etmek için bölgeye 25 Şubat 1524'te uzun zamandır planlanan siyasi heyet göndermiştir. Heyetin beraberinde getirdiği talimatlarda ise konfederasyon üyelerinin Zürih'te yürütülen reform faaliyetleri ile ilgili şikayet ve suçlamalar yer almaktaydı. Bu suçlamalara cevaben Nisan'da Zürih Luzern'de tekrar toplanan Tagsatzung reformun doğruluğunun güçlü kanıtı olan siyasi karakterde ve reformla ilgili iki tane yazıyla¹⁶⁵ karşılık vermiştir. Reform hareketinin kilise otoritesini bozduğu iddiasıyla ile beraber dünyevi otoritelerden destek alabilmek için Konstanz, Lausanne ve Basel piskoposluklarının ortak temsilcileri de Luzern'deki bu toplantıya katılmıştır. Ancak reforma karşı olan bazı bölgelerin de aynı zamanda dini otoritelerin istismarı ile ilgili şikayetlerinin olması yeni oluşum karşısında gerekli olan birliğe sahip olmadığını göstermiştir.¹⁶⁶

Farklı görüşlere sahip olan konfederasyon bölgelerinde Schaffhausen bağımsız olarak Zürih'in yanında yer alırken, diğer bölgeler dini değişiklikler olmadan evanjelik anlayış doğrultusunda vaazı kabul etmiş diğerleri ise reform hareketine karşı mücadeleyi sürdürmek istemişlerdir. Böylelikle siyasi başarı elde eden Zürih'in konfederasyonun desteğini almasıyla beraber reform karşıtlarının birlikteliği parçalanmıştır.¹⁶⁷

Kırsalda yaşanan ikonların kaldırılması ve papazların evlenmeleri gelişmeleri ile beraber onda birlik vergisinin reddedilmesi bağlı bölgelerin isyanı siyasilere karşı gerçekleştirdikleri görüşünü doğrulamıştır. Bu gelişen duruma karşılık kararlı olan ve kendilerini eski inancın koruyucuları olarak gören beş bölge Luzern, Uri, Schwyz, Unterwalden ve Zug 8 Nisan'da Beckenried'de Tagsatzung toplanarak eski kilise düzeninde kalma konusunda kararlı olduklarını bu sebeple reform öğretilerini engelleyecekleri yeni bir kilise düzeni oluşturmayı amaçladıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan bu münferit anlaşma ve gelişmelerin konfederasyon gelenekleri ile çelişmesi

¹⁶⁵ O dönemde Milan Dükülüğünün fethi için savaşan Fransız kralının 6000 paralı asker birlikleri son derece zor ve aç durumda olmasını eleştirmiştir. (Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:174).

¹⁶⁶ Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:159; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 82; Z. III/69-70.

¹⁶⁷ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 79.

birliğin bozulmaya başlamasının işaretidir. Aynı zamanda bu toplantıda Zürih'e karşı savaş açılması konusu da gündeme gelmiştir. 20 Nisan'da ise toplanan bu beş bölge Zürih ve Schaffhausen'de evanjelik vaaz dışında diğer faaliyetlerin kabul edilmediği ve söylenenler uygulanmadığı takdirde ortaklıkları sona ereceği konusunda uyarılar yapılmıştır. Aradaki gerginliklerin üzerine Gemeine Herrschaften olan Stammheim ve Itting'de gelişen olaylar da durumları ciddileştirmiştir. 15 Haziran'da Stammheim'da meydana gelen kilise ikonlarını kaldırma eylemleri Zwingli'nin arkadaşı Johan Ulrich Öchsli'nin tutuklanma emri ile sonuçlanmıştır. Konfederasyon yetkililerinin bu emri ise köylü halkının kalkınmasıyla devamında Itting'de daha önce anlaşılmadıkları manastırın yanmasına sebebiyet vermiştir. Zürih Konseyi failleri tutuklamasına rağmen Tagsatzung yargı yetkisinin on bölgenin yüksek mahkemesine ait olmasına dayanarak bu kişileri talep etmiştir. Mecbur kalan Zürih Konsey'i Zwingli'nin ısrarına rağmen bu kişileri Baden'e teslim etmiştir. Yalnız Itting'deki olayı sorgulamak üzere teslim alınan bu üç kişi devamında inanç sorgusu ve Stammheim'daki ikon olayları konusunda da sorguya çekilmişlerdir. Sonuç itibarıyla teslim edilen bu kişiler isyan ve sapkınlıkla suçlanarak ölüm cezasına çarptırılmıştır. Bu durum ise eski inanışa sahip olan konfederasyon üyelerinin Zürih reformunun müttefikliklerine karşılık yapılmış bir suç olduğunu düşündüklerinin göstergesiydi.¹⁶⁸

Baden'deki bu karar Zwingli ve takipçilerine göre isyan eyleminin değil reformatik inanca sahip kişilerin cezalandırılmasıydı. Dolayısıyla Zürih'te bu kişilere şehit olarak bakılması konfederasyon üyelerinin hoşuna gitmemiştir. Zürih reformun ilerlemesi için ilgili kişileri koruyarak ilerlemesine izin vermiş ancak aynı zamanda reformun siyasi bir ayaklanmaya dönüşmesini istememiştir. İki taraf arasında giderek artan gerginlikler ve kırılan noktalar sebebiyle durumun savaş ile neticelenmesinden endişe edilmiştir.¹⁶⁹

5.4. Baden¹⁷⁰ Görüşmesi 1526

1526 yılında eski inancı savunan dini konulardaki mücadelelerine desteği Baden Görüşmesi'nde elde etmişlerdir. 8 Nisan 1524'te birleşen beş bölgeye Freiburg ve

¹⁶⁸ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 155-161; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 82-84; Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:493-498; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:166-178; Z. III/97-98.

¹⁶⁹ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 80; Opitz ve Saxer, *Zwingli lesen*, 84.

¹⁷⁰ İsvicre'nin Aargau kantonuna bağlı bir kasaba

Solothurn da katılarak Katolik savunma olarak Zwingli'nin reformuna karşı birleşmişlerdir. Ayrıca birleşen bu beş bölge daha sonra Fabri, Eck (1486-1543) ve Murner (1475-1537) gibi ilahiyatçıların da etkisiyle Avusturya ve Güney Almanya ile iş birliğini hızlandırmıştır. Özellikle Zwingli'nin en önemli muhalifi Konstanz piskoposu Fabri'nin münasebetiyle Luther'in karşıtları ile iletişime geçmişler ve Zwingli'nin de Wittenberg reformcusu olan Luther gibi yargılanmasını istemişlerdir. Baden Görüşmesi'ne yakın bir zamanda piskopos Fabri'nin talimatlarıyla dinsizlikle suçlanan ve Zwingli taraftarlarından olan Johannes Hügli'nin öldürülmesi, Zwingli'nin bu görüşmeye gelmemesine neden olmuştur. Bu sebeple öncesinde Zwingli Katoliklerin çoğunlukta olduğu Baden yerine Bern, Konstanz veya başka bir bölgede yapılmasını tavsiye etmiş ancak kabul edilmemiştir. Zwingli Tagsatzung'un dini konular hakkında hüküm vermesini, beş bölgenin çoğunluğu karşısında diğer bölgeleri kendi tarafına çekemeyeceği için, reddetmiştir. Aynı zamanda evanjelik anlayışı durdurmak için Worms Fermanı'nın¹⁷¹ konfederasyonda uygulanmasını Zwingli ulusal sebeplere dayandırarak reddetmiştir. Bu durumu ise Alman meclisinin aldığı bir karara göre hareket etmelerinden dolayı büyüklerin geleneklerinden uzaklaşılması ayrıca İsviçre'nin özgürlüğünün kısıtlanması ve küçümsenmesi ile açıklamıştır. Zwingli'nin konfederasyondaki her bölgenin özerk bir inanç sisteminin var olduğu düşüncesine sahip olmasından dolayı ona göre her bölge kendi kararını verebilmeliydi. 11 Aralık 1525'te Papa VII. Clemens¹⁷² de görüşme için kararname göndermiş ancak papalığın müdahale girişimi sonuçsuz kalmıştır.¹⁷³

Zürih yetkilileri tarafından desteklenen Zwingli görüşmeye katılmamış olsa da görüşme 19 Mayıs 1526 yılında yapılmıştır. Bu görüşmede Oekolampad Zwingli'yi temsil ederken Eck Katolik bölgeleri temsil etmiştir. Dört hafta boyunca Eck'in birleştirdiği Zwingli ve Luther arasındaki zıtlıkları ele aldığı yedi tez hakkında

¹⁷¹ 1521 yılında Martin Luther'in Worms Meclisi'nde İmparator V. Charles'a öğretilerini sunarak vazgeçmeyeceğini kesin olarak açıklamıştır. Bunun karşılığında imparator sert önlem alma kararı alarak Luther ve takipçilerine yönelik 26 Mayıs 1521 yılında Worms Fermanı'nı imzalamıştır. Buna göre Luther heretik ve kanun kaçağı olarak ilan edilmiştir. (Eric Lund, "Lutheranism Germany", ed. Hans J. Hillerbrand, *The Encyclopedia Of Protestantism*, c. 3, (Routledge: New York London, 2004), 1195; Markus Wriedt, "Worms, Diet of", ed. Hans J. Hillerbrand, *The Encyclopedia Of Protestantism*, c. 4, (Routledge: New York London, 2004), 839-840).

¹⁷² Asıl adı Guilio de Medici olan VII. Clemens, 1523 – 1534 yılları arasında Roma Katolik Kilisesi'nde papa olarak görev yapmıştır. (Gerhard Müller, *Die römische Kurie und die Reformation 1523-1534* (Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus G. Mohn, 1969), 16).

¹⁷³ Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:183-194; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 102-103; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 84-85; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 184,351; Z. V/160.

görülmüştür. Bu zıtlıklarla Protestanların başvurduğu İncil'in uygunsuzluğunu göstermeyi amaçlamıştır. Bunlarla beraber bu görüşmede transsubstantion¹⁷⁴, ayinin kurban meselesi, azizlerin kutsallığı, ikonlar ve araf meselesi tartışılmıştır. Aynı zamanda Zwingli Luther'den daha tehlikeli bir sapkın olarak görülmüştür. Zwingli bu görüşmenin gidişatını uzaktan takip ederek kendi görüşlerini yazılarında ele alarak müdahil olmaya çalışmıştır. Bu yazılarında Zwingli vatansever İsviçrelilerin yabancılara karşı güvensizliklerini ciddi bir şekilde körüklemiştir. Ancak Zwingli'nin sözleri yanıtsız kalmıştır.¹⁷⁵

9 Haziran'da Zwingli'yi görüşmeye katılmaması haksız konumuna düşürmüş ve öğretilerinin hatalı olarak görülmesi ile sonuçlanmıştır. Bu sonuç ise on üç bölgenin oy birliği ile kararına dayanmamaktadır. Dolayısıyla beş bölgeyle beraber Glarus, Solothurn, Freiburg ve Appenzell Zürih reformunu kınamış Bern, Basel ve Schaffhausen Zürih'in yanında yer almıştır. Kutsal Yazılar'ı kilise tarafından tanınmış kişilerin açıklayabileceğine, oruç düzenlemesi ve kilise geleneklerinin dokunulmaz olmasına dair kararlar alınmıştır. Zwingli kiliseden uzaklaştırılmış, kendisinin ve Luther'in yazılarının yayılması da yasaklanmıştır. Baden Görüşmesi Worms'daki meclisin İsviçre karşılığı olmuş olsa da Bern, Basel, Schaffhausen ve Zürih kararnameyi imzalamadıkları için etkisi olmamıştır. Bu durum ise görüşmeden sonra konfederasyonda dini konularda ciddi bir anlaşmazlığa yol açmıştır.¹⁷⁶

5.5. Bern Reformasyonu

Beş bölgenin Zürih'teki Reformasyona karşı birleşmeleri, konfederasyonun en güçlü şehir devleti olan Bern'in nasıl bir pozisyon alacağı hem hayati hem de siyasi açıdan büyük bir öneme sahip olmuştur. Paralı askerlik sisteminden büyük gelir elde eden ve aristokrat üst sınıf tarafından yönetilen Bern'in siyasi durumu Zürih'e göre farklı olmuştur. Dolayısıyla Zürih'in konfederasyonun kuzeyi ve doğusundaki genişleyen reform politikası Bern'de çekingen karşılanmıştır. Baden Görüşmesi

¹⁷⁴ Ayindeki ekmek ve şarabın Mesih'in kanına ve bedenine dönüşmesi

¹⁷⁵ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 184-186; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:195-199; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 103; Campi, *Die Reformation in Zürich*, 95; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 171; Z. V/117.

¹⁷⁶ Köhler, *Huldrych Zwingli*, 157-159; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 186-187; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:206-208; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 103; Campi, *Die Reformation in Zürich*, 95.

öncesinde Zürih ve beş bölge arasında Bern taktik uygulayarak rahiplerin evliliğini yasaklamıştır. Ancak bu görüşmeden sonra Katoliklerden uzaklaşarak reform hareketi yönünde faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Basel ve Zürih'te olduğu gibi Bern'de de güçlü yetkililere karşı buna sebep olan loncalar olmuştur. Böylelikle bölgesel olarak askeri güce sahip olan Bern'de gerçekleşen Reformasyon siyasi açıdan büyük bir gelişme yaratmıştır.¹⁷⁷

Ocak 1528'te çıkan huzursuzlukların üzerine çok sayıda kişinin katıldığı Zürih'te yapılan görüşmeye benzer bir görüşme düzenlenmiştir. Bu görüşme İsviçre ve Güney Almanya reform hareketinin bir genel kuruluna benzetilmiştir. Yaklaşık üç hafta süren Bern Görüşmesi'ne Oekolampad, Ambrosius Blarer, Joachim Vadian, Andreas Althamer, Strazburg reformcuları Martin Burcer ve Wolfgang Capito katılmıştır. Zwingli de görüşmeye korumalar eşliğinde gelerek katılım sağlamıştır. Zwingli Bern halk rahibi olan Haller'in yanı sıra Bucer, Oekolampad ve Capito ile birlikte söz alarak bu görüşmede reformu savunmanın yükünü üstlenmiştir. Görüşmede tekrar Kutsal Kitap'ın otoritesi, ayin, azizlerin kutsallığı, ikonlar ve rahiplerin evliliği gibi konular tartışılmıştır. Yetkililerin evanjelik öğretilerin meşruiyeti için istediği kanıtlar sağlanınca Bern şehrinde ve kırsalında reform kilisesinin bağlayıcılığı kararname ile ilan edilmiştir. Zwingli'nin bu kararname için sunduğu taslağın da dikkate alınmasıyla kendisi reforme edilmiş Bern kilisesinin kurucusu olarak tanımlanmıştır.¹⁷⁸

Yapılan Bern Görüşmesi sonucunda Bern'e reform emri gelerek genel anlamda Zürih örnek alınmıştır. Zürih'te kurulan Prophezei Bern'de de kurulmuş, 1530 yılı itibarıyla ise paralı askerlik sistemi de kaldırılmıştır. Konfederasyonda Katoliklere karşı yalnız kalan Zürih'e Bern Görüşmesi'nin neticesinde Bern'in katılımıyla güçler dengelenmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 106-107; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 81; Z. VI kısım I/203-206.

¹⁷⁸ Z. VI kısım I/500-502; Campi, *Die Reformation in Zürich*, 96; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 276-280; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 107; Gottfried W. Locher, "Die Berner Disputation 1528: Charakter, Verlauf, Bedeutung und theologischer Gehalt", *Zwingliana* 14, sy. 10 (1978): 547-548; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:267-274.

¹⁷⁹ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 282; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 109.

5.6. Artan Gerilimler ve Birinci Kappel Savaşı

Dini, iktisadi ve siyasi meselelerde yakın bağlılığa sahip olan konfederasyondaki toplumun aralarında çatışma çıkmadan reformu kabul etmesi imkânsızdı. Özellikle Bern Görüşmesi'nden sonra birçok şehir reformu kabul etmiş ve ittifak kurarak bağlılıklarını resmileştirmişlerdir. Reformasyonu savunabilmek adına Zürih 1527 yılında Avusturya ile siyasi bağlılıklarını koparan Konstanz şehriyle “Christliche Burgrecht” antlaşması imzalamış, bu antlaşmaya Bern, Basel, St. Gallen, Biel, Schaffhausen ve Müllhausen de katılmıştır. İttifak kuran bu bölgelerin amacı ise dini faaliyetleri konfederasyon dışına kadar çıkarmak ve aynı zamanda konfederasyon içinde dini öğreti ve uygulamaların yayılmasını sağlamak olmuştur. Beş bölgenin, o dönemler tüm konfederasyondan asker ihtiyacından dolayı Protestanlarla da arasını iyi tutmaya çalışan ayrıyeten Katolik olmasına rağmen imparatorluktaki Protestan prenslerin en önemli müttefiki olan Fransa'dan umudu kalmamıştır. Dolayısıyla kurulan bu ittifak karşısında kendisini tehdit altında hissederek 1529 yılında Habsburg Hanedanı'ndan kral Ferdinand ile “Christliche Vereinigung” ittifak kurarak mezhepsel olarak ayrılmışlardır. Yapılan ittifak bir nebze reformun yayılışını yavaşlatmış olsa da bu bölünme ortak yönetilen bölgelerde her iki tarafın kendi din politikasını uygulamak istemesinden dolayı problemleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle Gemeine Herrschaften'in Reformasyonu kabul etmesi veya etmemesi hususunda kimin karar vereceğine dair anlaşmazlıklar çıkmıştır. Protestan müttefikler bu bölgelerin kendi çoğunluk kararına göre reformun kabul edilmesi görüşünde olurken Katolikler bunu kabul etmemiş, bir bütün olarak karar verilmesi ve atanan memurun bu durum ile ilgilenmesi gerektiği fikrinde olmuşlardır. Aradaki gerilimler Unterwalden bölgesinin Bern'de köylüleri kışkırtmasıyla ve Freiamt'ta gerçekleşen reform faaliyetleriyle çoğalmıştır. Bern ve Zürih arasında bir bölge olan Freiamt'ın de dahil olma ihtimali kuzeydeki hem siyasi hem de iktisadi açıdan önemli noktaların engellenmesine neden olabilirdi.¹⁸⁰

Bu durumlara karşı Zwingli 1524-1525 yılları arasında gelecekte bir saldırının gerçekleşme ihtimaline karşı hazırlıksız olmamak için saldırı planı hazırladığı yazısını yazmıştır. Bu planda Zwingli yeni yerleri fethetmek yerine evanjelik inancı korumak ve Katolikleştirilme girişimini engellemek istemiştir. Zwingli bu yazısı ile elindeki tüm

¹⁸⁰ Haas, *Huldrych Zwingli und seine Zeit. Leben und Werk des Zürcher Reformators*, 212-215; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 109-110; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:294-298; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 351-353; Campi, *Die Reformation in Zürich*, 96.

imkanlarla iyi bir vatandaş olarak daha iyi bir konfederasyon yaratmak istemiştir. Zürih'te lider konumunda olan Zwingli halkın refahı için kendini halkına savaş veya barış konusunda tavsiye vermekle sorumlu görmüş ve kendini alıkoymamıştır.¹⁸¹

Schwyz'de Protestan papaz Jakob Kaiser'in (1485-1529) öldürülmesi durumları daha da ciddileştirerek askeri çatışmaya sebep olmuştur. Zwingli yetkililerle birlikte tekrardan Katolik bölgelere saldırı yetkisini veren ve siyasi tedbirleri içeren savaş planını hazırlamıştır. Haziran 1529'ta savaş ilan edilerek iki tarafın ordusu da Kappel am Albis'te buluşmuştur. Zwingli kan dökülmeden Luzern ve Zug'un işgal edilerek barışın ilan edilmesini ummuştur. Aynı zamanda Zwingli bu seferi beş bölgedeki siyasilerin sorumlu olduğu paralı askerlik sistemine karşı bir baskı oluşturması için istemiştir. Yaklaşık otuz bin kişilik evanjelik düşünceye sahip orduya karşılık müttefikleri tarafından yalnız bırakılan beş bölgeden ise tahmini dokuz bin kişi katılmıştır. Bern'nin ılımlı davranması, taraftarların sınırlı imkanlar içinde olması ve beş bölgenin aşağılık duruma düşmesi anlaşmaya varmaya teşvik etmiştir. Arabulucuların ve Zürih müttefiklerin baskısı üzerine Zwingli'nin planları tutmamış ve böylece savaş olmadan barış sağlanmıştır. Zwingli Christliche Vereinigung ittifakının feshedilmesini, paralı askerliğin yasaklanmasını, tüm konfederasyonda özgür bir şekilde evanjelik vaazların verilmesini ve Zürih ile Bern'e savaş tazminatının ödenmesini talep etmiştir. Barış antlaşmasının sonucunda Avusturya ile olan ittifak bozulmuş, ortak yönetilen bölgeler ise söz hakkına sahip olmuşlardır. Ancak Katolik yönetimde olan bölgelerde evanjelik vaazlara izin verilmemiş, paralı askerlik sistemi ve savaş tazminatı konusu da çözülmemiştir.¹⁸²

Barış antlaşması konfederasyonun kuzeyi ve doğusundaki büyük bölgede Reformasyonun yayılmasını sağlamış olsa da Zwingli'nin konfederasyonun yenilenmesi ile ilgili hedefleri ciddi anlamda engellenmiştir.¹⁸³

¹⁸¹ Z. III/548-549; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 189; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:235-251.

¹⁸² Z. VI kısım II/448-449; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:307-317; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 98; Haas, *Huldrych Zwingli und seine Zeit. Leben und Werk des Zürcher Reformators*, 223-236; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 356-363; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 110-111.

¹⁸³ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 111.

5.7. İkinci Kappel Savaşı'na Giden Süreç ve Zwingli'nin Ölümü

5.7.1. İttifak Planları

1528 yılında Protestanların genel siyasi durumları kötüleşmeye başlamıştır. 1529 yılında Fransa kralı daha önce düşmanı olan Habsburg hanedanı ile Protestanlara karşı anlaşmış, İmparator V. Karls sapkınlık olarak nitelediği Lutheryanlığı ezmeyi kendisine görev olarak görmüştür. Türk ordusu o dönemler doğuda ilerleyerek tehlike arz etse de daha sonra bu tehlike kalkarak endişeler sona ermiştir.¹⁸⁴ Protestanlara karşı artan tehdidi fark eden Hessenli Landgraf Philip (1504-1567)¹⁸⁵ harekete geçerek güçleri siyasi olarak birleştirmeye çalışmıştır. Aynı zamanda Philip'in Güney Almanya ve İsviçre reformunu Wittenberg reformu ile birleştirme arzusu, Zwingli'nin Luther ile 1529 yılında gerçekleştirdikleri Marburg Görüşmesi'ne sebep olmuştur.¹⁸⁶

Zwingli konfederasyon dışındaki bölgelerle yapılacak olan bu ittifaktan dış ilişkilerini güçlendirme ve konfederasyondaki reformun uygulanmasına destek elde etme gibi menfaatler sağlanacağını düşünmüştür. 1530 yılında Bern hariç Zürih, Basel ve Strassburg Hessenli Phillip'le bir saldırı durumunda karşılıklı destek garantisini veren "Christliche Verständnis" ittifakını kurmuşlardır. Bu sırada aslında Habsburg Hanedanı karşıtı olan Fransa ve Venedik'in bu ittifaka katılmaya ikna edilebileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla Zwingli teolojisinin son özetlerinden olan "Christianae fidei expositio" yazısını Fransız kralına göndermiştir. Son akşam yemeğinin nasıl kutlanıldığını ve reform ilkelerini açıkladığı bu inanç metni Paris'e ulaştırılmış olsa da karşılığında bir tepki gelmemiştir. Böylelikle hem Fransa hem de Venedik ile plan yapma hedefleri sonuçsuz kalmıştır. Saksonya prensi de 1529'da yalnız Luther'in inanç metninin temel alındığı bir ittifak için adım atmıştır. Bu bölünmeyle bazı şehirler karar alma zorunluluğu hissederken bazı bölgeler de tarafsız kalarak Zwingli'yi hayal

¹⁸⁴ G. R. Potter, *Zwingli* (Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1976), 317-318.

¹⁸⁵ 1504 yılında doğan Alman hükümdarı Hessenli Philip Reformun ilk dönemlerinde Protestanlığın önde gelen liderlerindedir. Özellikle Katolik muhaliflerin Lutheryanlığı sona erdirmek için güç kullanma olasılıklarına karşılık Protestan dış politikasına ilgilenmiş bu sebeple de Protestanları ittifakla birleştirmeye çalışmıştır. (William J. Wright, "Philip of Hesse", *The Encyclopedia Of Protestantism*, c. 3, (Routledge: New York London, 2004), 1753-1755).

¹⁸⁶ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 88.

kırıklığına uğratmıştır. Bunlar dışında yalnız Strasburg 1530 yılında Christliche Burgrecht ittifakına katılarak Zwingli'yi desteklemiştir.¹⁸⁷

5.7.2. Augsburg Meclisi ve Zwingli'nin İtikatnamesi Fidei Ratio ad Carolum Imperatorum

V. Karl, Türklerin oluşturduğu tehdide karşı acil destek beklentilerinin olması sebebiyle düşülen ayrılığa karşılık herkesin fikrinin dinlemek ve Hristiyanların birliğini sağlamak için Ocak 1530 yılında Protestanları Augsburg'daki görüşmeye davet etmiştir.¹⁸⁸

Din konusunda bir karara varabilmek adına tüm din gruplarını dinlemek isteyen İmparator karşısında Protestanlar nasıl bir duruş sergileyecekleri konusunda ayrılığa düşmüşlerdir. Meclise Lutheryanlar “Augsburg İtikatnamesi'ni” sunarak İsviçre ve Güney Almanya bölgesindekilerden uzaklaşmışlardır. Bunun dışında Lutheryan ve Zwinglian görüşün ortasını bulmaya çalışan Strasburg yönetimindeki dört şehir¹⁸⁹ kendi itikatnameleri olan Bucer'in yazmış olduğu “Confessio Tetrapolitana'yi” sunmuşlardır. Konfederasyonda ise inanç metninin hazırlandığı konusu duyulduğunda geç kalındığı fark edilmiştir. Bu sebeple Zwingli Hessenli Philip'in kendisini Augsburg'a davet etmesi konusunda beklentilere girmiş olsa da böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Netice itibarıyla Philip Luther'in itikatnamesini kabul etmesi fikirlerinin duyulmasını isteyen Zwingli'nin özel bir inanç metni hazırlamasına neden olmuştur. Fidei Ratio ad Carolum Imperatorum adlı bu yazısında diğer yazılarında da olduğu gibi kendisi muhataplarına doğru yolu göstermek için çabalamış ve üçleme, günah meselesi, sakramentler, araf meselesi, yetkililer ve cehennem meselesi konularını ele almıştır. Ayrıca Zwingli bu yazısıyla İmparatoru etkileyip Katoliklikten vazgeçmeye ikna edebileceğini düşünmüştür. Katolikliğe ve Lutheryanlığa olan bu yazısının etkisi sınırlı

¹⁸⁷ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 126-127; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 507-508; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:442-443; Opitz ve Saxer, *Zwingli lesen*, 266.

¹⁸⁸ Barbara Stollberg-Rilinger, *Des Kaisers alte Kleider: Verfassungsgeschichte und Symbolsprache des Alten Reiches* (München: C.H Beck, 2008), 97-98; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:428; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 127.

¹⁸⁹ Strasburg, Konstanz, Memmingen ve Lindau

olmuştur. Lutheryanlar resmi olarak karşılık vermeyip özelden sert bir şekilde yargılarken İmparatorun Fidei Ratio'yu okuduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁹⁰

Daha önce Hessenli Philip'le kurulan ittifakın anlamını yitirmesiyle 1531'de Philip Saksonya Prensi Johann ve Lutheryan Prenslere Augsburg'ta anlaşamadıkları imparator V. Karl'a karşı Şmalkad Birliği'ni kurmuştur. Bu birliğe Confessio Tetrapolitana itikatnamesini savunan dört bölgenin de katılmasına müsaade edilmiştir. Zürih, Basel ve Bern de bu birliğe katılmak istemiş ancak Zwingli son akşam yemeği konusundaki anlaşmazlıklar sebebiyle bu durumu reddetmiştir. Dolayısıyla Basel'e birliğe katılma konusunu görüşmeye gelen Bucer ve Capito'nun katılmalarını reddetmiştir. Böylelikle bu durum Hessenli Philip'i hayal kırıklığına uğratmış ve dört bölgenin Şmalkad Birliği ile ilişkileri koparılmıştır. Sonuç itibarıyla Christliche Burgrecht şehirleri konfederasyondaki siyasi hedeflerini dış bölgelerin desteği olmaksızın devam ettirmek zorunda kalmıştır.¹⁹¹

5.7.3. İkinci Kappel Savaşı 11 Ekim 1531

Birinci Kappel savaşı sonucu ortak yönetilen bölgelerde reformun uygulanmasının mümkün olması, doğu İsviçre bölgesine odaklanılması ile sonuçlanmıştır. Özellikle bu bölgelerde bulunan ve manevi otoriteye sahip olan Fürstentum¹⁹² St. Gallen manastırı büyük bir problem oluşturmaktaydı. Konfederasyon içerisinde Zugewandte Orte ile aynı statüye sahip olan bu manastır 15. yy.'da Zürih, Luzern, Glarus ve Schwyz ile hakimiyetini savunabilmek için himaye antlaşması imzalamış, böylece koruyuculuk görevini yapan bu bölgelere de siyasi ve hukuki yetkiler verilmişti. Manevi otoriteye sahip olan manastırın bulunduğu topraklarda reformun etkisi hissedilmeye başlayınca, Zürih Zwingli'nin görüşlerine dayanarak bu bölgenin de orta yönetilen bölgelerde olduğu gibi çoğunluk ilkesi uygulanarak başrahibin sürgün edilip manastırın satılması görüşünde olmuştur. Dolayısıyla bu

¹⁹⁰ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 510; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 128-130; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:433-437.

¹⁹¹ Peter Blickle, *Die Reformation im Reich* (Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2015), 183; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 514; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 132.

¹⁹² 719-1805 yılları arasında Kutsal Roma İmparatorluğuna bağlı olan St. Gallen manastırının başrahibin dünyevi yönetimi altında olan bir bölgedir. St. Gallen şehrinde bulunan Benedikten Manastırı ise bu bölgesel yönetimin merkezini oluşturmuştur. bkz. Wolfgang Göldi, "St. Gallen (Fürstabtei)", <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/008394/2017-03-16/> (01.11.2023)

durum Zürih'in müttefikleri tarafından kanunları çiğneyen bir suçlu olarak görülmesine sebep olmuştur.¹⁹³

Ortak yönetilen bölgelerde Reformasyonun büyük bir oranda hâkim olması ve Zürih'in güç kazanması Katolik bölgelerde gerginliği arttırmıştı. Bu zaferlere rağmen 1530 yılının sonlarında Zwingli asıl hedeflemiş olduğu beş bölgenin reformu ile ilgili bir gelişme kaydetmemiştir. Bu nedenle 1531 yılından itibaren daha çok bu durumla ilgilenerken Birinci Barış Antlaşması'na göre Katolik bölgelerin kendi topraklarında evanjelik vaazın özgürce duyulmasına izin verilmesi görüşünde olmuştur. Zürih yetkilileri Zwingli'nin barış açıklamasını benimserken beş bölgenin reform girişimleri engellemeleri ve Protestanları karalamaları neticesiyle bozguncu olarak nitelendirilmelerine sebep olmuştur. Böylece Christliche Burgrecht ittifakına Katoliklere karşı baskı oluşturma fırsatı doğmuştur. Basel ve Schaffhausen yumuşak bir tutum izlerken Bern orta yolu izlemiş, Zürih ise askeri çatışmayı kaçınılmaz olarak görmüştür. Dolayısıyla Zwingli ve Jud beş bölgeye karşı açık bir şekilde saldırıyı kabul etmiştir. Zwingli'nin askeri çatışmayı kabul etmesinin birçok sebep olmuştur. Bunlardan bir tanesi Mart 1531'te Musso kale muhafızı Gian Giacomo Medici'nin (1495-1555) Drei Bünde tarafından ortak yönetilen Veltlin'e askeri saldırısına karşılık, beş bölgenin Veltlin'e asker gönderimini reddederek ittifak yükümlülüklerini yerine getirmemesidir. Diğer sebepler ise Habsburg Hanedanı'ndan kral Ferdinand'ın Zürih'e savaş açacağı söylentileri ve beş bölgenin imparatorla işbirliği içinde olmasıdır.¹⁹⁴

Burgrecht İttifakı savaşı reddederek yerine Bern'in talebi üzerine Zürih'te Mayıs 1531 yılında beş bölgeye gıda ambargosu kararı almıştır. Pahalılığın olduğu o dönemlerde tuz tedarikinin kesilmesi ve böylelikle Katolik bölgelerin savaşa sürüklenmesi amaçlanmıştır. Alınan tedbirin başarısız olması, Katoliklerin kendilerine olan güvenin artması, Burgrecht İttifakı'nın aralarında ayrılıp dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı esnada beş bölgenin Zürih'e savaş ilan etmesine sebep olmuştur. 11 Ekim 1531 yılında yaklaşık dört bin Zürihliye karşılık iki katı Katolik Kappel'de yapılan toplantının ardından savaşa karar vermiştir. Yaklaşık bir saat gibi bir sürede savaş Katoliklerin lehinde sonuçlanarak zafer elde edilmiştir. Zwingli katılmış olduğu İkinci Kappel Savaşı'nda öldürülmüş, vatan haini olarak görülmesi sebebiyle Katolikler

¹⁹³ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 132-133.

¹⁹⁴ Köhler, *Huldrych Zwingli*, 235-236; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 102-103; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 133; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 526-527.

tarafından bedeni parçalara bölünerek yakılmıştır (**bkz. Resim 1.11. ve Resim 1.19.**). Beş bölgenin Kappel Savaşı sonrası 23 Ekim 1531’de Burgrecht İttifakı’na ani bir saldırısıyla Zürih’in askeri ve siyasi yenilgisi netleşmiştir. Böylelikle Burgrecht İttifakı feshedilmesi ve Zürih’in reformu genişletme politikasını bırakması talep edilmiştir. Ancak ortak yönetilen bölgelerde mezhepsel elde edilen çıkarlar korunmaya devam edilme kararı alınmıştır. Yapılan araştırmalarda İkinci Kappel Savaşı’nın yenilgisine siyasi liderlerin yetersiz olduğuna, ordunun etkisiz ve şehir ile kırsal bölgeler arasındaki gerilimlerinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. Bu eksikleri fark eden beş bölge Zürih bölgesinin temsilcileriyle görüşerek, hedefinden kopma anlamına gelen barış anlaşmasını kabul etmesine neden olmuştur.¹⁹⁵

Genel anlamda bakıldığında o dönemler Zürih’in siyasi otoriteleri arasında bir değişim söz konusu olmuş ve böylelikle Büyük Konsey Küçük Konsey’i arka plana itmiştir. Çok fazla üye bulundurması sebebiyle hızlı karara varamayan bu yönetim organı, belediye başkanı ve lonca başkanından oluşan yönetim grubunun öneminin arttırmasına sebep olmuştur. Her ne kadar son söz Büyük Konsey’de bulunmuş olsa da Zürih’in özellikle dış ilişkilerle olan politikası bu komite tarafından yönlendirilmiştir. Bu komite, üyelerinin önemli bir güce sahip olan ve Zwingli’nin de bulunduğu genellikle “Gizliler” veya “Gizli Meclis Üyesi” olarak adlandırılan anayasal olarak kurulmuş gizli bir konsey olarak kabul edilmiştir. Ancak kurulun gelen haberleri inceleme ve karşılığında alınacak önemlerin raporunu hazırlama gibi görevlerinin olduğu gibi görünse de Haas, Jacob, Hauswirth ve Meyer gibi araştırmacılara göre böyle belirli yetkilere sahip olan kurumun varlığı söz konusu değildir. Dış politika ile ilgilenen meclis üyeleri Büyük Konsey’in aldığı kararın ardından tedbirleri hayata geçirmiştir. Dolayısıyla dış politika ile ilgilenen meclis üyeleri ile Gizli Konsey’in görevi birbiriyle yakından ilişkili olduğundan Gizli Konsey bağımsız bir otorite gibi görünmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Ekkehart Fabian Gizlileri Büyük Konsey’le karşılaştırırken yönetici konumunda görmüştür. Zwingli’nin siyasi faaliyetleri de bu komite çerçevesinde gerçekleşmiş ancak bulunan yetersiz kaynaklar sebebiyle Zwingli’nin çalışmaları ve komitedeki ağırlığın değerlendirilmesi zor olmuştur. Zwingli’nin o dönemlerden yalnız dört çalışması günümüze ulaşmış, bunlarla da yalnız bu komitede bulunan delegelerin sayısı olmuştur. Buna göre araştırmacı Helmut Meyer

¹⁹⁵ Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:490-496; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 133-138; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 527; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 101.

Gizli Konsey ve dış politika ile ilgilenen meclis üyelerinin listesini oluşturmuştur. On altı meclis üyeleri arasında Zwingli dışında başka bir rahip bulunmamaktadır. Politikacılar arasında bile ön planda olan Zwingli'nin somut önerilerinin ne ölçüde benimsendiğini kesin olarak belirlemek mümkün olmamıştır. Bu komite içinde Zwingli'nin genel gidişatına karşılık muhalif bulunmasa da konsey komitenin önerilerini defalarca reddetmiştir. Bu sebeple Zwingli Temmuz 1531 istifasını sunmuş ancak konsey delegasyonu tarafında kalmaya ikna edilmiştir. Kısacası Zwingli'nin hayatına bakıldığında 1530-1531 yılları arasında daha çok siyasi görevlerle meşgul olmuştur. Özellikle Birinci Kappel Savaşı sonrasında Zwingli Zürih'in dış politikası için fikir ve argümanlar sunmuş ve böylelikle hedefler konusunda önemli bir etkiye sahip olmuştur.¹⁹⁶

6. Eserleri

Zwingli'nin tüm eserleri 1905 yılından itibaren Zwingli Verein aracılığı ile Corpus Reformatorum koleksiyonunda Emil Egli, Georg Finsler, Oskar Farnet, Walther Köhler, Edwin Künzli, Fritz Büsser, Leonhard Muralt, Fritz Blanke ve Joachim Staedtke gibi yazarlar tarafından yayınlanmıştır. Toplamda 21 ciltten oluşan bu koleksiyon Z mührü ile gösterilmektedir. Bu ciltlerde bulunan önemli eserleri ise şunlardır:

Das Fabelgedicht vom Ochsen (1510). (Boğalar hakkında fabl şiiri). İlk edebi eserlerindedir. Hem Almanca hem de Latince olmak üzere iki versiyonu mevcuttur. İlk zamanlarda siyasi bağlılığı olmaması sebebiyle ister Hristiyanlık ister siyaset konusunda eserlerinde kendini açıkça ifade etmiştir. Bu eseri de konfederasyonun geçmişindeki siyasi güçleri hayvan biçiminde ele aldığı, milletini para karşılığında kendilerini Fransa ve İmparatora sunmamaları konusunda uyardığı şiiridir.

Der Labyrinth (1516). (Labirent). Genel bir uyarı niteliği taşıyan ve “Das Fabelgedicht vom Ochsen” adlı eserine benzeyen edebi eserdir.

Pestlied (1519). (Veba İlahisi). Zwingli'nin veba hastalığından iyileştiği sırada, hastalığın başından sonuna kadar yaşadığı dini ruh halini ifade ettiği ilahidir. İlahide acı

¹⁹⁶ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 134-135.

çekerken yürekten teslimiyeti iyileşirken de içten tanrıya şükranı ve övgüyü daha yüksek bir sesle duyuracağı kararı almıştır.

Von Erkiesen und Freiheit der Speisen (Nisan 1522). (Yemenin düzenlenmesi ve özgürlüğü hakkında). Bu yazısı Luther'in "Von der Freiheit eines Christenmensch" yazısında olduğu gibi özgürlük ile ilgilidir.

Eine freundliche Bitte und Ermahnung an die Eidgenossen (Temmuz 1522). (Konfederasyon üyelerine dostça bir rica ve uyarı). Zwingli öncelikle din adamlarının bekarlık meselesi hakkında bir dilekçe ile piskoposa başvurduktan sonra bu dilekçe ile yetkililere yönelmiştir. Bu yazısı Luther'in 1520 yılında yazmış olduğu "An den christlichen Adel" yazısına benzemektedir.

Apologeticus Archeteles (Agustos 1522).

Von Klarheit und Gewißheit des Wortes Gottes (Eylül 1522). (Tanrı sözünün açıklığı ve kesinliği).

Eine Predigt von der ewig reinen Magd Maria (Eylül 1522). (Sonsuz temiz olan bakire Meryem üzerine vaaz).

Die 67 Artikel Zwinglis (1523). Zwingli'nin 67 maddelik tezi.

Auslegen und Gründe der Schlußreden (Temmuz 1523). (Kapanış konuşmasının yorumlanması ve gerekçeleri).

De canone missae epichiresis (Agostos 1523).

De canone missae libelli apologia (Ekim 1523).

Eine kurze christliche Einleitung (Kasım 1523). (Hristiyan inancına kısa bir giriş)

Von göttlicher und menschlicher Gerechtigkeit (Temmuz 1523). (İlahi ve dünyevi adalet). Bu yazısıyla toplumsal etiğin ve duruşunun temelini atmıştır. Ancak devam eden sosyal ve iktisadi huzursuzluklar onun "Wer Ursache gebe zu Aufruhr (1524)" yazısını yazarak yeni bir pozisyon almasına sebep olmuştur.

Adversus Hieronymum Emserum antibolon (1524). Zwingli, De canone missae epichiresis yazısına karşılık Luther'in de rakibi olan teolog Hieronymus Emser'in

(1478-1527) Evharistiya ayinini savunduğu bir yazı yazmıştır. Bunun akabinde Zwingli *Adversus Hieronymum Emserum antibolon* adlı bu yazısıyla karşılık verdiği esnada Evharistiya ayinin niteliği ile ilgili sorunla karşılaşmıştır. Böylelikle son akşam yemeğini sembolik olarak yorumladığı kendi görüşünü keşfetmiştir.

Der Hirt (Mart 1524). (Çoban). İkinci Zürih Görüşmesi sonrasında Zwingli'nin rahiplerle ilgili yenilikleri ve rahiplerin sorumluluklarını ele aldığı vaazıdır. Daha sonra bu vaazı büyük ölçüde yeniden düzenlenerek basılmıştır. Zwingli'nin *Der Hirt* adlı yazısı Zürih'teki reformun gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Amacı din adamlarını eski görevi yerine getirme şeklinden evanjelik anlayış doğrultusunda icraatlara yönlendirmektir. Ayrıca bununla birlikte bu yazısıyla o dönemlerde Katolik konfederasyon üyelerinin somut savunma tedbirleri sebebiyle İsviçre Konfederasyonu'na odaklanmıştır. Zwingli İncil'deki tasvirlerden yararlanarak iyi ve sahte çobanı karşılaştırmıştır. Sahte çobanı Katolik görevliler ile karşılaştırırken iyi bir çobanı cesur vaaz veren, kusursuz ve yoksullara çabalayan bir kişilik olarak tanımlamıştır. Zwingli'ye göre Mesih'in sürüsü içerisinde çobanlık görevini kavramak fedakârlık, Mesih taklitçiliği ve tanrıya sınırsız güvenmekten oluşmaktadır. Daha sonra *Der Hirt'in* benzeri olan ve Zürih reformunun kurumsal güçlenmesi için bir tür benzer teolojik yazısı olan *De vera et falsa religione commentarius* 'u da yayınlamıştır.

De vera et falsa religione commentarius (Mart 1525). (Doğru ve yanlış din üzerine açıklamalar). En bilindik yazılarından biridir. Zwingli'nin teolojisinin ilk ve tek sistematik açıklamasıdır. 29 bölümden oluşan evlilik ve ikonlar gibi konuları ele aldığı yazısında özellikle yetkililer ve son akşam yemeği ile ilgili açıklamaları dikkat çekmiştir. Bu yazısında gerçek ve yanlış din arasındaki zıtlıkları yorumlamıştır. Yanlış din olan Katolikliği tanımlarken papayı odak noktasına getirmiştir. Dolayısıyla tezinde açıkladığı ikinci ve üçüncü maddeye göre Mesih dışında birine umut bağlanılmasından dolayı papa sahte dinin somut örneğidir. Bu durum halkın sefaletine yol açmış, düzeltilmesi de dünyevi yöneticilerin görevidir. Ayrıca yanlış din azizlerin kutsallaştırılması, kilise gelenekleri ve kurban meselesi gibi durumlar üzerine inşa edilir. Dolayısıyla bu dinin maddi bir karakteri vardır. Gerçek din ise yetkilileri destekler ve ahlaki prensiplerini oluşturmada yardımcı olur. Hristiyan bir otorite ise halkın refahının en iyi güvencesidir. Son akşam yemeği ile ilgili bölümde ise Zwingli törenle ilgili doğru anlayışı bulduğunu ifade etmektedir. Zwingli'nin son akşam yemeği

ile ilgili görüşünün diğer teolojik düşünceleriyle uyum sağladığı ve İncil ile eski Hristiyanlıkla tutarlı olduğu ortaya koyulmuştur. Bu durum ise ancak Zwingli'nin son akşam yemeği doktriniyle Hristiyanlığın yenilenmesine önemli katkıda bulunduğu farkında olmasıyla açıklanabilir.

Aktion oder Brauch des Nachtmahls (Mart-Nisan 1525). (Son akşam yemeğinin eylemi veya kullanımı). Zwingli'nin Almanca olarak Evharistiya ayninin yapılış ve gidişatını açıkladığı yazısıdır. Luther'den farklı olarak geleneksel ayin biçiminden uzaklaşmıştır. Ayinde ise Reformasyondan önce vermiş olduğu vaazları devam ettirmiştir.

Von der Taufe, von der Wiedertaufe und von der Kindertaufe (Mayıs 1525). (Vaftiz, yetişkin vaftizi ve bebek vaftizi hakkında) Zwingli'nin vaftiz düzenlemesini ele aldığı bu yazısında da teolojisi açık bir şekilde görülmektedir.

In catabaptistarum strophas elenchus (Temmuz 1527). 1527 yılında Zürih'te Manz'ın suda öldürülerek boğulmasına rağmen Anabaptist hareketleri bastırılmamış ve bunun sonucunda Zwingli'nin bu yazıyı yazmasına sebep olmuştur. Daha önceki vaftiz ile ilgili yazılarına göre bu yazısında teolojik ve mantıksal olarak Anabaptistlerin bakış açısını zayıflatma ile ilgilenmiştir.

Die beiden Predigten Zwinglis in Bern (Ocak 1528). (Zwingli'nin Bern'deki iki vaazları). Bern'de bulunduğu esnada vermiş olduğu vaazlardır. Kısa sürede basılarak metin haline getirilmiştir. Bu yazısıyla tüm imanlılarla aynı fikirde olduğunu göstermek için Hristiyan amentüsünü yorumlamıştır. Zwingli'nin inancını özet olarak açıklamaya çalışmış, dolayısıyla düşünce yapısının bir örneğidir. Yazısında Tanrının niteliklerine dayanarak yaratıklara duyulan her türlü güveni değersiz olarak tanımlamıştır. Tanrı bilgeliği ile dünyayı yönetir dolayısıyla insanların Mesih ile kurtuluşu Tanrının bu niteliğinin bir sonucudur. Bu da yalnız ilahi olana güvenmenin kurtuluş sağlayacağı ilkesini doğrulamıştır. Ayrıca bu yazısında Mesih'in göğe yükselmesi doğrultusunda son akşam yemeği konusuna uzun bir şekilde yer vermiştir.

Fidei Ratio ad Carolum Imperatorum (Temmuz 1530). Zwingli'nin imparator V. Karls'a göndermiş olduğu inanç metni.

Zwingli'nin Eski Ahit tercüme ve tefsirleri:

Erläuterungen zur Genesis (Mart 1527). Tekvin üzerine açıklamaları.

Erläuterungen zum Exodus (Eylül 1527). Çıkış üzerine açıklamaları.

Übersetzung des Buches Hiob (Subat 1530). Eyub kitabının tercümesi.

Übersetzungen der Psalmen und Erläuterungen zu einzelnen Stellen. (1525 ve 1532).
Mezmurlar tercümesi ve açıklamaları.

Jesaja-Erklärungen (Temmuz 1529). İşıya açıklamaları.

Jeremia-Erklärungen (Mart 1531). Yeremya açıklamaları.

Erklärungen zu den Propheten Ezechiel und Daniel sowie den zwölf Kleinen Propheten (1528). Hezekiel, Daniyel On İki Küçük Peygamber kitaplarının açıklamaları.

Üçüncü Bölüm

Huldreich Zwingli'nin Reform Teolojisi

1. Zwingli'nin Hristiyanlık Anlayışına Dair Görüşü

1.1. Tanrı ve İman Anlayışı

Zwingli'ye göre Tanrı'nın yaratıcı olarak takdir edilmesi her türlü yaratılmışlara tapınmaya karşı mücadele etmek anlamına gelmektedir. Bu konuda edinmiş olduğu tecrübeler kendisinin de mücadele etmesine sebep olmuş dolayısıyla Tanrı anlayışı onun düşüncesinde ön plana çıkmıştır. Kutsal Kitap'taki Tanrı ile ilgili ifadeler Zwingli'nin Tanrı anlayışının ciddi anlamda şekillenmesine sebep olmuştur. Nihayetinde kendisi Tanrı'nın bilgisini doğru bilgileri tahrif eden insanlardan değil Tanrı'nın kendi sözünde yani Zwingli'nin ifadesiyle de Tanrı'nın ağzından çıkanda aranması gerektiğini iddia etmiştir. Fikirlerinin çıkış noktası ise birbirine bağladığı tanrının kendisini İsrail'e tanıtması meselesi ile Tanrı'nın insan bedenine büründüğü meseledir. Bu iki meseleden Tanrı'nın tüm varoluşun ve tüm iyiliğin kaynağı olduğunu çıkarmıştır. Yaratıcı olan Tanrı kendisini her şeyi kuşatan olarak ortaya koymuştur. İyilik ve sevgi ise ilahi nitelikler değil Tanrı'nın özüdür. Nihayetinde Tanrı'nın Tanrı olarak tanınması insan için ilahi bir talep değil aksine yalnız güvenilir olana güvenmeye iyi niyetli bir davettir.¹⁹⁷

Zwingli'nin hayatındaki kavgalar, temelde teolojisinin ilahi iyilik teolojisi olduğu gerçeğini arka plana itmiştir. Zwingli, Tanrı'nın yarattığı kişilere lutüfkarlığından faydalansınlar diye durmaksızın cömert olduğunu vurgulamıştır. İlahi iyiliğin zirvesinde ise insanları karşılıksız olarak günah yükünden kurtardığı Mesih meselesi bulunmaktadır. Oğlunu insanlık için feda eden Tanrı insanlığa olan merhametini ve cömertliğini açık bir şekilde kanıtlamıştır. Oğlunu vermesiyle her şeyini veren Tanrı'ya inananlar; varlık, yaşam, güç ve taşan bir bereket olarak görmüştür. Böylelikle inananlar içlerindeki imandan dolayı yüreğinde hissettikleri Tanrı'yı çeşitli isimlerle adlandırmışlardır. Dolayısıyla Zwingli iman eklenmedikçe

¹⁹⁷ Barth, *Die Theologie Zwinglis*, 28; Samuel Macauley Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, c. III (Philadelphia: Heidelberg Press, 1929), 62-65; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 93-94.

Tanrı bilgisi ile bu zamana kadar söylediklerinin anlamsız olacağını kabul etmiştir. Görüşlerini ilahi sözlere dayandıran Zwingli kimsenin onu Tanrı bilgisine ilişkin öğretilerini insani telkinlere dayandırmakla suçlayamayacağını da ifade etmiştir.¹⁹⁸

Netice itibarıyla Zwingli Tanrı kavramını; Tanrı'nın kendisini yalnız gerçek Tanrı, yaşam, ışık, güç, nazik, cömert ve kurtarıcı olarak tanınmasına izin veren olarak anlamıştır. Dolayısıyla Zwingli Tanrı'ya karşı bunları hissetmeyen bir kimsenin asla ona iman edemeyeceğini, başvuramayacağını ve tüm kalbiyle onu sevemeyeceğini iddia etmiştir.¹⁹⁹

Zwingli iman meselesinde ise Mesih'in insanlık için kendisini feda etmesi onların hayatı ve ölümünü belirleme hakkı etmesine değinmiştir. Bu durumu da Zwingli Mesih'in komutan ve insanlığın da onun görevindeki askerleri olması şeklinde tanımlamıştır. Orta Çağ'ın sonlarında savaşta sınırsız yetkiye sahip olan komutana karşı birliği bağlı ve aralarında sağlam bir güven ilişkisi mevcuttu. Zwingli de Hristiyanların inancını bu şekilde tasvir etmiştir. Bununla birlikte imanda Mesih'in yönetimine olan güvenden daha çok Tanrı ile barışmanın kabulü ispatlanmak istenilmektedir. Netice itibarıyla Zwingli'ye göre iman Mesih'in erdemine ve insanın kendisine fayda sağladığına güvenmedir. Bu güven ise her şeyin Tanrı'nın gözetimi aracılığıyla yönetilmesi ve düzenlenmesi²⁰⁰ ile gerçekleşmektedir. Bu durum ise ancak kişinin iman konusunda her şeyi Tanrı'nın yaptığını bilmesi yani tam anlamıyla kendini Tanrı'ya bırakıp güvenmesiyle olmaktadır.²⁰¹

2. İbadete Dair Görüşü: Sakramentler

Latince sacramentum sözcüğünden türetilen sakrament kelimesi Latince yemin, vaat gibi anlamlara gelir ve Hristiyanların kutsal ayinlerini ifade etmektedir. Zwingli sakramenti giriş töreni veya yemin olarak ifade etmiştir. Dolayısıyla sakrament kişileri günahattan uzaklaştıran ve kutsayan bir şey değil ancak imanın bir sembolüdür.²⁰²

¹⁹⁸ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 94; Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, 1929, III:73-75.

¹⁹⁹ Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, 1929, III:75.

²⁰⁰ Bu görüşünü Yuhanna 6:44'deki "Beni gönderen Baba bir kimseyi bana çekmedikçe, o kimse bana gelemes." cümlesine dayandırmıştır.

²⁰¹ Gottfried W. Locher, "Grundzüge der Theologie Huldrych Zwinglis im Vergleich derjenigen Martin Luthers und Johannes Calvins: Ein Überblick", *Zwingliana* 12, sy. 7 (1967): 495-497; Z. II/182.

²⁰² Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, 1929, III: 181-182; Z. IV/190.

Ancak Zwingli'ye göre sakramentler Mesih tarafından tesis ve kabul edilmesi sebebiyle kutsaldılar. Aynı zamanda geçmişteki bir olaya tanıklık etmelerinden dolayı son derece önemli şeyleri temsil etmektedirler. Sakramentlerde semboller ve ifade edilen olaylar arasında benzetme vardır. Aynı zamanda sakramentler iman üzerinde düşünülmesine yardımcı olur. Zwingli sakramenti inanan ve Tanrı arasında bir yemin olarak inanan kişinin kiliseye olan sadakatını halka açık bir göstergesi olarak tanımlamıştır. Ayrıca Zwingli sakramentlerin kişinin Mesih'in askeri olduğunu kiliseye kanıtladığı işaret veya tören olduğunu da ifade etmişti.²⁰³

2.1. Zwingli'nin Kabul Ettiği Sakramentler

Zwingli'ye göre Mesih insanlığa yalnız vaftiz ve son akşam yemeği sakramentini bırakmıştır. Vaftiz ile kişi yaşantısını Mesih'in yoluna göre şekillendireceği yönünde bir işaret alırken son akşam yemeğinde Mesih'in insanlığın kurtuluşu için kendisini feda etmesine karşılık Tanrı'ya şükran duyduğunu ve Mesih'in ölümüne duyulan güveni tasdiklediğini kanıtlamaktadır.²⁰⁴

2.1.1. Vaftiz

Yunanca baptein kelimesinden gelen vaftiz kelimesi batırmak veya yıkamak anlamına gelmektedir. Vaftiz bir kişinin kiliseye üye olmasını sağlayan suya dalma ayinlerini ifade etmektedir.²⁰⁵

Zwingli insanların suya olmadığı halde özel bir güç atfettiklerini bunun yanı sıra Juhanna 3:5 pasajını farklı anladıklarından dolayı vaftizi sakrament haline getirdiklerini iddia etmiştir. Zwingli vaftiz kelimesinin Kutsal Kitap'taki dört farklı anlamından bahsetmiştir. Bu anlamlardan birincisi dini bir yaşam sürme yükümlüğünü ifade eden suya daldırmadır. İkinci anlamı kişinin Tanrı'yı tanıdığı ve bağlandığı ruhun vaftizidir. Üçüncü anlamı suyla yapılan vaftiz öğretisinin duyurulmasıdır. Dördüncü anlam ise

²⁰³ James F. White, *The Sacraments in Protestant Practice and Faith* (Nashville: Abingdon Press, 1999), 19; Nathan R.Kerr, *The Encyclopedia Of Protestantism*, c. 4 (New York London: Routledge, 2004), 12; Opitz ve Saxer, *Zwingli lesen*, 283-285.

²⁰⁴ Jaques Courvoisier, *Zwingli: A Reformed Theologian* (Richmond, Virginia: John Knox Press, 1963), 64; Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, 1929, III:184.

²⁰⁵ J.D.C. Fisher, "Baptism", *A Dictionary of Liturgy & Worship*, ed. J.G. Davies, (New York: The Macmillan Company, 1972), 44.

kurtuluşu mümkün kılan manevi imandır, dolayısıyla vaftiz değil yalnız iman ile kurtuluş sağlanabilir.²⁰⁶

Zwingli vaftiz töreni ve suyunun asli günahı ortadan kaldırma gücünü reddetmiştir. Zira Mesih çarmıhta tüm insanlığın günahının kefareti sağlamıştır. Zwingli suçu ima eden ilk günahı yalnız bir hastalık olarak görmüştür. Geleneksel öğretiler ve Luther'in aksine Zwingli dışarıdan uygulanan hiçbir şeyin kişiyi temizlemeyeceğini dolayısıyla vaftizin lütuf aracı olmadığını savunmuştur. Zwingli Evharistiya gibi vaftizin de sembolik bir anlam taşımasından dolayı bir etkiye sebep olamayacağı görüşünde olmuştur. Vaftiz ile kişinin tanrıya ait olması ve ona göre hayatını şekillendirip Mesih'in yolunda gideceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla Zwingli vaftiz için kişinin halka açık bir şekilde tanrıya bağlanmasını ilan ettiği bir yeminin ve yeni bir hayatın başlangıcı olduğunu ifade etmiştir. Bu anlamda Zwingli vaftizi tarikata yeni katılan kişinin rahip elbisesinin anlamını ancak cübbeyi giydikten sonra öğrenebileceğine benzetmiştir. Ayrıca iman etmeyen bir kişi bin kez suda yıkansa bile bu durum ona bir şey kazandırmayacağından iman zorunludur. İmanı güçlü bir kişinin ise vaftize ihtiyacı yoktur ancak imanının yetersiz olduğunun düşünenler ise vaftiz olduklarında dışsal olarak suyla yıkandığını içsel olarak ise imanla yıkandıklarını hisseder. Sonuç itibarıyla Zwingli'ye göre ruh vaftiz suyu ile değil Kutsal Ruh sayesinde temizlenir.²⁰⁷

Katolikler, Lutheryanlar ve Anabaptisler Zwingli'ye göre farklı görüşte olmuştur. Katoliklere göre yeni doğusu simgeleyen vaftiz; vicdanı ve günahı temizler dolayısıyla kurtuluş için gereklidir. Luther'e göre kişiye vaftiz dışsal olarak ifade ettiği şeyi kutsal ruhun içsel bir şekilde yaptığının bilincini verir. Ayrıca vaftizin şekilsel görünümüyle ölüm ve yeniden dirilmeyi ifade eder. Vaftizin günahları bağışladığını, inanan ve vaftiz olan kişinin kurtulacağını savunmuş, kilise de uyguladıkları vaftiz sakramentinde imana yer verilmemesi onun için eleştiri konusu olmuştur. Anabaptistler de vaftiz ile günahların bağışlandığını kabul etmiş ayrıca kişiyi emin kılan ve ne yapıldığının işaretinin bilincini verdiği görüşünde olmuşlardır. Calvin ise vaftizi bütün

²⁰⁶ Mira Baumgartner, *Die Täufer und Zwingli: eine Dokumentation* (Zürich: Theologischer Verlag, 1993), 124; Z. IV/191.

²⁰⁷ Samuel Macauley Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, c. II (Philadelphia: Heidelberg Press, 1922), 5, 27; W. P. Stephens, *The Theology of Huldrych Zwingli* (Oxford: Clarendon Press, 1986), 195; Opitz ve Saxer, *Zwingli lesen*, 174; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 115; G. R. Potter, *Zwingli* (Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 1976), 189; Z. IV/192.

günahları bir daha kişinin karşına çıkmayacak şekilde silindiğini açıklayan mühürlü bir dokümana benzetmiştir. Calvin günahların bağışlanmasının vaftizin bir sonucu olarak görürken Zwingli kişinin imanını insanlar karşısında tasdik ettiği bir sembol olarak görmüştür. Ayrıca Zwingli'ye göre ise vaftiz Mesih'in askeri olarak onun altında sadık bir şekilde savaşmaya hazır olmayı simgelemekteydi.²⁰⁸

2.1.1.1. Bebek Vaftizi

Radikallerle olan tartışmalardan önce Zwingli yazılarında vaftiz gibi meseleler yerine daha çok iman meselesini ele almıştır. Ancak Anabaptistlerle meydana gelen anlaşmazlıklar Zwingli'nin vaftiz üzerine yoğunlaştığı yazılarını yazmasına neden olmuştur. Zwingli'nin bebek vaftizine karşı tutumu da tam olarak açık değildir. Vaftizin imanı güçlendirdiğine inanmış ancak iman verebileceğini reddetmiştir. İlk zamanlar Zwingli vaftizin imanı güçlendirdiğine inanması sebebiyle inanma kabiliyeti bulunmayan çocukların daha sonra vaftiz edilmesi gerektiğini düşünmüştür. Daha sonra da bu görüşünden vazgeçerek Luther ve Calvin gibi bebek vaftizini kabul etmiş ve Kutsal Kitap'tan argümanlar ile savunduğu yazılar yazmıştır. Öncelikle Çocuk vaftizini sünnete benzeterek vaftizin Hristiyanların sünneti²⁰⁹ olduğunu ifade etmiştir. Geçmişte sünnet imanın bir sembolü²¹⁰ olsa da bebekler ilerde iman edecekleri için sünnet edilmiştir. Aynı şekilde Zwingli de gelecekte iman edecekleri için bebek vaftizini kabul etmiştir. Zwingli ikinci olarak vaftizi Anabaptistlerin iddia ettiği gibi Matta 28:19 değil Vaftizci Yahya'ya dayandırmıştır. Vaftizci Yahya insanlardan inanacaklarına ve hizmet edeceklerine dair bağlılık sözü olarak gelecek olan Mesih üzere vaftiz etmiştir.²¹¹ Anabaptistler Yahya'nın ve Mesih'in vaftizi arasında ayrıma giderken Zwingli ve daha sonrasında Calvin de bir tutmuştur. Müjdenin duyurulması ona göre Vaftizci Yahya ile başlamıştır. Farklı bir vaftiz anlayışı olsaydı Mesih'e bu konuda öncülük yapamazdı. Bu şekilde Zwingli daha sonra inanacak olan kişilerin bu amaçla vaftiz edilebileceği fikrine ulaşmıştır. Üçüncü olarak Mesih havarilere çocuklara engel olunmamasını ve kendisine gelmesine izin verilmesini emretmiştir.²¹² Dolayısıyla Zwingli'ye göre bir kişi Mesih adına çocukların vaftiz edilmelerini yasaklarsa onların Mesih'e gelmelerini

²⁰⁸ Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, 1922, II:28; Stephens, *The Theology of Huldrych Zwingli*, 198; Hakan Olgun, *Luther ve Reformu: Katolisizm'i Protesto* (Ankara: Fecr Yayınları, 2001), 177; Muhammet Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler* (Bursa: Emin Yayınları, 2012), 61-64.

²⁰⁹ Koloseliler 2:11.

²¹⁰ Romalılar 4:11.

²¹¹ Elcilerin Isleri 19:4.

²¹² Markos 10:13-16; Karl Barth, *Die Theologie Zwinglis*, 240.

de yasaklar. Kutsal Kitap'a göre Hristiyan çocuklar Tanrı'ya aittir bu sebeple bu aidiyet vaftiz ile ifade edilir. Böylelikle bebek vaftizi çocukların ve ebeveynlerin dini bir yaşam sürdürmesini sağlar.²¹³

Anabaptistler Kutsal Kitap'ta bebek vaftizine dair pasajlar bulamadıkları ve papanın icadı olarak görmeleri sebebiyle kınamışlardır. Vaftiz için iman şartının olduğu görüşüne sahip olmaları sebebiyle bebek vaftizini reddetmişlerdir. Ayrıca bebeklerin vaftiz olmadan Mesih'in kanıyla kurtuluşa erebileceklerini savunmuşlardır. Daha önce bebek vaftizini desteklemeyen Zwingli bu kişilerin iddia ettiği gibi hiçbir zaman bebek vaftizini papa veya şeytan işi olarak görmemiştir.²¹⁴

Zwingli muhaliflerin bebek vaftizi ile ilgili bu itirazlarını cevaplandırmaya çalışmıştır. Öncelikle Anabaptistlerin de iddia ettiği gibi Zwingli bebek vaftizinin Kutsal Kitap'ta ne emredildiği ne de yasaklandığı konusunu doğrulamıştır. Ancak bu iddiaya karşılık Zwingli vaftizin sünnet gibi olduğunu, yukarda da bahsi geçtiği gibi vaftizci Yahya'nın insanları Mesih üzere vaftiz etmesi ve Pavlus'un tüm ev halkını vaftiz etmesiyle bebek vaftizini kanıtlamıştır. Ayrıca muhalifler havarilerin bir kimseyi vaftiz etmeden önce kişinin imanı olup olmadığını sorguladıklarını iddia etmişlerdir. Zwingli ise buna karşılık havarilerin vaftiz edecekleri kişiye bu soruyu her zaman sormadığını ifade etmiştir. Bir diğer itirazları ise Kutsal Kitap'ta iman edip vaftiz olanların kurtulacaklarından iman etmeyenlerin hüküm giyeceğinden bahsetmesi²¹⁵ öncelikle imanın olması gerektiğini aksi taktirde bir karganın vaftiz edilmesinden bir farkın olmayacağını çıkarmışlardır. Zwingli bir önceki itirazda bu konuyu ele almış ayrıca burada çocuklardan değil vaazı dinleyip inanan veya kaçınan yetişkinlerden bahsedildiğini açıklamıştır. Diğer itirazlarında ise herkesin suya daldırmadan önce imanını açıkça itiraf etmesinin daha etkili olduğunu iddia etmişlerdir. Zwingli ise bu durumda bir kişinin çocukken vaftiz edilmesinin hiç edilmemesinden imanı öğrenmesinde kolaylık sağlayacağını ifade etmiştir.²¹⁶

²¹³ Opitz ve Saxer, *Zwingli lesen*, 170; Stephens, *The Theology of Huldrych Zwingli*, 194-196; Stephens, *Zwingli*, 86; Mira Baumgartner, *Die Täufer und Zwingli: eine Dokumentation*, 129; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 115; Z. IV/192-228; Courvoisier, *Zwingli: A Reformed Theologian*, 65.

²¹⁴ Philip Schaff, *History of the Christian Church*, c. 8 (Michigan: Eerdmans Publishing Company, 1950), 76; Z. IV/192.

²¹⁵ Markos 16:16.

²¹⁶ Opitz ve Saxer, *Zwingli lesen*, 172-173; Z. VI kısım I/9.

Zwingli “In catabaptistarum strophas elenchus” adlı yazısında vaftiz ile ilgili çocukların Tanrı’ya ait olması görüşüne insanlığın Tanrı ile olan ahdini eklemiştir. Tanrı Hz. Nuh ile olan ahdini Hz. İbrahim’le yapılan ahdin işareti sünnetle yenilemiştir. İsrail halkı ile antlaşma yapan Tanrı Hristiyanlarla da yapmış böylelikle bir halk ve kilise oluşturulmuştur. Bu antlaşmada eski ve yeni ahdi birleştirmesi sebebiyle aralarındaki fark sınırlıdır. Sonuç itibarıyla Zwingli çocukların da bu kutsal halktan dışlanamayacağı için yapılan yeni anlaşmadaki işaretin kilise ve Mesih’e ait olmayı simgeleyen bebek vaftizi olduğunu vurgulamıştır.²¹⁷

2.1.1.2. Zwingli’nin Hazırladığı Vaftiz Töreni Metni

Leo Jud tarafından hazırlanan Zürih’teki en eski vaftiz töreni metnine ilk zamanlar Zwingli de uymuştur. Daha sonra bu metinde mevcut olan çocuğa üfürülmesi, alınına ve göğsüne haç işareti yapılması, ağızına tuz konması, kulak ve burun deliklerine tükürülme gibi Katolik uygulamalarını Zwingli insanların uydurdukları sihire benzeterek reddetmiştir.²¹⁸

Böylelikle Zwingli Tanrı sözü içermeyen bu uygulamaları kaldırarak yeni bir vaftiz töreni düzeni hazırlamıştır. Onun düzenlediği bu törende rahip öncelikle “*Tanrı'nın adıyla. Amin! Yardımımız yeri ve göğü yaratan tanrının gücüyle gerçekleşir.*” dedikten sonra vaftiz ebeveynlerine çocuğu vaftiz ettirmek istediklerine dair onayı sorulur. Devamında Tanrı’nın Mesih aracılığıyla tüm insanlığın kurtuluşu ermesini istediği vurgulanarak hep beraber çocuğa dua edilir. Rahip Mesih’in çocukların kendisine getirilmesini emrettiğini ve devamında onları kutsadığı pasajları okur. Vaftiz ebeveynlerine vaftiz edilmesini onayladıklarına dair tekar bir soru sorduktan sonra çocuğu Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz eder. Ardından rahip çocuğa Tanrı’nın huzurunda giyinmiş olduğu beyaz elbise gibi saf ve kirlenmemiş bir vicdan ile çıkması için dua eder.²¹⁹

2.1.2. Evharistiya

Mass, Komünyon Ayini, Rabbin Sofrası, Son Akşam Yemeği ve Kutsal Ayin gibi anlamlarda da kullanılan Evharistiya tüm Hristiyanlar tarafından uygulanan

²¹⁷ Z. VI kısım I/14.

²¹⁸ Z. IV/193-200.

²¹⁹ Baumgartner, *Die Täufer und Zwingli: eine Dokumentation*, 133-136.

Hristiyanlığın temel ibadetlerinden birdir. Yunanca “euharistia” kelimesinden gelen Evharistiya “şükran” anlamına gelerek Mesih’in havarilerle birlikte yediği son akşam yemeğini ifade etmektedir.²²⁰ Son akşam yemeği ise Kutsal Kitap’ta su şekilde anlatılır: Yemek esnasında İsa eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve öğrencilerine verdi. Alın, yiyin bu benim bedenimdir. Sonra bir kâse alıp şükretti ve bunu öğrencilerine vererek, hepimiz bundan için çünkü bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan ahdin kanıdır.²²¹

Katolik Kilisesinin Evharistiya ile ilgili görüşü Mesih’in hazır bulunduğu ayrıca bedeni ve kanının ekmek ve şarapla değiştiği (Transsubstantiation) şeklinde olmuştur. Luther ise Katolıklara yakın görüş benimseyerek Mesih Evharistiya’da hazır bulunduğunu ancak ekmek ve şarabın beden ve kanına dönüşmediğini dolayısıyla ekmek ve şarabın cevherinin ve Mesih’in bedeni ve kanının cevherinin birlikte bulunduğunu (Consubstantiation) iddia etmiştir. Calvin’e göre ise Mesih ekmek ve şarapta madden bulunamaz ancak kişiler Mesih’in bedeni ve kanı ile manevi olarak beslenir.²²²

Son akşam yemeği ile ilgili Zwingli’nin görüşleri ise Zürih öncesi dönemine dayanmaktadır. Zwingli Mesih’in çarşıdaki tek seferlik kurbanıyla insanlığın tüm günahlarının bedelini ödediğinden beri başka kurban yapılamayacağı görüşünde olmuştur. Dolayısıyla ona göre bu ayin kurban ayini değil, kurbanın bir anısı ve Mesih’in insanlığa kanıtladığı kurtuluşun güvencesidir. Kurban meselesinin reddi ile Zwingli’nin Luther veya diğer reformcular arasında büyük bir görüş farklılığı yoktur. Ancak Mesih’in son akşam yemeğinde hazır bulunması konusunda ise farklılıklar ilerleyen zamanlarda belirginleşmiştir.²²³

Zwingli öncelikle son akşam yemeğinin imanın olduğu yerde doğru bir şekilde karşılanabileceğine inanmıştır. Ona göre son akşam yemeği Mesih tekrardan yeryüzüne dönene kadar onun ölümünün karşılığı olan lütuf ve hediyesinin övülmesi için verilmiştir. Zwingli’ye göre bunu da ancak Mesih’in ölümünün kurtuluş için

²²⁰ Monika K. Hellwig, “Eucharist”, ed. Lindsay Jones, Mircea Eliade ve Charles J. Adams, *Encyclopedia of Religion*, 2. bs., c. 5 (Detroit: Macmillan Reference USA, 2005), 2876-2877.

²²¹ Matta 26:26-28. Diğer sinoptik İncillerde geçen benzer ifadeler için bkz. Markos 14:22-24, Luka 22:19-20.

²²² Ahmet Hikmet Eroğlu, “Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları”, *Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (1999): 445-453.

²²³ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 118; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 221.

gerçekleştiğine inanan kişiler ilan edebilir. Ayrıca ekmek ve şarabın güç ve mutlulukla beraber zayıf imanı güçlendirdiğini ancak yemeğe iman olmadan katılanları ise ruhun kötülüğü ve hastalığa sevk edeceğini ifade etmiştir.²²⁴

1524 yılında Zwingli son akşam yemeği ile ilgili görüşünü belirleyen önemli bilgiler elde etmiştir. Bunlar Mesih'in yemek sırasında öğrencilerine söylediği sözlerin anlamları ile ilgilidir. Zwingli son akşam yemeğini Juhanna İncil'ine dayandırarak manevi karakterinden emin olmuştur. Dolayısıyla "Bu benim bedenimdir" cümlesindeki bedenimdir ifadesini kendi gerçek anlamında değil temsil etmek veya göstermek anlamında yorumlanması gerektiğini savunmuştur. Mesih ekmek ve şarabın, beden ve kanı ile birlikte insanların kurtuluşu için kendini feda etmesini, temsil veya işaret ettiğini söylemek istemiştir. Zwingli, Felemenk hümanist Cornelius Hoen'in (1440-1524) Luther ve Oekolampad'a da göndermiş olduğu mektubundan etkilenmesiyle "bedenimdir" kelimesini yorumlayarak işaret etmek anlamında anlaşılması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca sakramenti bir lütuf aracı olmadığından reddetmiştir.²²⁵

Zwingli'nin Luther ile son akşam yemeği hakkındaki görüşleri gittikçe zıtlaşmaya başlamıştır. Zwingli 1526 yılında "Eine klare Unterrichtung vom Nachtmahl Christi" adlı Almanca yazısıyla laiklere yönelmiştir. Bu yazısında Mesih'in hazır bulunmasıyla ilgili öğretiyi eleştirmiş kendine ait sembolik düşüncesini savunmuştur. Öncelikle "bedenimdir" kelimesi kendi anlamıyla alınmış olsaydı beden ve kanın gerçek manada hem görülmesi hem de tadılması gerektiğini iddia etmiştir. Diğer taraftan Erasmus gibi Zwingli de Yuhanna 6:63'e göre yaşam veren ruh olduğu dolayısıyla kurtarıcı olan Kutsal Ruh'un dışsal şeylere ihtiyaç duymadığını vurgulamıştır. Zwingli son akşam yemeğini algılanamayan ve manevi bir olayı temsil eden bir süreç olarak iddia etmesi, bu anlayışının sembolik bir yorum olarak görülmesine neden olmuştur. Bununla birlikte Zwingli Mesih'in iki doğası arasında keskin ayrıma gitmiştir. Mesih göğe yükseldikten sonra fiziksel olarak cennette bulunması sebebiyle son akşam yemeğinde bedensel olarak bulunamaz. Her insanda olduğu gibi Mesih'in de birden fazla yerde bulunması engellenmiştir.²²⁶

²²⁴ Opitz ve Saxer, *Zwingli lesen*, 104.

²²⁵ Farnet, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:228; Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 221-222; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 119.

²²⁶ Z. IV/775-777; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 119-120.

Zwingli son akşam yemeğinde Mesih'in hazır bulunmasını reddetse de verilen kurtuluşun mevcudiyetini reddetmez. Dolayısıyla Zwingli'ye göre son akşam yemeği Mesih'in ölümünün minnetle hatırlanmasını ve topluğun imanlarını itiraf ederek Mesih'in ölümüyle kurtuluşa erdiklerini ilan etmesidir.²²⁷

2.1.2.1. Marburg Görüşmesi 1529

Luther'e göre sembolik anlayışı savunan Zwingli papanın takipçilerinden daha çok tehlike arz etmekteydi. Luther Evharistiya ile olan tartışmaya dini bir yorum getirirken Zwingli geleneksel öğretilerin kalıntılarında gerekçelerle ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Luther'in görüşü tehdit altında olduğunu fark etmesi üzerine sonraki yazılarında Mesih'in fiziksel olarak hazır bulunması ve onu temsil eden ekmek ve şarabın içinde kurtuluşu sunduğu konusyla ilgilenmiştir.²²⁸

Zwingli Hessenli Philip'in davet ettiği 1529 yılındaki Marburg Görüşmesi'ne Luther'i ikna edebileceği ümidiyle görüşmeyi kabul ederken Luther bu görüşmeye hükümdarının baskısıyla katılmıştır. Marburg'da Zwingli Oekolampad ile birleşirken Luther Philipp Melanchthon'la²²⁹ birleşmiştir. Daha önce Luther ve Zwingli'nin konuları kapsamlı bir şekilde mektuplaşarak tartışmış olmaları Marburg'da tekrarlanarak görüş birliği olmadan da ayrılığa düşmelerine sebep olmuştur. Zwingli Luther'e birbirlerini din kardeşleri olarak tanımlarını teklif ederken Luther bunu gerçek Hristiyanların onlarla iletişimi olmaması gerektiği gerekçesiyle reddetmiştir. Zwingli'ye göre Luther'in son akşam yemeği ile ilgili görüşü İncil ile yeterince tutarlı değildir. Luther'e karşı Mesih'in "Bu benim bedenimdir" cümlesiyle gerçek ve somut anlam yerine mecazi anlamını savunmuştur. Zwingli'nin "bedenimdir" sözcüğünün bedeni sembolize ettiğini ifade etmesi karşısında Luther İncil'de geçen bu ifadeyi gerçek anlamıyla yorumlamış, Zwingli'nin sakramenti değersizleştirdiği ve Mesih'in bulunmadığı bir anma törenine dönüştürdüğü şeklinde eleştirmiştir. Luther Mesih'in gerçek bedeni ve kanının ekmek ve şarabın içinde ve altında bulunduğunu kabul etmiş olsa da ekmek ve şarabın cevherinin değişmediğine inanmıştır. Dolayısıyla Mesih'in

²²⁷ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 222; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 120-121.

²²⁸ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 121.

²²⁹ Gerçek ismi Philipp Schwartzerdt olan ve 1497-1560 yılları arasında yaşamış filozof, teolog ve hümanisttir. Alman Reformasyonu'nun önemli şahsiyetlerinden olan Melanchthon Luther'in yazılardan etkilenerek Loci Communes ve Apology yazısını yazmıştır. (Ralph Keen, "Melanchthon, Philip", ed. Hans J. Hillerbrand, *The Encyclopedia Of Protestantism*, c. 3 (New York London: Routledge, 2004), 1287-1288).

bedeni ve kanının cevheri ile ekmek ve şarabın cevherinin birlikte bulunduğu görüşünde olmuştur.²³⁰

Siyasi yetkililerin talimatlarıyla teologlar ortak inançlarını içerdiği on beş maddelik Marburg tezini oluşturmuşlardır. Üçleme, vaftiz, inanç, kurtuluş meselesi, günah çıkarma, vaaz ve kilise gelenekleri gibi meselelerde ortak görüşlere sahip olmuş olsalar da on beşinci maddede son akşam yemeğinde Mesih'in gerçek bedeninin ve kanının ekmek ve şarapta bedensel olarak mevcut olup olmadığı konusunda ayrılığa düşmüşlerdir. Böylelikle Protestanları birleştirmede başarısızlığa sebep olan son akşam yemeği anlaşmazlığı olmuştur. Marburg Görüşmesi ile de tüm Protestanlar arasında siyasi bir anlaşmanın imkânsızlığı ortaya konmuştur. Bu başarısızlık kısmen de olsa daha sonra karşı reform hareketinin başarısına zemin hazırlamıştır.²³¹

2.2. Zwingli'nin Kabul Etmediği Sakramentler

2.2.1. Konfirmasyon

Konfirmasyon ile ilgili Zwingli 1523 yılından itibaren yorumlar yapmaya başlamıştır. Zwingli de diğer reformcular gibi konfirmasyonun kutsallığını reddetmiştir. Uygulanan hareketlerin Mesih'e mi yoksa insanlara mı ait olduğu konusunda ayırt edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla Kutsal Kitap'ta da konfirmasyon ile ilgili bir bilgi verilmediğini iddia etmiştir. Ancak Zwingli anne, baba veya vaftiz ebeveynleri aracılığıyla inancını itiraf eden çocukların ergenlik çağına geldikten sonra inançlarını kendilerinin itiraf etmelerini savunmuştur. Bunun için ise yılda iki kez Paskalya ile sonbaharda vaftiz yeminlerini tazelemek için bir araya toplanarak kilise eğitimi alınması gerektiği görüşünde olmuştur.²³²

²³⁰ Eroğlu, "Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları", 446-449; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 88-89; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:371; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 121-122.

²³¹ Timothy George, *Reformcuların Teolojileri*, 240-241; Farner, *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*, 4:337; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 122-127.

²³² Georg Kretschmar, "Firmung", *Theologische Realenzyklopädie*, ed. Gerhard Krause ve Gerhard Müller, c. 11 (Berlin: Walter de Gruyter, 1983), 200; Bjarne Hareide, *Die Konfirmation in der Reformationszeit: Eine Untersuchung der lutherischen Konfirmation in Deutschland 1520-1585* (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1966), 112-113.

2.2.2. Günah İtirafı

Konfirmasyon'da olduğu gibi günah sakramenti de 1523 yılından itibaren kutsallığını yitirmiştir. “*Rab’be karşı suçlarımı itiraf edeceğim dedim, sen de günahımı ve suçumu bağışladın*”²³³ pasajından Zwingli günahları bağışlayan yalnız Tanrı olduğunu dolayısıyla yaraların iyileşmesi için de yalnız ona başvurulması gerektiği fikrine ulaşmıştır.²³⁴

Zwingli’ye göre günah yalnız Tanrı ve Mesih aracılığıyla bağışlanır. Her kim bağışlamayı yaratıklara müsaade ederse Tanrı’nın şerefini elinden alarak başkasının eline verir. Bu durum ise Zwingli’ye göre putperestliktir. Bu nedenle rahibe yapılan günah itirafı, günahların affedilmesi yerine rahipten alınan bir öğüt veya tavsiye olarak görülmelidir. Ayrıca Mesih insanlığın tüm acılarını üstlenmiştir dolayısıyla her kim tövbe işini onaylarsa Tanrı’ya küfretmiş olur. Zwingli’ye göre Tanrı’ya şükredip güvenen, günahlarından dolayı Tanrı önünde üzüntü duyan ve komşu veya bilirkişiyeye günahını öğüt almak için itiraf ederse kişi yeterli günah itirafı yapmış olur. Sonuç itibarıyla böyle düşünen kişilerin yeterince itirafta bulunduğunu bu sebeple rahibe ihtiyaç duyulmadığını belirtmiştir.²³⁵

2.2.3. Yağlama

Zwingli yağlamanın insani iyilik vazifesi olduğunu ifade etmiştir. Havarilerin hastaları yağla mesh ettiği uygulamanın taklidi olması sebebiyle hastaların ziyaret edilip yaşlı kişilerin yağlanması ve Tanrı’ya onu iyileştirmesi için dua etmeyi tavsiye etmiştir.²³⁶

2.2.4. Ruhbanlık

Zwingli sözde ruha özel bir karakter yükleyen rahip takdisinin insan icadı olduğunu dolayısıyla Kutsal Kitap’ta bununla ilgili bilgi bulunmadığını iddia etmiştir. Ayrıca dışsal işaretleme hareketi olan lütuf için ellerin üzerine konulması ile ilgili

²³³ Mezmurlar 32:5.

²³⁴ Gustav Adolf Benrath, "Buße V", *Theologische Realenzyklopädie*, ed. Gerhard Krause ve Gerhard Müller, c. 7 (Berlin: Walter de Gruyter, 1981), 468; Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, 1929, III: 253.

²³⁵ Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, 1929, III:254-256; Zwingli'nin 67 tezinin 50-56. maddelerine bkz. EK 1.

²³⁶ Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, 1929, III:257.

Elçilerin İşleri 4:30 ve I. Timoteos 4:14'ten alıntılananların anlamsız olduğunu ifade etmiştir. Zwingli daha önce de belirtildiği üzere rahiplik görevinin kaldırılmasını ve ardından mallarının yoksullara verilmesini istemiştir. Ona göre Hristiyanların Mesih'ten başka rahibi olmamalı dolayısıyla kimse sonsuz rahip olan Mesih'in yerine geçemez. Ancak kelamın hizmetkârları olan piskoposlara yani Tanrı'nın sürüsüne çobanlık yapanlara uygun bir saygınlık gösterilmelidir. Zwingli'ye göre kelama hizmet etmekten başka bir şey olmayan piskoposluk bir rütbe değil bir hizmettir. Ayrıca kelamı her kim duyurursa duyursun piskopostur. Kelamı duyurmayan ise, görevini yerine getirmeyen bir kişinin nasıl ki bir belediye başkanı veyahut da yargıç olamayacağı gibi, o kişi de piskopos olmaz. Sonuç itibarıyla kelam hizmeti bir faaliyettir. Bu faaliyetle ilgilenmeyen bir kimse ise bu görevi yerine getiremez.²³⁷

2.2.5. Nikah

Zwingli Kutsal Kitap'a göre şerefli bir mesele olan ve Tanrı'nın hiçbir yerde yasaklamadığı evliliği kelamının hizmetkârlarına yasaklanmasını anlamlandıramamıştır. Bununla birlikte rahiplerin evlenmesinin yasak olmasına rağmen ücret karşılığında evlilik dışı birlikteliğe müsaade edilmesini büyük bir utanç olarak görmüştür. Zwingli'nin ilk reform faaliyetlerinden biri de 1522 yılında Konstanz piskoposuna ricada bulunduğu rahiplerin evlenebilmesi meselesi olmuştur. Ardından kendisi de 1524 yılında evlenmiştir.²³⁸

3. Zwingli'nin Kabul Etmediği Kilise Kültleri

3.1. Zwingli'nin Oruç Konusundaki Düşünceleri ve Düzenlemeleri

1522 yılında Zwingli kilisenin düzenlemiş olduğu oruç ibadeti konulu eleştirisini vaazlarında ele alması ve ihlaller Zürih'teki tartışmaların zeminini hazırlamıştır. Et yenmesi yasak olan oruç düzenlemesinde Paskalya Pazarı'ndan önce matbaacı Froschauer'in (1490?- 1564) evinde Zwingli ve birkaç kişinin katılımıyla sosis yenilmesiyle itiraz edilerek ilk karşıtlıklar başlamıştır. Amaç Hristiyanlığın özgürlüğünü ilan etme olan bu durumda iki tane sosis parçalara bölünerek dağıtılmış ve

²³⁷ Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, 1929, III:31, 257, 260; Zwingli'nin 67. tezindeki 61. madde. Ayrıntılı bilgi için bkz. EK 1.

²³⁸ R. Emmet McLaughlin, "Clergy, Marriage of", ed. Hans J. Hillerbrand, *The Encyclopedia Of Protestantism*, c. 1 (New York London: Routledge, 2004), 774; Jackson, *The Latin Works of Huldreich Zwingli*, 1929, III:257-258; Ayrıntılı bilgi için bkz. EK 1 Zwingli'nin 49. maddesi.

yenilmiştir. Zwingli kendisi de katılım sağlamış olsa da sosisten yememiştir. Buradaki kişi sayısı ve belirli vakitte bu eylemin yapılması son akşam yemeğini anımsatmıştır. Bu esnada orada bulunan bazı kişiler de daha sonra Zwingli'den bağımsız Anabaptistlere dahil olmuşlardır. Zürih'te duyulmaya başlayan bu olayın failleri cezalandırılırken, Zwingli oruç konusunda farklı fikirlerin ortaya çıkması üzerine harekete geçerek "Von Erkiesen und Freiheit der Speisen" isimli oruç konusunu ele aldığı ve düzenlediği vaazını verdiği bir yazı yayınlamıştır (**bkz. Resim 1.20.**). Bu şekilde İncil'i duyurmanın görevini üstlenerek İncil'i ve Pavlus'un mektuplarını inceleyerek ona göre Hristiyanların yiyebileceği şeyleri açıklamıştır. Zwingli oruç düzenlemesinin insanların yapmış olduğu kaldırılamayan bir düzenleme olduğunu ve oruç döneminde et yemenin zayıf kişiliklerin imanını canlandırdığını söyleyerek İncil'de yemek düzenlemesinin olmadığını iddia etmiştir. Zwingli, oruç düzenlemesinin ihlalinin günah olmadığı gibi kilisenin uyguladığı cezaların da geçersiz olduğunu vurgulayarak özgürlüğü içeren Luther'in de yazdığı tarzda vaazını içeren bir yazı yazar. Luther Hristiyanların genel konularda özgürlüğünü ele almışken Zwingli insanların mecbur kıldığı kanun ve kurallardan özgür bırakılmasını ele almıştır. Bu sebeple temel bir ayrılık söz konusuydu. Aynı şekilde Zwingli ile Erasmus arasında da farklılıklar mevcuttu. Erasmus'a göre oruç düzenlemeleri yalnız kilisenin yardımı ile mümkündü ve kargaşa olmadığı sürece oruç düzenlemelerinin sürdürülmesinde bir problem yoktu. Zwingli ise dini kurumların kötüye kullandıklarının farkında olması sebebiyle ve bu işin bireysel olarak Hristiyanlara ait olması gerektiği düşündüğü için düzenlemeleri reddetmekteydi.²³⁹

Ona göre özgürlük insanlar ve kilise tarafından ısrar edilen dini emir ve kanunlardan uzaklaştırılıp arındırılmış olmaktır. Dini otoritelerin Hristiyanlara herhangi bir ibadeti dayatmaya hakkı olmadığı gibi Hristiyanlar oruç tutup tutmama kararını kendileri vermekte özgürdürler. Her ikisi de ibadet sayılabilir ancak bunlar dini kurtuluş için zaruri değildir. Özgürlük dünyevi kurtuluş araçlarından kaçınıp Mesih aracılığıyla tanrının lütfuna ulaşmaktır. Yaratıcıya ve Mesih'e inananlar kurtuluşa erme özgürlüğüne sahiptirler. İnancın doğru olması Zwingli'ye göre dini mükellefiyetleri yerine getirmek değil, inancın dayandığı doğruluğa ve güvenilirliğe bağlıdır. Bu sebeple inancı güven ve Mesih'e teslimiyet olarak tanımlamıştır.²⁴⁰

²³⁹ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 51-53.

²⁴⁰ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 26-27.

Durumların ciddileşmesi neticesinde Zürih'teki konsey Grossmünster'in yetkilileri ve halk rahiplerinden oruç düzenlemesinin ihlali üzerine değerlendirme yapılmasını talep etmiştir. Zürih dışında diğer kantonlarda da yayılan oruç ihlali üzerinde Zwingli birçok tehdit almıştır. Durumlar piskoposlukta duyulmuş olsa da yetkililer piskoposluğun müdahalesi olmadan durumu çözmek istemiştir. Zürih'teki konsey din adamlarından yani Grossmünster Manastırı'nın başrahibi ve Zwingli'yle toplam üç halk rahibinden oluşan bir kurulun toplanmasını istemiştir. Bu toplantıda durum değerlendirilmesi yapıp orta yol bulmaya çalıştıkları esnada piskoposluk devreye girmiştir. Piskoposluğun devreye girmesiyle hedefine ulaşmak için daha fazla çabalayarak durumu mektupla izah etmiştir. Nihayetinde şehre piskoposluktan yetkililer gelmiştir. Zwingli'nin insanların koymuş olduğu kurallara ve kilise geleneklerine uymak zorunda olmadığı görüşüne karşılık, yetkili kişilere Zwingli ile tartışmaya girmemeleri yönünde talimat verilmiştir.²⁴¹

Piskoposluk heyeti karara varabilmek ve yeni dini öğretilerin tehlikelerini değerlendirmek için Zwingli hariç diğer din adamları ile birlikte şehrin yetkililerinin de olduğu bir kurul toplamıştır. Büyük Konsey sayesinde haberdar olan Zwingli fırsat yaratarak toplantıya katılmış siyasilerin karşısında kutsal yazılarda et yemenin yasak olmadığını bunun eski bir gelenekten ibaret olduğunu ve oruç düzenlemesinin yasa haline gelmemesini savunma imkanı elde etmiştir. Netice itibarıyla toplantı olumlu sonuçlanmış olsa da durum çözülememiştir.²⁴²

Yaşanan hayal kırıklığı, piskoposluğun konseyden ağır yaptırımlar ve faaliyetlerin engellenmesini istemesi neticesinde Zwingli arkadaşları ile birlikte talepte buldukları bir dilekçe yazmıştır. Bu dilekçede Zwingli özgür bir şekilde vaaz etmenin yanı sıra kendisinin de daha önce bu konuda bir mektupta itiraf ettiği ve birçok bölgede bulunan din adamlarının en önemli problemlerini oluşturan bekarlık meselesinin kaldırılmasını istemiştir. Din adamlarının o dönemlerde çocuk sahibi olmaları sıra dışı bir durum değildi. Bu sebeple Zwingli'nin de Anna Reinhard ile dört çocuğu olduğu ve sorun etmediği gizli bir evlilik yaşamış daha sonra bu evliliği 1524 yılında resmileştirmiştir.²⁴³

²⁴¹ Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:251-254.

²⁴² Finsler, *Ulrich Zwingli*, 17.

²⁴³ Opitz, *Ulrich Zwingli*, 27-28.

Piskoposluğun Zürih yetkililerinin kiliseyi koruma emri üzerine Zwingli ile aralarındaki tartışmalar tüm konfederasyonda duyulmuştur. Piskoposluğun Zwingli'yi uyarmasına karşılık Zwingli, "Apologeticus Archeteles" yazısını yazmış, kendisine dayatılan bölücülük ve dinsizliği reddetmiştir. Zwingli'nin vaazları kilisenin temelini oluşturan Mesih'ten ibaretti.²⁴⁴

O dönemler diğer bir mesele olan paralı askerlik sistemi, Mayıs'ta paralı askerlerin Fransızlar hizmetinde Bicocca Savaşı'ndan²⁴⁵ büyük bir yenilgiyle dönmesi üzerine Zwingli bir yazı yazarak uyarıda bulunmuştur. Bu yazısında İncil'den yararlanarak vatan sevgisini ele almış, geçmişteki birliklerden bahsederek din ve vatan için değil az ücret karşılığında yabancı hükümdarlar için savaştığını ifade ederek nasihat vermeye çalışmıştır. Ona göre bu sistem savaşa ve kötü ahlaka sebepti. Aynı zamanda yabancı hükümdarlar paralı askerlere siyasi çıkarları için zorla istediklerini dayatacaklardı. Mecliste 25 yıl boyunca yabancılarla ittifak ve yıllık ödemelerin reddedilmesi kararlaştırıldı. Ancak konfederasyonda mevcut askeri hizmetçilerin baskısından sonra bu karar geri alınmıştır. Zürih'in Fransızlarla ittifakı reddetmesi konfederasyonun diğer üyelerini sarsmış ve bu durumun sorumlusu olarak Zwingli'yi görmüşlerdir. Bu durum Zwingli'nin dini açıdan hareketlerini etkilememiştir.²⁴⁶

3.2. Manastır Yönetimi, Keşişlere Muhalefet ve Azizlere Tapınma Meselesi

Oruç düzenlemesi meselinden sonra manastır hayatındaki düzenle beraber keşişlere muhalefet ve azizlere tapınma problemi de meydana gelmiştir.

Zwingli'nin keşişlere karşı muhalif tavrı Grossmünster'de rahiplik yaptığı dönemlerde başlamıştır. Çok sayıda keşiş barındıran aynı zamanda yaşamını sadaka ile sürdüren manastırdaki mensuplara karşı Zwingli'nin eleştiride bulunması bir kanonun kendisini şikayet etmesiyle sonuçlanmıştır. Zwingli'ye göre keşişler eğitimsiz ve tembellikten başka bir şey yapmıyordu bu sebeple şehir başına beş rahip yeteceği görüşündeydi. Zürih'teki konsey radikal Zwingli taraftarları içinde önemli rol oynayan

²⁴⁴ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 56-57.

²⁴⁵ 1522 yılında Milano'nun kuzeyinde Fransız Kralı I. Francis ile İmparator V. Karls arasında gerçekleşen savaştır. V. Karls'ın galip geldiği bu savaş ve 1525'teki Pavia Savaşı sonrasında konfederasyonun kuzey İtalya'daki genişleme politikası sona ermiştir. bkz. Alessandra Maffioli, "Schlacht bei Bicocca", <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/008902/2014-07-02/> (02.12.2023)

²⁴⁶ Finsler, *Ulrich Zwingli*, 16-17.

Anabaptist Konrad Grebel'in de²⁴⁷ bulunduğu, bazı keşişlerin vaazlarının bölünmesi ve şehirde oluşan huzursuzluk nedeniyle keşişlere karşı konuşmayı yasaklamıştır. Bu konuda da net bir çözüm bulunamamışken şehire Temmuz 1522'de manastır kurallarına uyulup uyulmadığını gözlemleyen Franz Lambert isimli bir yabancı gelmiştir. Fraumünster Manastırı'nda Meryem'in ve azizlerin aracılığı ile tapınma için dua vaazını etmesi üzerine Zwingli vaazını bölerek tartışmaya girmiştir. Lambert'in şehirden ayrıldıktan sonra Augustin cemaatinin keşişleri skolastik din adamları Skotus ve Thomas Aquinli'nin doktrinlerini vaaz etmek istemeleri üzerine başlayan tartışmalar üzerine yalnız İncil'de bulunan kutsal yazılara bağlı kalmalarına karar verilmiştir.²⁴⁸

Keşişlerle ilgili gerilimler verilen karar ile çözülememiştir. Ağustos 1522 yılında Oetenbach Manastırı'nda Zwingli'nin vaazlarına müsaade edilmesi üzerine rahibelerle konuşması ile birçok rahibe bu Dominiken cemaatinden ayrılmıştır. Rahibelere vermiş olduğu vaazı “Von Klarheit und Gewissheit des Wortes Gottes” Zwingli'nin en önemli prensibini ifade eden ve rahibelere ithaf ettiği yazılarından birisidir.²⁴⁹ Oruç düzenlemesi, azizlere tapınma, rahiplerin bekarlık meselesi ve keşişler ile ilgili görüşlerini ele aldığı bu yazıda ilk olarak kutsal yazı anlayışını daha sonra başlangıç noktasının tanrı sözü olduğunu açıklamıştır. Ona göre insan ruhuna kilise babaları, vaazlar ve konsiller tarafından aracılık edilemez. Kutsal yazı ise tanrının sözünü içerir, bu sözü ise yalnız manevi bağını güçlendirenler ve tanrı tarafından öğretilen kişiler anlayabilir. Bu sebeple İncil'in açıklaması için kilise yorumuna veya tefsirine ihtiyaç yoktur. Zwingli'ye göre kilisedekilerin davranışı Tanrı tarafından az öğretildiklerine işaret etmesinden dolayı kilise hiyerarşisini reddetmiştir. Ayrıyeten bu yazısında Hristiyanlığın yeniden kökenlerine Hümanizm desteği ile inmenin gerektiğini savunmuştur. Bu ise yalnız Hristiyanlığın temeli olan İncil ile mümkündür. Zwingli İncil'i bir kanun kitabı değil, insanları teselli eden, sevindiren ve yenileyen tanrı sözü olarak görmüştür. İncil'deki çelişkilerin farkında olan Zwingli Yeni ve Eski Ahit'in birbirini açıkladığını ayrıyeten kilise geleneklerinden uzak bir şekilde İncil sorgulanır ise açık bir şekilde mesajını görmenin mümkün olduğunu savunmuştur. Zwingli'ye göre tanrının sözü Mesih'in kendisiyle ilişkilendirilmektedir. İncil'in genelinde

²⁴⁷ 1498-1526 yılları arasında yaşamış olan Grebel Zürih konseyinin üyelerindendi. Zwingli'nin vaazlarının etkisi altında kalmış ancak ilerleyen zamanlarda fikir ayrılığına giderek Anabaptist hareketine katılmıştır. (Walter Klaassen, “Grebel, Conrad”, ed. Hans J. Hillerbrand, *The Encyclopedia Of Protestantism*, c. 2 (New York London: Routledge, 2004), 594).

²⁴⁸ Farner, *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*, 3:263-267.

²⁴⁹ Locher, *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*, 100-102.

Mesih'in çerçevesinde gelişen olayların yer alması sebebiyle Zwingli İncil'i okuyan bir kimseyi kendisine davet ettiğini ifade etmiştir.²⁵⁰

Ayrıca Zwingli'nin Meryem'e saygıyı daha fazla teşvik etmesi gerektiği aksi takdirde bir sapkın olduğundan şüphelenildiği üzerine şikayetler artınca Zwingli "Eine Predigt von der ewig reinen Magd Maria" yazısını yazmıştır. Bu yazısında da manastırda yaşayan sadaka ile geçinen tarikat mensuplarının tekrar halk önünde duyulmasını sağlamıştır. Meryem'in de Tanrı'nın annesi olduğuna ve bozulmamış bekaretine inandığını ancak geleneksel Meryem'e bağlılığı eleştirerek kurtuluş aracı olmasını ve kendisine dini açıdan tapınmayı reddetmiştir.²⁵¹

Reformasyon öncesi en önemli sorunlarına oruç düzenlemesi, bekaret meselesi, keşişlere muhalefet ve azizlere tapınma sebep olmuştur. Bu problemler siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan da etkili olmuştur. Her ne kadar piskoposlukla durumlar gergin olmuş olsa da bağlar kopmamıştır. 1522 yılından sonra gelişen olaylar ise piskoposlukla bağlarına netlik getirerek Zwingli'nin reform fikirlerinin meydana çıkmasına zemin hazırlamıştır.

²⁵⁰ Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 58; Opitz, *Ulrich Zwingli*, 29-31.

²⁵¹ Z. I/385-386; Gäbler, *Huldrych Zwingli*, 58-59.

SONUÇ

XVI. yüzyılda Katolik kilisesinin öğreti ve uygulamalarına yönelik tepkiler çoğalarak tüm Avrupa'da etkisini hissettirmesi reform ile sonuçlanmasına sebep olmuştur. Kilisenin suistimallerine karşılık başlatılan reform hareketiyle yalnız dini alanda değil siyasi ve sosyal alanda da yeniliğe gidilmiştir. Almanya'da bu hareketin dogmasına Martin Luther sebep olurken Katolik kilisesinin uygulamalarına İsviçre Zürih'te karşı çıkan Huldrich Zwingli olmuştur. 1484 yılında İsviçre'nin Wildhaus köyünde doğan Zwingli kilisenin suistimallerine bir mücadele başlatarak kendisine İncil anlayışını yaymayı görev olarak görmüştür.

Zwingli İncil anlayışını yayma çalışmasının merkezinde Mesih'i bulundurmuş, kiliseye ait dini kalıplardan ve teolojik geleneklerden uzaklaşmaya çalışmıştır. Gerçeğin neşeli bir yüzü olduğu şeklinde tanımlayan Zwingli, İncil'in koşulsuz neşeli bir mesaj olduğunu ayrıca imanın insanı mutlu ve özgür kıldığı görüşünde olmuştur. Dolayısıyla af belgesini, hac ziyaretlerini, kilise kurbanlarını, azizlerin kutsallaştırılmasından, günah itirafından, din adamlarının bekarlık meselesi ve araf konularını eleştirmiştir.

Evanjelik anlayışı, "Tanrı'nın gerçek oğlu olan Mesih'in insanlara baba tanrının niyetini iletmesi, masumiyeti aracılığıyla insanlığı kurtuluşa erdirerek Tanrı ile barıştırması", şeklinde tanımlayan Zwingli, insan ruhuna kilise babaları tarafından aracılık edilemeyeceğini iddia etmiştir. Tek aracı Mesih'tir dolayısıyla kilise kurumları Tanrı ile insanlar arasında aracılık fonksiyonunu üstlenerek kurtuluşa giden yolda karşılığında ücret almaları da yanlıştır. Böylece bu meseleleri evanjelik bir bütün halinde birleştirdiği Reformasyonun kapsamlı programını temsil eden altmış yedi tezi yayınlamasına sebep olmuştur. Altmış yedi teziyle Zwingli kilisenin suistimleri veya papanın vermiş olduğu kararları eleştirmiş olsa da asıl hedefi tanrı sözü üzerine Zürih'te kurulacak olan din devleti olmuştur. Zwingli ayrıca yönetimde ilahi adaleti dünyevi adaletle uyumlu hale getirildiğinde iyi bir hükümet düzeni meydana gelebileceği görüşünde olmuştur.

Zwingli ayrıca sakramentlerin kişileri gınahtan uzaklaştıran ve kutsayan bir şey olmadığını ancak imanın bir sembolü olduğunu ifade etmiştir. Mesih tarafından tesis ve kabul edilmesi sebebiyle kutsal olan sakramentler, inanan kişinin kiliseye olan sadakatını halka açık bir yeminin göstergesidir. Zwingli Luther'le birçok görüşü

paylaşmış olsa da son akşam yemeği ayini konusunda ayrılığa düşmüştür. Luther'e karşılık Zwingli Mesih'in "Bu benim bedenimdir" cümlesiyle gerçek ve somut anlamı yerine mecazi anlamını savunmuştur. Dolayısıyla Zwingli "bedenimdir" sözcüğünün bedeni sembolize ettiğini ifade ederken, Luther İncil'de geçen bu ifadeyi gerçek anlamıyla yorumlamıştır.

Zwingli'nin bu görüşlerine karşılık düzenlenen Birinci Zürih Görüşmesi, Reformasyonun resmi başlangıcına işaret etmesi sebebiyle tarihsel önem arz etmektedir. Böylelikle yönetim tarafından açık bir şekilde benimsenen ilk Protestan eyaleti Zürih olmuştur. Konfederasyon genelinde ise Zwingli'nin faaliyetlerinden Basel, St. Gallen, Bern ve Schaffhausen gibi bölgeler de etkilenmiştir. Dini, iktisadi ve siyasi meselelerde yakın bağlılığa sahip olan konfederasyon üyelerinin çatışmasız reformu kabul etmesi imkansızdı. Gelişen durumlara karşılık kendilerini eski inancın koruyucuları olarak gören beş bölge Luzern, Uri, Schwyz, Unterwalden ve Zug kilise düzeninde kalma konusunda kararlı kalmışlardır. Bunun sonucunda reform öğretilerini engelleyecekleri yeni bir kilise düzeni oluşturmayı hedeflemişlerdir. Reformasyonu savunabilmek ve dini faaliyetleri konfederasyon dışına kadar çıkarmak isteyen Zürih 1527 yılında Konstanz, Bern, Basel, St. Gallen, Biel, Schaffhausen ve Müllhausen ile anlaşması imzalayarak ittifak kurmuştur. Kurulan bu ittifak karşısında kendisini tehdit altında hisseden beş bölge ise 1529 yılında kral Ferdinand ile ittifak kurarak mezhepsel olarak ayrılmışlardır. Yapılan ittifak reformun yayılışını yavaşlatmış olsa da bu bölünme ortak yönetilen bölgelerde her iki taraf için problemleri de beraberinde getirmiştir. İki taraf arasında dini ve siyasi konuda artan gerginlikler sonucunda 11 Ekim 1531 yılında Kappel'de şiddetli bir savaş gerçekleşerek Zwingli'nin ölmesiyle sonuçlanmıştır. Bu savaş sonucunda ise farklı inançlara sahip olan kantonlar kendi siyasetlerinde bağımsızlığı elde etmişlerdir.

Eski İsviçre Konfederasyonu Reformasyonun gidişatını belirlerken, Reformasyonun ise konfederasyonu şekillendirmesine sebep olmuştur. Huldrich Zwingli'nin Protestan ilahiyatına ve İsviçre Konfederasyonu'na katkıları olduğu gibi diğer birçok Protestan mezhebin oluşumdan da etkili olması bakımında önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Baldovin, John F., "Easter". *Encyclopedia of Religion*. ed. Lindsay Jones, Mircea Eliade ve Charles J. Adams, 2. bs., c. 4, Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, 2579-2850.
- Barth, Karl. *Die Theologie Zwinglis, 1922/1923*. ed. Matthias Freudenberg. Gesamtausgabe. II, Akademische Werke. Zürich: Theologischer Verlag, 2004.
- Baumgartner, Mira. *Die Täufer und Zwingli: eine Dokumentation*. Zürich: Theologischer Verlag, 1993.
- Baur, August. *Zwinglis Theologie: ihr Werden und ihr System*. c. 1. Halle: M. Niermeyer, 1885.
- Benrath, Gustav Adolf. "Buße V". *Theologische Realenzyklopädie*. ed. Gerhard Krause ve Gerhard Müller. c. 7. Berlin: Walter de Gruyter, 1981, 452-473.
- Blanke, Fritz. *Brothers in Christ*. Scottdale, Pennsylvania/Kitchener, Ontario: Herald Press, 1961.
- Blickle, Peter. *Die Reformation im Reich*. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2015.
- Büsser, Fritz. *Wurzeln der Reformation in Zürich: zum 500. Geburtstag des Reformators Huldrych Zwingli*. Leiden: Brill, 1985.
- Campi, Emidio. "The Reformation in Zürich". *A Companion to the Swiss Reformation*. ed. Amy Nelson Burnett ve Emidio Campi. Leiden: Brill, 2016.
- Campi, Emidio. "Die Reformation in Zürich". *Die schweizerische Reformation*. ed. Amy Nelson Burnett ve Emidio Campi. Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 2017.
- Courvoisier, Jaques. *Zwingli: A Reformed Theologian*. Richmond, Virginia: John Knox Press, 1963.
- Eire, Carlos. *Reformations: The Early Modern World 1450-1650*. New Haven and London: Yale University Press, 2016.

- Eroğlu, Ahmet Hikmet. “Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları”. *Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (1999): 439-453.
- . *Kavram Atlası - Dinler Tarihi II*. Ankara: Gazi Kitapevi, 2020.
- Euler, Alida C. *Reformation und frühbürgerliche Revolution: neue Studien*. ed. Joachim Schaper ve Volker Leppin. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2023.
- Farner, Oskar. *Huldrych Zwingli. Seine Jugend, Schulzeit und Studentenjahre 1484-1506*. c. 1. Zürich: Zwingli-Verlag, 1943.
- . *Huldrych Zwingli seine Entwicklung zum Reformator 1506-1520*. c. 2. Zürich: Zwingli-Verlag, 1946.
- . *Huldrych Zwingli: Seine Verkündigung und ihre ersten Früchte: 1520 - 1525*. c. 3. Huldrych Zwingli. Zürich: Zwingli-Verlag, 1954.
- . *Huldrych Zwingli reformatorische Erneuerung von Kirche und Volk in Zürich und in der Eidgenossenschaft 1525-1531*. c. 4. Zürich: Zwingli Verlag, 1960.
- . “Leo Jud: Zwinglis treuster Helfer”. *Zwingliana* 10, sy. 4 (1955): 201-209.
- Finsler, Diethelm G. *Ulrich Zwingli: der Zürcher Reformator*. Langerwehe: Folgenre Verlag, 2019.
- Gäbler, Ulrich. *Huldrych Zwingli: eine Einführung in sein Leben und sein Werk*. Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 2004.
- George, Timothy. *Reformcuların Teolojileri*. çev. Ibrahim Elbeyli. Istanbul: Haberci, 2019.
- Gerrish, B. A. "Erasmus, Desiderius". *Encyclopedia of Religion*. ed. Lindsay Jones, Mircea Eliade ve Charles J. Adams. 2. bs., c. 4, Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, 2821-2822.
- Gordon, Bruce. *The Swiss Reformation*. Manchester: Manchester University Press, 2002.
- Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*. Istanbul: Remzi Kitabevi, 1961.

- Haas, Martin. *Huldrych Zwingli und seine Zeit. Leben und Werk des Zürcher Reformators*. Zürich: Zwingli Verlag, 1969.
- Hareide, Bjarne. *Die Konfirmation in der Reformationszeit: Eine Untersuchung der lutherischen Konfirmation in Deutschland 1520-1585*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1966.
- Hauswirth, René. "Die Zürcher Obristmeister (Oberstzunftmeister) 1518-1547". *Zwingliana* 12, sy. 8 (1967): 596-602.
- Hellwig, Monika K., "Eucharist". *Encyclopedia of Religion*. ed. Lindsay Jones, Mircea Eliade ve Charles J. Adams. 2. bs., c. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, 2876-2878.
- Jackson, Samuel Macauley. *Huldreich Zwingli, the reformer of German Switzerland 1484-1531*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1901.
- . *Selected works of Huldreich Zwingli (1484-1531)*. Philadelphia: University of Pennsylvania, 1901.
- . *The Latin Works of Huldreich Zwingli*. c. II. Philadelphia: Heidelberg Press, 1922.
- . *The Latin Works of Huldreich Zwingli*. c. III. Philadelphia: Heidelberg Press, 1929.
- Jacob, W. Walter, *Politische Führungsschicht und Reformation: Untersuchungen zur Reformation in Zürich 1519-1528*. Zürcher Beiträge zur Reformationsgeschichte 1. Zürich: Zwingli Verlag, 1970.
- J.D.C. Fisher, "Baptism", *A Dictionary of Liturgy & Worship*. ed. J.G. Davies, New York: The Macmillan Company, 1972, 44-45.
- Keen, Ralph. "Melancthon, Philip". *The Encyclopedia Of Protestantism*. ed. Hans J. Hillerbrand. c. 3. New York London: Routledge, 2004, 1287-1291.
- Key, Fatmanur ve Filiz Key. "İsa'nın Mabede Takdimi Sahnesinin Görsel Anlatım Biçimleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Journal of Mosaic Research* 13 (2020): 149-69.

- Klaassen, Walter. "Grebel, Conrad". *The Encyclopedia Of Protestantism*. ed. Hans J. Hillerbrand. c. 2. New York London: Routledge, 2004, 594-595.
- Knonau, Gerold Meyer von. *Der Kanton Zürich, historisch-geographisch-statistisch geschildert von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart*. c. 2. St. Gallen und Bern: Bei Huber und Compagnie, 1846.
- Kolb, Robert. "Luther, Martin". *The Encyclopedia Of Protestantism*. ed. Hans J. Hillerbrand. c. 3. New York London: Routledge, 2004, 1165-1173.
- Köhler, Walther. *Huldrych Zwingli*. Zürich: Benziger Verlag, 1984.
- Körting, Corinna. "Zehnt". *Theologische Realenzyklopädie*. ed. Gerhard Krause ve Gerhard Müller. c. 36. Berlin: Walter de Gruyter, 1977, 488-490.
- Kretschmar, Georg. "Firmung". *Theologische Realenzyklopädie*. ed. Gerhard Krause ve Gerhard Müller. c. 11. Berlin: Walter de Gruyter, 1983, 192-204.
- Lau, Thomas. *Zürich: Kleine Stadtgeschichte*. Regensburg: Friedrich Pustet, 2017.
- Locher, Gottfried W. "Die Berner Disputation 1528: Charakter, Verlauf, Bedeutung und theologischer Gehalt". *Zwingliana* 14, sy. 10 (1978): 542-564.
- . "Grundzüge der Theologie Huldrych Zwinglis im Vergleich derjenigen Martin Luthers und Johannes Calvins: Ein Überblick". *Zwingliana* 12, sy. 7 (1967): 470-509.
- . *Die Zwinglische Reformation im Rahmen der europäischen Kirchengeschichte*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1979.
- . *Zwingli und die schweizerische Reformation*. Die Kirche in ihrer Geschichte, c. 3. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1982.
- Meyer, Walter E. "Die Entstehung von Huldrych Zwinglis neutestamentlichen Kommentaren und Predignachschriften". *Zwingliana* 14, sy. 6 (1976): 285-331.
- Müller, Gerhard. *Die römische Kurie und die Reformation 1523-1534*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus G. Mohn, 1969.
- Olgun, Hakan. *Luther ve Reformu: Katolisizm'i Protesto*. Ankara: Fecr Yayınları, 2001.

- Opitz, Peter. *Ulrich Zwingli: Prophet, Ketzer, Pionier des Protestantismus*. Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 2015.
- Opitz, Peter ve Ernst Saxer, *Zwingli lesen: zentrale Texte des Zürcher Reformators in heutigem Deutsch*. Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 2018.
- Oskar, Vasella. *Reform und Reformation in der Schweiz; zur Würdigung der Anfänge der Glaubenskrisse*. Münster: Aschendorff, 1965.
- Mclaughlin, R. Emmet. "Clergy, Marriage of". *The Encyclopedia Of Protestantism*. ed. Hans J. Hillerbrand. c. 1. New York London: Routledge, 2004, 771-776.
- Potter, G. R. *Zwingli*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 1976.
- Rich, Arthur. "Zwingli als sozialpolitischer Denker". *Zwingliana* 13, sy. 1 (1969): 67-89.
- Rueb, Franz. *Zwingli: Widerständiger Geist mit politischem Instink*. Baden: Hier und Jetzt Verlag, 2016.
- Sarna, Nahum M. "Biblical Literature: Hebrew Scriptures". *Encyclopedia of Religion*. ed. Lindsay Jones, Mircea Eliade ve Charles J. Adams. 2 bs., c. 2, Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, 878-896.
- Schaff, Philip. *History of the Christian Church*. c. 8. Michigan: Eerdmans Publishing Company, 1950.
- Schmid, Regula. "The Swiss Confederation Before the Reformation". *A Companion to the Swiss Reformation*. ed. Amy Nelson Burnett ve Emidio Campi. Leiden: Brill, 2016.
- Spillmann, Kurt. "Zwingli und die Zürcher Schulverhältnisse". *Zwingliana* 11 (1962): 427-48.
- Stephens, W. P. *The Theology of Huldrych Zwingli*. Oxford: Clarendon Press, 1986.
- Stephens, W. Peter. *Zwingli: An Introduction to his Thought*. Oxford: Clarendon Press, 1992.
- Stollberg-Rilinger, Barbara. *Des Kaisers alte Kleider: Verfassungsgeschichte und Symbolsprache des Alten Reiches*. München: C.H Beck, 2008.

- Talley, Thomas J. "Christian Liturgical Year". *Encyclopedia of Religion*. ed. Lindsay Jones, Mircea Eliade ve Charles J. Adams. 2. bs. c. 3. Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, 1741-1745.
- Tarakçı, Muhammet. "Hıristiyan Düşüncesinde Apoloji ve St. Thomas Aquinas". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14, sy. 2 (2005): 135-146.
- . *Protestanlıkta Sakramentler*. Bursa: Emin Yayınları, 2012.
- White, James F. *The Sacraments in Protestant Practice and Faith*. Nashville: Abingdon Press, 1999.
- Wriedt, Markus. "Worms, Diet of". *The Encyclopedia Of Protestantism*. ed. Hans J. Hillerbrand. c. 4. New York London: Routledge, 2004, 839-841.
- Würgler, Andreas. *Die Tagsatzung der Eidgenossen: Politik, Kommunikation und Symbolik einer repräsentativen Institution im europäischen Kontext (1470-1798)*. Frühneuzeit-Forschungen 19. Epfendorf/Neckar: Bibliotheca Academica, 2013.
- Zwingli, Huldreich, "Sämtliche Werke". Corpus Reformatorum 88. ed. Egli, Emil. ve Georg Finsler. c. 1. Berlin: C. A. Schwetschke und Sohn, 1905.
- , "Sämtliche Werke". Corpus Reformatorum 89. ed. Emil Egli ve Georg Finsler. c. 2. Leipzig: M. Heinsius Nachfolger, 1908.
- , "Sämtliche Werke". Corpus Reformatorum 90. ed. Emil Egli, Georg Finsler ve Walther Köhler. c. 3. Leipzig: M. Heinsius Nachfolger, 1914.
- , "Sämtliche Werke". Corpus Reformatorum 91. ed. Emil Egli, Georg Finsler, Walther Köhler ve Oskar Farner. c. 4. Leipzig: M. Heinsius Nachfolger, 1927.
- , "Sämtliche Werke". Corpus Reformatorum 92. ed. Emil Egli, Walther Köhler, Oskar Farner, Fritz Blanke ve Leonhard von Muralt. c. 5. Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 1982.
- , "Sämtliche Werke". Corpus Reformatorum 93. ed. Emil Egli, Walther Köhler, Oskar Farner, Fritz Blanke, Leonhard von Muralt, Edwin Künzli ve Rudolf Pfister. c. 6/1. Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 1982.

———, “Sämtliche Werke”. Corpus Reformatorum 93. ed. Emil Egli, Georg Finsler, Künzli, Rudolf Pfister, Joachim Staedtke ve Fritz Büsser. c. 6/2. Zürich: Verlag Berichthaus, 1968.

———, “Sämtliche Werke”. Corpus Reformatorum 93. ed. Emil Egli, Georg Finsler, Walther Köhler, Oskar Farner, Fritz Blanke, Leonhard von Muralt, Edwin Künzli, Rudolf Pfister, Joachim Staedtke ve Fritz Büsser. c. 6/3. Zürich: Theologischer Verlag Zürich, 1983.

INTERNET KAYNAKLARI

<https://www.tagblattzuerich.ch/aktuell/warum/warum-detail/article/warum-heisst-zuerich-eigentlich-zuerich.html> (11.04.2022)

André Holenstein, “Gemeine Herrschaften”, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/009817/2021-09-21/> (23.03.2022)

Andreas Würzler, “Zugewandte Orte”, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/009815/2014-02-26/> (23.03.2022)

Hervé de Weck, "Schlacht von Marignano", <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/008896/2015-08-17/> (14.11.2023)

Hans Berner, “Grosser Rat”, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/010237/2006-01-31/> (01.03.2022)

André Holenstein, “Kleiner Rat”, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/010236/2010-06-30/> (01.03.2022)

Hans Stadler, “Schlacht bei Pavia”, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/008897/2009-11-24/> (01.12.2023)

Alessandra Maffioli, “Schlacht bei Bicocca”, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/008902/2014-07-02/> (02.12.2023)

Hanspeter Jecker, “Felix Mantz”, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/021518/2008-08-20/> (03.12.2023)

Wolfgang Göldi, “St. Gallen (Fürstabtei)“, <https://hls-dhs-dss.ch/de/articles/008394/2017-03-16/> (01.11.2023)

<https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10990008?page=5> (15.11.2023)

<https://www.worldofmaps.net/en/europe/map-switzerland/overview-map-switzerland-online.htm> (10.04.2022)

https://de.wikipedia.org/wiki/Alte_Eidgenossenschaft#/media/Datei:Struktur_Eidgenossenschaft.png (15.04.2022)

https://de.m.wikipedia.org/wiki/Datei:Karte_Schulkreise_der_Stadt_Z%C3%BCrich.png (10.04.2022)

EKLER

1. EK

Altmış Yedi Tez²⁵²

1. Kilisenin onayı olmadan İncil'in (müjdenin) hiçbir değeri olmadığını söyleyen herkes yanılıyor ve Tanrı'ya küfrediyor.
2. Kısaca İncil'in temel fikri, Tanrı'nın gerçek Oğlu olan Rabbimiz Mesih İsa'nın, gökteki Babasının iradesini bize ilettiği ve masumiyeti aracılığıyla bizi ölümden kurtarıp Tanrı ile barıştırdığıdır.
3. Bu nedenle Mesih gelmiş, geçmiş ve gelecek olan herkes için kurtuluşa giden tek yoldur.
4. Kim bir başka bir kapı arar ya da gösterirse yanılır, ruhun katili ve hırsız olur.
5. Bu nedenle, diğer öğretilere İncil'e eşit veya daha fazla önem veren herkes yanılmaktadır; İncil'in ne olduğunu bilmemektedirler.
6. Çünkü Mesih İsa, Tanrı tarafından tüm insan ırkına vaat edilen ve bahşedilen lider ve kaptandır.
7. Mesih ebedi kurtuluş ve başı olan tüm imanlıların bedenidir. Böylece kendisi olmadan da her şey ölü olur ve hiçbir şey yapılamaz.
8. Buradan şu sonuç çıkıyor: İlk olarak bu başta yaşayanların hepsi Tanrı'nın üyeleri ve çocuklarıdır. Ve bu da kilise veya kutsalların topluluğudur.
9. İkinci olarak, bedenün uzuvları nasıl başın önderliği olmadan bir şey yapamazlarsa, Mesih'in bedeninde de hiç kimse başı olan Mesih olmadan bir şey yapamaz.
10. Nasıl ki insanın uzuvlar baş olmadan bir şey yaparken kontrolsüzce hareket ederek kendilerini yaralar, zarar verir ve aklını kaçırsa, Mesih'in uzuvları da baş, yani Mesih

²⁵² 1523 yılında Zwingli'nin İsviçre'nin Zürih kantonunda Zürih Görüşmesi'ne hazırladığı ve aslı Almanca olan Altmış Yedi Tez'inin çevirisi için, Z. I/458-465, günümüz Almancası çevirisi için Opitz ve Saxer, *Zwingli lesen*, 79-87 kaynak olarak alınmıştır.

olmadan bir şey yaptıklarında akıllarını kaçıırlar. Bu yüzden uzuvlar Mesih olmadan bir şey yaparlarsa akıllarını kaçıırmış olurlar.

11. Bu nedenle, sözde din adamlarının güç, servet, makam, unvan ve yasaları ile ilgili kararlarının tüm aptallıkların nedeni olduğunu görüyoruz; çünkü bunlar baş ile aynı fikirde değiller.

12. Başın (Mesih'in) menfaatine göre değil mantıksız davranıyorlar, -ki şimdi Tanrı'nın lütfuyla bu tekrar gün ışığına ve ön plana çıkartılmaya çalışılmakta-, ama artık onların böyle anlamsız şeyler söylemelerine izin verilmemesine ve sadece başı dinlemeleri emredilmektedir.

13. Başı dinleyerek kişi, Tanrı'nın isteğini açık ve net bir şekilde öğrenir ve kişi Tanrı'nın Ruhı tarafından O'na çekilir ve O'na dönüşür.

14. Bu nedenle, Hristiyanlar her yerde yalnızca Mesih'in müjdesinin duyurulmasını sağlamak için ellerinden geleni yapmalıdır.

15. Çünkü kurtuluşumuz müjdeye inanmakta, lanetimiz ise inançsızlıktadır. İncil'de tüm gerçek açıkça belirtilmiştir.

16. İncil'de insanların öğretisi ve düzenlemelerinin kurtuluşa hiçbir katkıda bulunmadığını öğreniriz.

17. Mesih tek ve ebedi yüce rahiptir. Buradan, en yüce rahipler olduklarını iddia edenlerin Mesih'in onuruna ve yetkisine karşı çıktıklarını, hatta bunu istismar ettiklerini görüyoruz.

18. Kendisini sadece bir kez sunmuş olan Mesih, tüm inananların günahları için ebediyen etkili ve bedel ödeyen bir kurbandır. Bu da ayinin bir kurban olmadığını, kurbanın anısı ve Mesih'in sağladığı kurtuluşun güvencesi olduğunu gösterir.

19. Mesih, Tanrı ile bizim aramızdaki tek aracıdır.

20. Tanrı bize her şeyi Mesih'in adıyla vermek ister. Buna göre bu yaşamdan sonra Mesih'ten başka bir aracıya ihtiyacımız yoktur.

21. Yeryüzünde birbirimiz için dua ettiğimizde, bunu yalnızca Mesih aracılığıyla her şeyin bize verileceğine güvenerek yapmalıyız.

22. Mesih bizim adaletimizdir. Buradan yola çıkarak, işlerimizin Mesih'ten geldiği ölçüde iyi olduğuna, ama kendimizden geldiği ölçüde iyi olmadığını değerlendirebiliriz.

23. Mesih bu dünyanın mallarını ve ihtişamını reddeder. Buradan, O'nun adına zenginlik edinenlerin O'na büyük zarar verdiklerini görürüz, çünkü bu kişiler O'nu açgözlülüklerine ve ahlaksızlıklarına bir kılıf yaparlar.

24. Hiçbir Hristiyan Tanrı'nın emretmediği işleri yapmak zorunda değildir. Bir Hristiyan istediği zaman her yiyeceği yiyebilir. Buradan da anlaşılıyor ki peynir ve tereyağı mektupları bir Roma aldatmacasıdır. (Bu mektuplar oruç döneminde tereyağı ve yumurtadan muaf olmak için verilen yazılı onaydır.)

25. Zaman ve mekân Hristiyanlara tabidir, insanlar onlara tabi değildir. Buradan, zamanı ve mekânı kısıtlayanların Hristiyanları özgürlüklerinden mahrum bıraktıkları öğrenilmektedir.

26. Hiçbir şey Tanrı'yı ikiyüzlülük kadar kızdıramaz. Buradan, kendisini insanlara olduğundan daha iyi gösteren her şeyin büyük bir ikiyüzlülük ve küfür olduğunu çıkartabiliriz. Bunlara rahip elbisesi, dini işaretler, tonsure (rahiplerin tepe tıraşı) vb. dahildir.

27. Bütün Hristiyanlar Mesih'in kardeşleri ve kendi aralarında kardeşidirler. Yeryüzünde hiç kimseyi Baba'ya karşı yüceltmemelidirler. Buna tarikatlar, mezhepler ve dini dernekler dahildir.

28. Tanrı'nın izin verdiği ya da yasaklamadığı her şey geçerlidir. Buradan evliliğin tüm insanlar için meşru olduğu sonucuna varılabilir.

29. Din adamı olarak adlandırılan herkes, Tanrı'nın kendilerini cinsellikten kaçınmada mahrum bıraktığını fark ettikten sonra evlilik yoluyla kendilerini günahattan uzak tutmazlarsa günah işlemiş olurlar.

30. Cinsellikten kaçınma yemini edenler çocukça veya aptalca bir şekilde aşırı söz verirler. Bu nedenle, bu tür yeminler edenlerin dürüst insanlara karşı saygısızca davrandıkları görülür.

31. Aforoz tek bir kişi tarafından değil, ancak kilise yani sürgün edilecek kişinin aralarında papazi ile birlikte ikamet ettiği topluluk tarafından uygulanabilir.

32. Yalnızca alenen suç işleyenler aforozla cezalandırılabilir.

33. Yasadışı yollardan elde edilen mülkiyetler kiliselere, manastırlara, keşişlere, rahiplere veya rahibelere değil, gerçek sahibine iade edilemiyorsa ihtiyaç sahiplerine verilmelidir.

34. Sözde ruhani yönetim, iktidar iddiasını Mesih'in öğretilerine dayandıramaz.

35. Ancak dünyevi yönetimin geçerliliği ve meşruluğunu Mesih'in öğretilerinden ve eylemlerinden alır.

36. Dini otoritenin üstlendiği yargı yetkisi Hristiyan olmaları koşuluyla dünyevi otoritenin sorumluluğundadır.

37. Herkes dahil tüm Hristiyanlar dünyevi otoriteye itaat etmekle yükümlüdür.

38. Yeter ki dünyevi otorite Tanrı'ya aykırı bir şey emretmesin.

39. Bu nedenle tüm yasaları ilahi iradeye uygun olmalı, böylece mazlum dava açmasa bile yasal olarak onları koruyabilmelidirler.

40. Yalnız dünyevi otorite Tanrı'nın gazabına uğramadan öldürme hakkına sahiptirler. Ve Tanrı aksini emretmediği sürece, sadece halkın huzurunu bozan kişilere ölüm cezası verebilirler.

41. Dünyevi otorite, Tanrı'ya karşı sorumlu oldukları kişilere yasal koruma, bakım ve yardım sağlıyorsa, aynı zamanda onların maddi bakımını da sağlamakla yükümlüdürler.

42. Ancak yetkililerin temsilcileri görevlerini ihmal eder ve Mesih'in rehberliğine göre hareket etmezlerse, Tanrı'nın isteğine göre görevden alınabilirler.

43. Özetle: Yalnızca Tanrı'nın isteğine göre yöneten kişinin yönetimi en iyisi ve sağlamıdır; kendi takdirine göre yöneten kişinin yönetimi ise en kötü ve dengesiz olanıdır.
44. Gerçek iman edenler, insanların önünde bağırmadan, Tanrı'ya ruhla ve hakikatle yönelirler.
45. Riyakârlar işlerini insanlar tarafından görülmek için yaparlar. Zaten bu süre zarfında karşılığını da alırlar.
46. Buradan ise, kilisede şarkı söylemenin, yani bağırıp çağırmanın, özveri olmadan yapılan ve yalnızca insanlar önünde ün ya da ücret nedeniyle kazanç peşinde koşan bir şey olduğu sonucu çıkar.
47. Bir kişi bir Hristiyan'ı gücendirmek ya da utandırmaktansa bedensel olarak ölmeyi tercih etmelidir.
48. Zayıflık ya da cehalet nedeniyle sebepsiz yere suç işleyen kişinin zayıf ya da cahil kalmasına izin verilmemeli, aksine günah olmayan bir şeyi günah olarak görmemesi için güçlendirilmelidir.
49. Rahiplerin evlenmelerinin yasak olmasına rağmen para karşılığı hayat kadını tutmalarına izin verilmesinden daha büyük bir sıkıntı yoktur.
50. Yalnızca Tanrı, Rabbimiz Mesih İsa aracılığıyla günahları bağışlar.
51. Her kim insanların bunu yapmasına izin verirse, Tanrı'yı şerefinden mahrum bırakmış ve onu Tanrı olmayan birine vermiş olur. Bu ise gerçek bir putperestliktir.
52. Bu sebeple, rahip ya da komşuya yapılan günah çıkarma, günahın bağışlanması olarak değil, tavsiye isteme olarak görülmelidir.
53. Afroz hariç uygulanan kefaretlar insanlar tarafından belirlenir. Bunlar ise günahı ortadan kaldırmazlar, sadece caydırıcı olarak uygulanırlar.
54. Mesih tüm acılarımızı ve sıkıntılarımızı üstlenmiştir. Dolayısıyla Mesih'in tek başına başardığını kefaretlar işlerine atfedene herkes yanılır ve Tanrı'ya saygısızlık eder.

55. Tövbe eden bir kişinin hiçbir günahının bağışlanamayacağını söyleyen kişi ne Tanrı'nın ne de Petrus'un yanında değil, şeytanın yanındadır.
56. Bazı günahları yalnızca para uğruna bağışlayan herkes Simon ve Balam'ın yoldaşı ve şeytanın gerçek bir havarisidir.
57. Gerçek Kutsal Yazı bu yaşamdan sonra bir araftan söz etmez.
58. Ölenlerin hükmü yalnızca Tanrı tarafından bilinir.
59. Tanrı bu konuda bize ne kadar az bilgi vermişse, biz de o kadar az bilgi edinmeye çalışmalıyız.
60. Eğer bir kişi üzüntüyle Tanrı'dan ölmüş yakınına merhamet göstermesini isterse, bunu karşı çıkmam. Ancak belirli bir zaman belirleyip çıkar uğruna yalan söylemek insani değil, şeytanidir.
61. Kutsal Yazı, rahiplerin son zamanlarda keşfettikleri karakterleri hakkında hiçbir şey bilmemektedir.
62. Kutsal Yazı, Tanrı'nın sözünü vaaz edenlerden başka rahip de tanımaz.
63. Kutsal Yazı rahipleri saygı göstermemizi, yani onlara maddi yiyecek sağlamamızı buyurur.
64. Hatalarını kabul edenlerin acı çekmelerine değil, huzur içinde ölmelerine ve daha sonra kiliseye bırakacakları mülklerini Hristiyanlığa uygun bir şekilde belirlenmelidir.
65. Hatalarını kabul etmek istemeyenlere Tanrı adil davranacaktır. Bu nedenle, çirkin bir davranışta bulunmadıkları sürece, onlara karşı fiziksel şiddet kullanılmamalıdır.
66. Tüm ruhani liderler derhal mütevazî olmalılar. Para kutusunu değil yalnızca Mesih'in haçını kaldırmalıdır, aksi takdirde yok olacaklardır. Balta çoktan ağaca dayandırıldı.
67. Faiz, onda birlik, vaftiz edilmemiş çocuklar ve confirmasyon konularında benimle tartışmak isteyen olursa, memnuniyetle cevap vermeye hazırım.

2. EK

Resim 1.1. İsviçre'nin Coğrafi Haritası.²⁵³

Resim 1.2. Zürih'in Coğrafi Haritası²⁵⁴

²⁵³ <https://www.worldofmaps.net/en/europe/map-switzerland/overview-map-switzerland-online.htm> (10.04.2022)

²⁵⁴ https://de.m.wikipedia.org/wiki/Datei:Karte_Schulkreise_der_Stadt_Z%C3%BCrich.png (10.04.2022)

Resim 1.3. Eski İsviçre Konfederasyonu'nun Siyasi Haritası²⁵⁵

Resim 1.4. Huldreich Zwingli'nin Wildhaus'ta doğduğu ev²⁵⁶

²⁵⁵ https://de.wikipedia.org/wiki/Alte_Eidgenossenschaft#/media/Datei:Struktur_Eidgenossenschaft.png (15.04.2022)

²⁵⁶ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

Resim 1.5. Zwingli'nin Einsiedeln'de rahiplik yaptığı manastır (Kloster Einsiedeln)²⁵⁷

Resim 1.6. Grossmünster Kilisesi'nin içi²⁵⁸

²⁵⁷ Büşra Hulku, Einsiedeln, 2022.

Resim 1.7. Grossmünster Kilisesi'nin içi²⁵⁹

Resim 1.8. Grossmünster Kilisesi'nin dışı²⁶⁰

²⁵⁸ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

²⁵⁹ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

Resim 1.9. Zwingli'nin arkadaşlarıyla Almancaya tercüme ettiği tasvirli Zürih İncil'i²⁶¹

Resim 1.10. Zwingli'nin 1523'te oluşturmuş olduğu altmış yedi tezi²⁶²

²⁶⁰ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

²⁶¹ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

Resim 1.11. Zwingli'nin Kappel savaşında kullandığı kılıç ve sancağı²⁶³

Resim 1.12. Zwingli'nin bir elinde kılıcını diğer ellinde İncil'i bulundurduğu anıtı²⁶⁴

²⁶² Büşra Hulku, Zürih, 2022.

²⁶³ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

²⁶⁴ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

Resim 1.13. Zwingli'nin Zürih'teki evi²⁶⁵

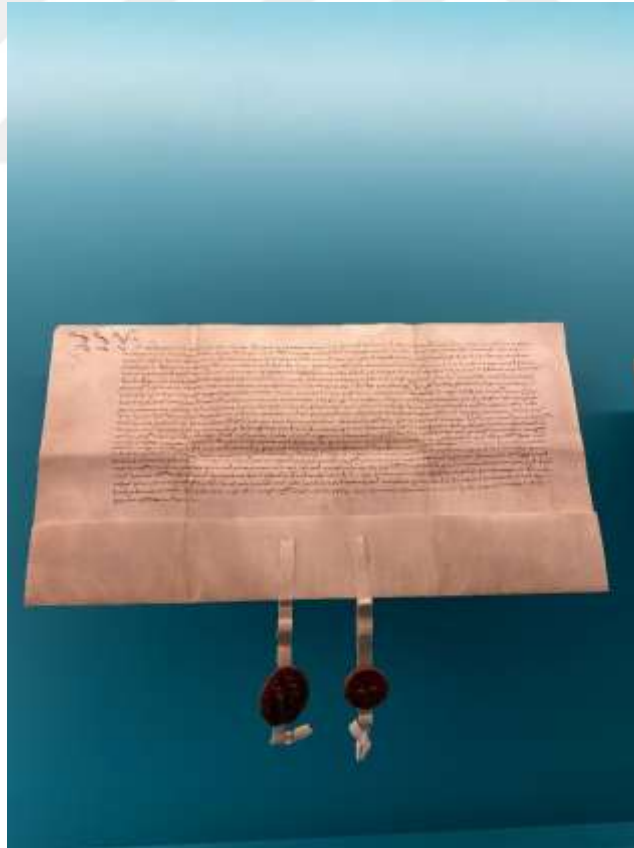
Resim 1.14. Fraumünster Kilisesi, Zürih²⁶⁶

²⁶⁵ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

²⁶⁶ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

Resim 1.15. Zwingli'nin arkadaşı Leo Jud'un yaşadığı evi²⁶⁷

Resim 1.16. Katharina Zimmern'in manastırı devrettiğine dair belge, 1524²⁶⁸

²⁶⁷ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

²⁶⁸ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

Resim 1.17. Anabaptist hareketinin kurucularından Kongrad Gebel ve Melix Manz evi²⁶⁹

Resim 1.18. Vaftizcilerin boğularak öldürüldüğü yer, Zürih²⁷⁰

²⁶⁹ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

²⁷⁰ Büşra Hulku, Zürih, 2022.

Resim 1.19. Zwingli'nin İkinci Kappel Savaşı'nda öldürüldüğü meydan²⁷¹

Resim 1.20. Zwingli'nin "Von Erkiesen und Freiheit der Speisen" adlı yazısı, Nisan 1522²⁷²

²⁷¹ Büşra Hulku, Kappel am Albis, 2022.

²⁷² <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10990008?page=5> (15.11.2023)